

LAĐA MUDROSTI

Samo će onaj koji Allahu srca zdrava dođe spašen biti.

(Kur'an, 26:89)

LAĐA MUDROSTI

Priredio

Irfan Hajrudin Klica, prof.

Šerijatska recenzija

Fejzo Radončić, prof.

Seid Klica, prof.

Lektura i korektura

Amra I. Dacić, prof.

Dizajn korice

Dino Vejzović

DTP

ProDesign387

Za izdavača

www.pozivistine.com

LAĐA MUDROSTI

Rožaje, 2019.

UMJESTO PREDGOVORA

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog!

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova, i neka su salavat i selam na Njegova odabranika i miljenika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, na njegovu časnu porodicu, ashabe i sve one koji ih slijede u dobru do Sudnjega dana.

Srce ne može dostići sreću i zadovoljstvo sve dok ne bude zdravo i čisto. Prefinjenost srca i čistotu duše čovjek treba tražiti i nastojati zadobiti onako kako su Uzvišeni Allah u Kur'anu i Njegov Poslanik ﷺ u vjerodostojnom sunnetu, objasnili.

Allah Uzvišeni kaže: ***Samo će onaj koji Allahu srca zdrava dođe spašen biti.*** (Kur'an, 26:89)

Pred vama je ***Lađa mudrosti*** sažetak knjige *Bistro more pobožnosti i suptilnosti* od uvaženog doktora Ahmeda Ferida, koja je jedna od najboljih knjiga napisanih na temu odgoja i pobožnosti.

Knjiga zbog koje srce ne ostaje ravnodušno, i koja je pomogla mnogima, Allahovom voljom, da se promijene na bolje.

Ploveći *Bistrim morem pobožnosti i suptilnosti* na ovoj maloj lađi prikupio sam razna blaga i biserja mudrosti... Želja mi je bila da knjigu skratim i podjednostavim za razumijevanje, toliko da se može čitati u jednom dahu, ostavljajući, uglavnom, samo najvjerodostojnije predaje, kao i korisna objašnjenja u fusnotama, trudeći se, u isto vrijeme, da zadržim suštinu i ljepotu originalne knjige.

Molim Allaha Uzvišenog da učini ovaj skromni trud iskrenim, samo radi Njega, te da se njime okoristimo.

Irfan Hajrudin Klica, prof.
Rijad, 5.12 1439 h.g. / 16.8.2018.
irfanhajrudin@gmail.com
pozivistine@gmail.com

RIJEČ RECENZENTA

Sva hvala pripada Uzvišenom Allahu, i neka su salavat i selam na našeg miljenika Muhammeda ﷺ na njegovu časnu porodicu, njegove ashabe i na sve one koji slijede Poslanikov ﷺ sunnet.

Allah Uzvišeni kaže:

Reci: “Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova.” (Kur’an, 6:160)

Kada shvatimo da naš život, naši ibadeti i naša smrt pripadaju Gospodaru svjetova i da je neminovan susret s Njim, onda smo shvatili naš zadatak i razumjeli da realizacija tog zadatka vodi sreći ovog i budućeg – vječnog svijeta.

Cilj je da svaki naš uzdah, pokret, misao, osjećanje i sve što je u našim mogućnostima učinimo da bude radi Allaha Uzvišenog.

Međutim, da bi istinski obožavali Allaha, te da bi osjetili slast imana, prije svega se trebamo podučiti ispravnom znanju i raditi po njemu, hraneći naše srce zdravom hranom i boreći se protiv stvari koje nas odvrćaju od spomenutog cilja.

Upravo ova knjiga govori o značaju islamskog znanja, neophodnosti iskrenosti i slijeđenja sunneta.

Zatim, govori o uzrocima bolesti srca i šejtanovim prilazima njemu, ali i o načinima njegovog liječenja, i njegovoj korisnoj hrani.

Također nam govori o prohtjevima duše i kako im se suprotstaviti, i šta sve čovjek mora ostvariti kako bi postigao uspjeh, te o nagradama koje čekaju vjernike, ali i o kaznama za nevjernike.

Zato preporučujem da zaplovimo ovom *Lađom mudrosti*, na putu do našeg cilja, a kako i ne bismo, kada se u njoj uglavnom navode kur'anski ajeti, hadisi, govor ashaba i ostalih časnih prethodnika.

Molim Allaha Uzvišenog da primi naša djela, smiluje nam se i oprost, i sve zajedno, uvede nas u Džennet, u društvo najboljih.

Fejzo Radončić, prof.

ISKRENOST I SLIJEĐENJE SUNNETA¹

DVA PREDUVJETA ZA VALJANOST DJELA

Uzvišeni Allah kaže: *Onaj koji je stvorio smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati.* (Kur'an, 67:2)

Veliki islamski učenjak El-Fudajl b. 'Ijad kaže da ovaj ajet znači: "Koji od vas će biti iskreniji i ispravniji" - pa su ga upitali: "Kako to iskreniji i ispravniji?" - Na što je on odgovorio:

"Ako djelo bude iskreno, a ne bude ispravno, neće biti primljeno, niti će biti primljeno ako bude ispravno, a ne bude iskreno, sve dok ne bude i iskreno i ispravno. Iskreno učinjeno djelo znači, učinjeno u ime Allaha, a ispravno, urađeno po praksi Allahova Poslanika ﷺ."

Uzvišeni Allah kaže: *Ko je bolje vjere od onoga ko je predao svoje lice Allahu, a dobročinitelj je...* (Kur'an, 4:125)

A za djela koja nisu učinjena po sunnetu Muhammeda ﷺ ili su učinjena u nečije drugo, a ne Allahovo ime, Uzvišeni kaže:

¹ Sunnet je sve ono što je vjerodostojnim putem preneseno od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, njegove riječi, praksa, prećutno odobravanje.

I Mi ćemo pristupiti djelima njihovim koja su učinili i u prah i pepeo ih pretvoriti. (Kur'an, 25:23)

Neko od ranijih učenjaka je rekao: "Nema ni jednog djela, makar bilo i neznatno, a da se za njega ne postave dva pitanja: 'zašto' i 'kako' tj. zašto si i kako to učinio?"

Prvo pitanje je, dakle, o namjeri zašto se djelo učinilo; je li u cilju postizanja nekog ovosvjetskog interesa, ili u želji za slavom među ljudima, ili iz bojazni od kritike, ili je nijet bio postizanje Allahova zadovoljstva?

Drugo pitanje se odnosi na to da li je konkretno djelo Uzvišeni Allah, preko Svoga Poslanika, propisao ili nije i da li je On Uzvišeni time zadovoljan ili nije?

ISKRENOST

Iskrenost znači da u nijetu (namjeri) i dobrim djelima na umu imaš samo Uzvišenog Allaha i Njegovo zadovoljstvo.

Uzvišeni Allah na više mjesta u Kur'anu, naređuje da se prema Njemu postupa iskreno: *A naređeno im je da samo Allahu ibadet čine, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovjedaju.* (Kur'an, 98:5), i kaže: *Iskreno ispovjedanje vjere dug je (prema) Allahu!* (Kur'an, 39:3)

Prenosi se od vladara pravovjernih, Ebu Hafsa Omera sina Hattaba رضي الله عنه da je rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika صلى الله عليه وسلم kada je kazao: 'Zaista se djela cijene prema namjerama i zaista će svaki čovjek dobiti ono što je naumio svojim djelom, pa ko bude hidžru učinio u ime Allaha i Njegova Poslanika, njegova hidžra je Allahu i Poslaniku; a ko bude hidžru učinio zbog materijalne

dobiti, ili zbog žene da bi se njom oženio, njegova hidžra je za ono za šta ju je naumio.” (*Muttefekun alejhi*)

Čovjek je sklon uživanjima i povodljiv za svojim prohtjevima. Rijetko je kad njegov postupak u potpunosti lišen želje da postigne neki od ovosvjetskih ciljeva. Čovjeku je drago isticanje, hvalisanje i upravljanje. Najteže mu je postići da mu namjera prema Uzvišenom Allahu bude čista i iskrena.² Šejtan opsjeda čovjeka i kvari mu djela do te mjere da je čovjeku teško sačuvati makar i jedno djelo iskrenim. Zato je makar i jedno iskreno djelo nada da će čovjek biti spašen.

2 Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Prvi čovjek sa kojim će se potpaliti vatra na Sudnjem Danu je čovjek koji pogine kao šehid! Bit će doveden i upoznat sa blagodatima koje će mu biti darovane: ‘Sjećaš li se Mojih blagodati prema tebi’ - reći će mu Uzvišeni Gospodar. ‘Šta si radio sa njima?’ Tada će čovjek reći: ‘Borio sam se radi tebe dok nisam ubijen!’ Tada će mu Uzvišeni reći: ‘Lažeš, borio si se da bi bilo rečeno kako si hrabar i rečeno je!’ Zatim će biti vučen licem po tlu i strovaljen u Džehennem. Drugi čovjek je onaj koji je učio nauku, podučavao druge i učio Kur’an. Bit će doveden i upoznat sa blagodatima koje će mu biti darovane: ‘Sjećaš li se Mojih blagodati prema tebi’ - reći će mu Uzvišeni Gospodar. ‘Šta si radio sa njima?’ On će reći: ‘Allahu moj, učio sam nauku u Tvoje ime i podučavao sam druge Kur’anu u Tvoje ime!’ Allah Uzvišeni će reći: ‘Lažeš, učio si da bi bilo rečeno da si učenjak, pa zar to nije rečeno! I učio si Kur’an da bi bilo rečeno da si učač, pa zar to već nije rečeno.’ Zatim će biti vučen licem po tlu i strovaljen u Džehennem. Treći čovjek je onaj kome je Allah dao prostranstvo i darovao mu veliki imetak, i on ga je udjeljivao kako je htio. Bit će doveden i upoznat sa blagodatima koje će mu biti darovane: ‘Sjećaš li se Mojih blagodati prema tebi’ - reći će mu Uzvišeni Gospodar. ‘Šta si radio sa njima?’ On će reći: ‘Moj Gospodaru, nisam ostavio nijedno mjesto na kojem Ti voliš da bude udjeljeno, a da nisam udijelio radi Tebe.’ Uzvišeni će reći: ‘Lažeš, udjeljivao si da bi se govorilo da si plemenit pa je rečeno.’” Poslanik ﷺ zatim reče: “Ovom trojicom će biti potpaljena džehenemska vatra na Sudnjem Danu.” (*Muslim*)

Kada je upitan: “Šta je duši najteže postići” – Imam Sehl je odgovorio: “Iskrenost, jer nefsu, odnosno prohtjevima, u iskrenosti nema mjesta.”

Zato onaj ko želi biti iskren svoje srce mora očistiti od privrženosti prohtjevima, ispuniti ga ljubavlju prema Uzvišenom Allahu, i svoju brigu usmjeriti prema vječnosti - onome svijetu. Stoga, put ka ostvarivanju iskrenosti je u obuzdavanju naslađivanja duše, u prekidanju sa pohlepom za ovosvjetskim dobrima i posvećivanju onome svijetu. Ako navedene vrline prevladaju srcem, iskrenosti je otvoren put.

Koliko je samo djela oko kojih se čovjek namuči, misleći da su ona iskrena radi Allaha, za njih se kasnije ispostavi suprotno i pokaže da se čovjek zavaravao. Tako se od nekog, ko je uvijek klanjao u prvom safu, prenosi da se postidio od svijeta kada je jednom prilikom zakasnio i stao da klanja u drugom safu. Tek tada je shvatio da su zanos i ushićenje koje je osjećao u srcu bili, ne zbog namaza, nego zbog želje da ga drugi vide u prvom safu.

Teško je naći djelo da je od ovakvih i sličnih natruha pošteđeno. Još teže je naći na osobe koje to kod sebe primijete. Na kraju, mnogi će, koji nisu vodili računa o iskrenosti, svoja djela za koja su mislili da su dobra, na Sudnjem danu zateći da su loša. Da nas Allah sačuva od toga.

SMISAO I ZNAČAJ NIJJETA

Smisao nijjeta (namjere), ni u kom slučaju, nije da neko mehanički samo izgovori: “Ja odlučih”,³ nego to je duboki osjećaj koji u srce navire, odnosno čvrsta srčana odluka da se određeno djelo učini.

Prenosi se od Džabira ibn Abdullaha رضي الله عنه da je rekao: “Bili smo uz Allahova Poslanika ﷺ u jednoj bitki, kada je rekao: **'Zaista u Medini ima ljudi koji su cijelo vrijeme sa vama (po nagradi), kud god vi makli i koliko god dolina prokrstarili, jer ih je samo bolest omela da stvarno budu sa vama.'**”

A u drugoj predaji stoji: **“Oni imaju nagradu zajedno sa vama.”** (*Muslim*)

Neko je, od čestitih predaka, u tom smislu rekao: *“Koliko je samo malih djela zbog nijjeta postalo veliko i koliko je samo velikih djela zbog nijjeta postalo malo!”*

Neko je drugi rekao: *“Trgovina nijjetima je trgovina učenih ljudi”⁴*, želeći time reći da učenici ljudi najbolje znaju kako se Allahu ibadet čini i kako se stiče najviše sevaba.

3 Izgovarati nijjet u sebi ili naglas je uopćeno pogrešno jer nije preneseno u nijednom hadisu da je Poslanik ﷺ izgovarao nijjet. Uostalom, koga čovjek obavještava o svojoj namjeri? Allaha!? - Onoga Koji sve zna...

4 Učenjaci su rekli: “Ibadeti nemarnih su adeti (običaji), a adeti svjesnih su ibadeti.” Primjera radi ako bi čovjek postio radi običaja, za to ne bi imao nagradu, dok onaj ko jede u ime Allaha, da bi lakše obavljao ibadet, i da bi čuvao emanet svoga tijela, to će mu biti ibadetom i imaće nagradu. Zato nastoji da svaki tvoj pokret i djelo i sve što radiš bude radi Allaha.

U nekim stvarima to se postiže tako što im se pristupi sa višestrukim lijepim nijjetima, npr. da se pri odlasku u džamiju namjerava posjetiti Allahova kuća, klanjati namaz u džematu koji je dvadeset i sedam puta vrjedniji od namaza obavljenog pojedinačno, čuti savjet od učenih ljudi, uputiti drugoga na dobro, pomoći brata u vjeri, itd.

Isto tako i svakodnevna, uobičajena, dozvoljena (mubah) djela, ukoliko se čine sa lijepim nijjetom, onome ko ih čini mogu biti upisana u dobra djela. Tako je npr. korišćenje lijepih mirisa, radi uživanja u njima, dozvoljeno. Međutim, ukoliko se, pri korišćenju mirisa, ima i nijjet ugledanja na Allahova Poslanika ﷺ to postaje dobro djelo. U suprotnom, ukoliko se time želi udvarati ženama ili hvalisati se onda to prelazi u čin nepokornosti. To znači da dozvoljene stvari sa lijepim nijjetom postaju dobra, a sa lošim nijjetom loša djela.

SLIJEĐENJE SUNNETA

Drugi uvjet za primanje djela je da ono bude u skladu sa Vjerovjesnikovim ﷺ sunnetom. U tom smislu Aiša, radijallahu anha, prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

“Ko u ovu našu vjeru ubaci ono što nije od nje, neće mu biti primljeno.” (*Muttefekun alejhi*)

U Muslimovoj verziji stoji: **“Ko uradi nešto što u ovoj našoj vjeri nije propisano, neće mu biti prihvaćeno.”**

Ovaj hadis u sebi sadrži jedan od glavnih temelja islama. Naime, kao što je hadis: **“Djela se cijene prema namjerama”**, mjerilo valjanosti djela po unutarnjem, tako je ovaj hadis mjerilo

njihove valjanosti po vanjskom smislu.

Kao što izvršio ni za jedno djelo, koje nije urađeno zbog Allahova zadovoljstva, neće imati nikakvu nagradu, tako će svako djelo, koje je učinjeno mimo onoga što su Allah i Njegov Poslanik propisali, biti odbijeno.

Zato je Poslanik ﷺ ljudima pokazao put koji trebaju slijediti, kako na Sudnjem danu ne bi bili kažnjeni. Uzvišeni Allah kaže: *Čiji će trud u životu na ovome svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade.* (Kur'an, 18:104), dok u hadisu koji prenosi El-'Irbad b. Sarije stoji da je Poslanik ﷺ rekao: **“Ko poživi od vas nakon mene vidjeće mnogobrojna razilaženja. Tada se držite moga sunneta i sunneta pravednih halifa, čvrsto se držite (zubima zagrizite), a čuvajte se uvedenih stvari, jer, doista, svaka novotarija je zabluda.”** (Tirmizi, Ahmed i dr.)

Vjerovjesnik ﷺ bi, također, govorio: **“Zaista je najbolji govor Allahova knjiga, a najbolja uputa - uputa Muhammeda, a najgore stvari su novotarije (izmišljene stvari u vjeri), a svaka novotarija⁵ je zabluda.”** (Muslim) Kod En-Nesaija sa vjerodostojnim lancem prenosilaca stoji dodatak: **“A svaka zabluda vodi u vatru.”**

Uzvišeni Allah naređuje da se strogo slijedi sunnet Vjerovjesnika ﷺ riječima: *Kada Allah i Njegov Poslanik nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo po svome nahođenju da postupe. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne poslušaju, taj je sigurno skrenuo sa pravog puta.* (Kur'an, 33:36)

5 Što se tiče Omerovih ﷺ riječi: “Lijepo li ove novotarije!” kada je vidio da narod u džematu klanja teravijah-namaz radi se o jezičkom, a ne o pravnom smislu, zato što nije uvedeno nešto novo, već je bilo oživljeno ono što je Poslanik ﷺ činio, tj. predvodio teravijah-namaz u džematu, ali je kasnije od toga odustao iz bojazni da im to ne bude propisano kao obaveza.

Štaviše, slijedenje Vjerovjesnikova ﷺ sunneta, Uzvišeni Allah je učinio znakom Svoje ljubavi prema onome ko to čini.

Tako Allah Uzvišeni kaže: *Reci (Muhammede): "Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti!"* (Kur'an, 3:31)

Pridržavanje Poslanikova ﷺ sunneta je spas, poput Nuhove lađe, spasiće se ko se na nju ukrca, a propasti ko izostane. Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Neprestano će skupina iz mog ummeta biti na istini, neće im naškoditi ko ih na cjedilu ostavi sve dok dođe Allahovo određenje⁶, a oni takvi."⁷ (*Muslim*)

OPASNOST NOVOTARIJA

Uzvišeni Allah kaže: *I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika; na Dan kada će neka lica pobijeljati, a neka pocrnjeti.* (Kur'an, 3:105-106)

Ibn Abbas ؓ kaže: "Pobijeljeće lica zagovornika Poslanikovog sunneta i zajednice (džemata), a pocrnjeti lica onih koji unose novotarije i neslogu."

6 Allahova odredba u ovom hadisu je blagi vjetar koji će uzeti duše vjernicima, tako da će na najgorim stvorenjima nastupiti Sudnji Dan.

7 Ta skupina su **Ehli-sunnet vel-džemat** – sljedbenici sunneta i zajednice (džemata). To su oni koji slijede uputu Allahova Poslanika ﷺ i njegovih ashaba, znanjem, ubjeđenjem, riječima, djelima i ponašanjem. Nazivaju se **ehlus-sunnet** jer slijede sunnet Allahova Poslanika ﷺ i za njih se još kaže **vel-džemat** jer se okupljaju na istini i ne odvajaju se od nje.

Abdullah b. Omer رضي الله عنه prenosi da je Vjerovjesnik صلى الله عليه وسلم rekao: “**Ko ne voli moj sunnet, nije moj.**” (*Muttefekun alejhi*)

Od El-Fudajla se prenosi da je rekao: “*Kada na putu vidiš čovjeka sklonog novotarijama, okreni se i idi drugim putem! Uzvišeni Allah ne prima djela onome ko uvodi novotarije, a onaj ko mu pomaže, pomaže rušenju islama.*”

Neko će, možda, reći: “Hvališ Poslanikov صلى الله عليه وسلم sunnet islama, a kudiš novotariju. Šta je sunnet, a šta novotarija, kada danas svi koji slijede novotarije tvrde da slijede Poslanikov صلى الله عليه وسلم sunnet?”

Naš odgovor je da tradicija (sunnet) u jezičkom smislu znači: put, način i stil života i da su, bez sumnje, oni koji se ugledaju i vjerno slijede praksu Allahova Poslanika صلى الله عليه وسلم i njegovih ashaba, Allah bio zadovoljan njima, istinski tradicionalisti i sljedbenici Poslanika صلى الله عليه وسلم jer su na putu na kome nema nikakvih novotarija, budući da su novotarije u vjeri uvedene poslije Allahova Poslanika صلى الله عليه وسلم i njegovih ashaba. Dakle, novotarija u vjeri je izraz za ono čega u vrijeme Poslanika صلى الله عليه وسلم i ashaba nije bilo, nego je kasnije izmišljeno i uvedeno.⁸

8 Imam Malik kaže: “*Šta toga dana nije bila vjera (tj. u vrijeme Poslanika) pa to isto nije ni danas naša vjera.*” Nakon širka i kufra, najdraži grijeh šejtanu, čak i draži od velikih grijeha, jeste novotarija. Zato što novotarija ostavlja čovjeka u zabludi, jer čovjek misli da se on njome približava Uzvišenom Allahu, a u stvari radi suprotno, suprostavlja se indirektno uputi sa kojom je došao Allahov Poslanik صلى الله عليه وسلم. Isto kao da govori da Allah nije upotpunio Svoju vjeru i da je Njegov Poslanik صلى الله عليه وسلم nije dostavio, te sebe stavlja u poziciju da je on taj koji propisuje šta je vjera. Da nas Allah sačuva od toga.

ZNAČAJ ISLAMSKOG ZNAJANJA I UČENJAKA

Allah ﷻ kaže: *...i reci: "Gospodaru moj, Ti znanje moje proširi."*
(Kur'an, 20:114)

Dakle, za vrijednost znanja je dovoljno to što je Allah Svome Vjerovjesniku zapovjedio da Ga moli da mu poveća znanje. O vrijednosti znanja, značaju njegova sticanja i odabranosti učenih ljudi, govore i sljedeći dokazi:

Govoreći o tome koliko je kod Njega visok stupanj vjernika i učenih ljudi Uzvišeni kaže: *...Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje - A Allah dobro zna ono što radite.* (Kur'an, 58:11)

Govoreći o bogobožnosti Svojih robova, Uzvišeni Allah među njima posebno ističe učene, pa kaže:

A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni. Allah je, doista, silan i Onaj Koji oprašta grijeh. (Kur'an, 35:28)

Uzvišeni Allah potvrđuje da je onima kojima je dao znanje, dao, zaista, veliko dobro, pa kaže: *On daruje znanje onome kome hoće, a onaj kome je znanje darovano - darovan je blagom neizmjernim.* (Kur'an, 2:269)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Kome Allah hoće dobro, **pođući ga razumijevanju vjere.**” (*Muttefekun alejhi*)

Imam Ahmed kaže: “*Ljudima je potrebnije znanje nego hrana i piće, jer im hrana i piće zatrebaju jednom ili dvaput na dan, a znanje im treba kao vazduh koji udišu.*”

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “**Ko krene putem traženja znanja, Allah će mu olakšati put do Dženneta.**” (*Muslim*)

Također je ﷺ rekao: “**Kada čovjek umre, njegova se djela prekidaju, osim u tri slučaja: ako iza sebe ostavi dobro djelo koje traje nakon njega, znanje kojim će se drugi koristiti i čestito dijete koje će se za njega moliti.**” (*Muslim*)

Ovo najbolje pokazuje koliki se značaj i čast pridaju znanju i koliko su obilni njegovi plodovi, jer sevabi za njega teku, i poslije čovjekove smrti, sve dok se njime drugi koriste. Tako sevabi od njegovih djela, kao da je još živ, i dalje teku, isto kao što teku spomen i sjećanje na njega.

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “**Udio u ovom svijetu imaju četvorica:**

- Čovjek kome je Allah dao imetak i znanje, pa se imetkom zalaže kod svoga Gospodara, pomaže rodbinu i zna kako će ispuniti obaveze prema Allahu. Takav je kod Allaha na najboljem položaju.

- Čovjek kome je Allah dao znanje, a nije imetak, pa iskrenog nijjeta kaže: 'Da imam imetka sa njim bih postupao kao što postupa taj i taj.' Takav je po nijjetu kao prvi, pa im je i nagrada ista.

- Čovjek kome je Allah dao imetak, a nije znanje, pa nepromišljeno postupa sa svojim imetkom, njime se ne zalaže kod svoga Gospodara, ne pomaže rodbinu i ne zna obaveze prema Allahu. Takav je kod Allaha na najgorem položaju.

- Čovjek kome Allah nije dao ni imetka ni znanja, pa kaže: 'Da imam imetka sa njim bih postupao kao što postupa taj i taj.' Takav je po nijjetu kao prethodni, pa im je i odgovornost ista." (*Ahmed, Tirmizi, i dr.*)

Allahov Poslanik ﷺ je, dakle, ljude na ovom svijetu podijelio na četiri vrste. Najbolja je ona vrsta kojoj je Allah dao i znanje i imetak, pa svojim znanjem i imetkom koristi drugima. Iza nje po položaju - iako su po nagradi isti - dolazi ona vrsta kojoj je Allah dao znanje, a nije imetak. Ovo zato što su po nijjetu isti.

Ovome se, u potpunosti, nakon Allahove upute, za sreću treba zahvaliti znanju i onome što ono nalaže, a za nesreću kriviti neznanje i ono što iz njega proizilazi.

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ko krene putem u potrazi za znanjem, Allah će mu olakšati put (koji vodi) ka Džennetu. Meleki, iz zadovoljstva, prema onome ko traži znanje prostiru svoja krila. Za učenjaka oprost moli sve što je na nebesima i Zemlji, čak i ribe u vodi. Učenjak je istaknutiji od pobožnjaka kao što je pun Mjesec istaknutiji od zvijezda. Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika, a vjerovjesnici u naslijeđe nisu ostavili ni zlatnika ni srebrenjaka, nego znanje. Zato je onaj ko znanje naslijedi, naslijedio veliku sreću." (*Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed, Ibn Madže i dr.*)

Znanje je bolje od imetka. Znanje učenjaku omogućava da ga još u životu ljudi slušaju i da ga poslije smrti po lijepom spominju, za razliku od imetka, čija djelotvornost prestaje, čim ga nestane. Kada učenjak umre, Allah među svijetom oživi sjećanje i lijep spomen na njega. Učenjak je i poslije svoje smrti, spomenom 'živ' među ljudima, dok je nezalica i kada je živ, među ljudima 'mrtav'.

Međutim učenjak nije učenjak sve dok ne bude radio po svom znanju. Neko je od ranijih učenjaka lijepo rekao: *“U sticanju znanja potpomagali smo se postupanjem po njemu.”* Neko je drugi rekao: *“Znanje doziva djela, pa ako se ona odazovu ostaje, a ako se ne odazovu, prolazi.”*

ODGOJ ONOGA KO TRAŽI ZNANJE

Onaj ko traži znanje treba da zna da mu je Uzvišeni Allah u obavezu stavio ibadet, a ibadeta nema bez znanja. Vjerniku ne dolikuje neznanje, pa zato traži znanje da njime suzbije neznanje i da Uzvišenom Allahu - onako kako mu je On naredio - robuje, a ne kako se njemu prohtije. To treba biti cilj njegovog truda u nastojanju da stekne znanje. Uz to se, u svome trudu, mora čvrsto opasati iskrenošću, ne pripisujući pri tome zaslugu sebi, nego Uzvišenom Allahu koji ga je uputio da traži znanje s kojim će bolje izvršavati Njegove zapovjedi i kloniti se Njegovih zabrana.

Onaj ko se posveti traganju za znanjem treba se, koliko god može, kloniti svega što ga od njegova sticanja zaokuplja, jer sve što je misao raštrkanija, teža je spoznaja suštine stvari.

Zato je neko s pravom rekao: *“Znanje ti neće dati dio sebe, dok mu se ti sav ne predaš.”*

Također, treba da, prethodno, očisti dušu od lošeg vladanja i pokuđenih osobina. Ne smije oholo da pristupa znanju, već treba prema svom učitelju da bude ponizan, jer se poniznošću i ustrajnošću u učenju stiže znanje. On, također, treba da gleda koga će za učitelja odabrati, jer učiti može samo od onoga ko je za

to potpuno kvalificiran, čija je vjera dokazana, znanje potvrđeno i poštenje čuveno. Zato su časni preci imali običaj reći: *“Ovo znanje je vjera, pa zato pazite od koga vjeru uzimate!”*

Učenik se, također, treba truditi da redovno uči i da svo raspoloživo vrijeme što bolje iskoristi. Ne treba se zadovoljiti sa malo, ako može više, niti se preopterećivati previše ako nije u stanju izdržati, da mu ne bi dosadilo, pa da zaboravi i ono što je naučio. Ovo se razlikuje od čovjeka do čovjeka i od slučaja do slučaja. Učenik se, osim toga, treba potruditi da uvijek nešto novo nauči, i kad je slobodan i kad je zauzet, dok je još fizički snažan, dok ga pamćenje dobro služi, dok još ima malo obaveza. U tom smislu su i riječi imama Šafije: *“Uči prije nego što dođeš na visok položaj, jer kada dođeš na visok položaj nema više vremena za učenje!”*

ODGOJENOST UČITELJA

Učitelj, prije svega, mora imati na umu da svoj posao obavlja radi Allahova zadovoljstva. On ne treba, zahvaljujući svome znanju, tražiti položaj, za prenošenje znanja uzimati nadoknadu, ili oko sebe okupljati bogate, a zapostavljati siromašne.

Učitelja (šejha) trebaju krasiti skromnost, darežljivost, dobroćudnost, etičke vrijednosti, veselost i vedrina lica, blagost, odvažnost, pobožnost, skrušenost, smirenost, dostojanstvenost, izbjegavanje pretjerivanja u smijanju i šali, pridržavanje higijenskih dužnosti koje vjera nalaže kao što su: potkresivanje brkova, rezanje noktiju, puštanje brade i uklanjanje neprijatnih mirisa, ukratko da njegovo i vanjsko i unutarnje držanje odiše praksom Vjerovjesnika ﷺ.

Pored navedenog, učitelj se, naročito mora čuvati: zavidnosti, uobraženosti, samoljublja i nipodaštavanja drugog.

Učitelj treba nastojati da svoje učenike što više i što bolje nauči i da o njihovoj dobrobiti vodi računa kao o dobrobiti svoje djece ili, čak, sebe samog.

STANJA I VRSTE SRCA

Budući da je srce, u odnosu na ostale organe tijela, kao vladar - zapovjednik, među vojnicima, svi oni od njega dobijaju naređenja i ono ih angažuje da djeluju, gdje i kako ono hoće. Svi se oni za njim povode. U tom smislu Vjerovjesnik ﷺ je rekao: **“Zar u tijelu nema jedan organ, koji, ako je zdrav, zdravo je i cijelo tijelo, a ako je on bolestan, bolesno je i cijelo tijelo?! Zar to nije srce?!”** (*Muttefekun alejhi*)

Dakle, srce je vođa organima koji izvršavaju ono što im ono zapovjedi i prihvataju ono što im ono ponudi. Zato je popravljjanje i ispravljanje srca, otkrivanje i liječenje njegovih oboljenja bila prva preokupacija dobrih.

Pošto je Allahov neprijatelj, Iblis uvidio da se sve oko srca vrti i na njega oslanja on se svojim vesvesama (sumnjama i došaptavanjima) na njega okomio.

A Uzvišeni kaže: ***Ti (Iblise) nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim, osim nad onima koji te budu slijedili, od onih zalutalih.*** (Kur'an, 15:42)

VRSTE SRCA

Budući da je srce opisano osobinama života i mrtvila, ono se na osnovu toga dijeli na tri vrste: zdravo, mrtvo i bolesno srce. Prvo srce je živo i pokorno, drugo suho i obamrlo, a treće bolesno koje je kao takvo bliže ili spasu ili propasti.

ZDRAVO SRCE

Na Sudnjem danu će se spasiti samo oni koji pred Allahom izađu sa zdravim srcem, kao što Uzvišeni kaže: *Na Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu zdrava (čista) srca dođe spašen biti.* (Kur'an, 26:88-89)

Zdravo srce je, dakle, ono srce koje se spasi svih vrsta prohtjeva koji se kose sa Allahovim propisima i svih sumnjivih postupaka koji se kose sa sunnetom. To je srce koje je čisto u obožavanju samo Allaha Uzvišenog i koje u riječima i djelima slijedi samo Allahova Poslanika ﷺ.

Samo zdravo srce može iskreno robovati Uzvišenom Allahu i samo u Njegovo ime raditi, jer kada takvo srce voli, voli u ime Allaha, kada se odriče, odriče se u ime Allaha, kada daje, daje u ime Allaha i kada uskraćuje, uskraćuje u ime Allaha.

MRTVO SRCE

Mrtvo srce je ono srce koje u sebi nema života. Ono ne poznaje svog Gospodara, ne obožava Ga kroz ono što je On naredio, što voli i čime je zadovoljan, već ono slijedi svoje strasti i slasti, makar u njima bila srdžba i ljutnja Gospodara.

Kada zadovolji svoju strast i užitak, on ne mari da li je time Gospodar zadovoljan ili ljut. Ako voli – voli radi svog prohtjeva, ako mrzi – mrzi radi svog prohtjeva, ako daje – daje radi svog prohtjeva, ako uskraćuje – uskraćuje radi svog prohtjeva, sve zato što su mu lični prohtjevi preči od zadovoljstva Gospodara. Takvom srcu strast je vladar, prohtjev zapovjednik, neznanje vodič, a nemarnost prijevozno sredstvo. Razmišljanjem o ostvarivanju ovosvjetskih ciljeva je zaokupljeno. Onome ko mu lijep savjet pruža ne odaziva se, već se za svakim šejtanom povodi. Dunjaluk ga srdi i zadovoljava, a prohtjev ga čini gluhim za sve mimo zablude. Tako miješanje sa posjednikom ovakvog srca je bolest, življenje sa njim je otrov, a sjedenje sa njim je propast.

I pored toga, islam nije u potpunosti isključio ova mrtva srca, već je poželjno da se pozivaju ka dobru, jer će se možda osvijestiti i povratiti Allahu.

BOLESNO SRCE

Ovo srce je živo, ali u sebi ima slabosti. U njemu su dvije materije od kojih ga čas napaja jedna, a čas druga, i on se povodi za onom koja nadvlada. U njemu ima ljubavi prema Uzvišenom Allahu, vjere u Njega, iskrenosti prema Njemu i oslanjanja na Njega. To je materija koja mu daje život. U njemu, s druge strane, ima i privrženosti prohtjevima, njihova pobuđivanja, težnje za njihovim ostvarivanjem, zavidnosti, samoljublja, uobraženosti, sklonosti nasilju i vlasti, te stvaranju nereda na Zemlji. To je materija koja ga kvari i vodi u propast. Ono je u iskušenju između dva izazova: jednog koji poziva Allahu i onome svijetu, i drugog koji poziva samo ovome svijetu.

To je srce u kome se vjerovanje ne može ustabiliti da njegova svjetiljka zasija punim sjajem, zato što nije potpuno predano

istini s kojom je Allah poslao Svoga Poslanika ﷺ i zato što u njemu pored ove ima i druge, suprotne materije kojom se hrani, pa je čas nevjerstvu bliže od vjerovanja, a čas vjerovanju od nevjerstva. Konačan sud o ovakvom srcu je na onoj od ove dvije strane koja prevagne.

ŠEJTANOVI PRILAZI SRCU

Znaj da je najbolji primjer za srce tvrđava, u koju šejtan hoće da provali, da je osvoji i njome zavlada. Šejtan se može odbiti jedino dobrim poznavanjem njegovih prilaza. Šejtanovi prilazi i kapije nisu ništa drugo do čovjekove osobine, a one su mnogobrojne. Međutim, mi ćemo ukazati samo na one najvažnije.

U velike kapije kroz koje šejtani prolaze spadaju *ljutnja* i *strast*. Kada oslabi vojska razuma, napadne vojska šejtana. Kada se god čovjek naljuti, šejtan se sa njima poigrava kao što se dijete igra loptom.

U njegove velike kapije spadaju *zavidnost* i *pohlepa*. Kad god je čovjek pohlepan, njegova ga pohlepa zaslijepi i zagluši. Allahov Poslanik ﷺ je kazao: “Dva gladna vuka poslata u stado ovaca neće napraviti štete tom stadu koliko čovjekova žudnja za imetkom i ugledom može napravi štete njegovoj vjeri.” (Ahmed, Tirmizi, Darimi i dr.)

U šejtanove velike kapije spada i *prejedanje*, čak i ako je hrana čista i halal, jer prejedanje jača strasti, a strasti su šejtanovo oružje.

U šejtanove velike kapije spadaju *škrtoš* i *strah od siromaštva*. Oni ne daju da se imetak troši i udjeljuje sadaka.

U šejtanove velike kapije spadaju i *mezhebske pristrasnosti*, netrepeljivost, mržnja prema pripadnicima drugih pravnih škola i gledanje na njih sa prijekorom i poniženjem. To upropaštava sve zajedno; i čestite robove i teške grješnike.

U njegove velike kapije spada i *sumnjičavo mišljenje* o muslimanima. Uzvišeni Allah u tom smislu kaže: *O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, doista, grijeh!* (Kur'an, 49:12) Ovo je zato što vjernik traga za opravdanjima, a licemjer za mahanama. Dakle, ukratko, ako čovjek slijedi strasti njegovim srcem će zavladatai šejtan.

Ako se zapitaš: *“Šta je lijek za odbijanje šejtana?”* znaj da lijek za srce leži u zatvaranju šejtanovih prilaza, i njegovim čišćenjem od pokuđenih osobina. **Zdravo srce je srce u kome nema hrane za šejtana.**

Većinu srca osvojili su i porobili šejtani. Zato su i prepuna misli koje šapatom pozivaju da se više voli ovaj, a odbacuje onaj svijet. Budući da je početak njihova pada u šejtanove ruke bilo povodjenje za strastima i prohtjevima, ona se ponovo mogu osloboditi jedino čišćenjem od šejtanove hrane; tj. od strasti i prohtjeva i oživjeti pokornošću i sjećanjem na Uzvišenog Allaha.

Iskušenja koja se nameću srcu, dolaze: ili od strasti, ili od sumnji. Zato se, prema tome, i bolesti srca dijele na: ***bolesti strasti*** i ***bolesti sumnji***.

Zajednička osobina bolesti srca je da su one isprepletane bolestima strasti i bolestima sumnji. Kur'an je lijek i za jednu i za drugu vrstu. Kur'an je najbolji lijek protiv bolesti sumnje, s tim što njegova djelotvornost zavisi od njegovog razumijevanja i poznavanja. Kome Uzvišeni Allah daruje tu blagodat, svojim srcem jasno raspoznaje šta je istina, a šta neistina, kao što raspoznaje dan i noć.

Što se tiče njegova lijeka protiv bolesti strasti, on se ogleda u njegovoj mudrosti i pozivanju lijepim savjetom da se probudi želja prema dobru, ulije strah za prijestupe, zadovolji sa skromnim na ovom svijetu i podstakne želja prema onome svijetu. Tako srce postaje naklonjeno prema razboritosti, a odbojno prema zavodjenju. Srce hranu koja ga jača i čisti uzima iz Kur'ana.

Uzvišeni Allah, u tom smislu, kaže: *Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima.* (Kur'an, 17:82)

ZNACI BOLESTI SRCA

U znake bolesti srca spada: da čovjek ne može spoznati Allaha, voljeti Ga, težiti susretu sa Njim, obratiti Mu se pokajanjem i da mu to bude preče od svih njegovih prohtjeva, već svoje prohtjeve i uživanja stavlja iznad pokornosti i ljubavi prema Allahu - a to je ono zbog čega je stvoren.⁹

Takav na ovome svijetu živi poput životinje, ne znajući svoga

⁹ Imam Ibnul-Kajjim, rahimehullah, kaže: "Bolest srca je da ne može da radi ono za šta je stvoreno, poput spoznaje Allaha, ljubavi prema Njemu, čežnje za susretom sa Njim, obraćanja Njemu, i davanja prednosti tome nad svakom strasti. Kada bi rob spoznao sve, ali nije spoznao svog Gospodara, onda kao da nije spoznao ništa. Kada bi postigao svaki užitak, svaku slast i svaku strast na dunjaluku, a nije ostvario ljubav prema Allahu, čežnju za Njim, i prisnost sa Njim – kao da nije ostvario nikakvu slast, užitak, niti radost. Štaviše, ako u srcu nema toga, onda mu se ti užici i slasti nužno vraćaju kao kazna, pa biva kažnjen upravo onim u čemu je uživao, i to sa dva aspekta: 1. Sa aspekta žalosti za prolaskom toga jer se nešto isprijecilo između njega i toga, zbog velike vezanosti njegove duše za to; 2. Sa aspekta gubljenja onoga što mu je bolje, korisnije i trajnije od toga, pošto to nije postigao." (*Iqasetul-lehfan min mesajidiš-šejtan*, 1/68.)

Gospodara i ne robujući Mu onako kako mu je On naredio, kao što Uzvišeni kaže: *Koji se naslađuju i jedu kao što stoka jede i čije će prebivalište vatra biti!* (Kur'an, 47:12)

U znake bolesti srca spada i to što njegova vlasnika ne peče bol grijeha, kao što neko lijepo reče: *“Mrtvoga rane ne bole!”* Zdravo srce grijeh boli i peče, pa ga to nagoni na pokajanje i obraćanje Uzvišenom Gospodaru sa dovom (molbom) da mu oprost. Uzvišeni Allah o bogobojažnima kaže: *I za one koji se, kada grijeh počine ili kada se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijeha svoje zamole...* (Kur'an, 3:135), tj. sjete se veličine Uzvišenog Allaha, Njegove prijetnje i kazne, pa ih to navede na traženje oprost, za razliku od bolesna srca koje na već jedno počinjeno zlo, dolazi novim.

U znake bolesti srca spada i to što ga njegov vlasnik, umjesto korisnom hranom, hrani pogubnim otrovima. Tako se većina svijeta okreće od slušanja učenja Kur'ana, i umjesto njega sluša muziku koja u srcu sije licemjerje i raspiruje plamen strasti.

Na drugoj strani, zdravo srce voli ono što voli Uzvišeni Allah: *Allah je nekima od vas pravo vjerovanje omilio i u srcima vašim ga lijepim prikazao, a nezahvalnost i raskalašenost i neposlušnost vam omrznuo. Takvi su na pravom putu.* (Kur'an, 49:7)

U znake bolesti srca spada i to da: njegov vlasnik za prebivalište izabere ovaj svijet, da sa njim bude zadovoljan, da se na njemu osjeća sigurnim, da se na njemu ne osjeća kao stranac, da ne želi onaj svijet i da se za njega ne priprema. Jer, suprotno tome, sve što je srce zdravije, sve se više usmjerava prema onome svijetu, tako da je njegovo stanje na ovom svijetu upravo onakvo kako je preporučio Allahov Poslanik ﷺ riječima: **“Budi na ovom svijetu kao stranac ili kao putnik - prolaznik!”** (Buhari)

ZNACI ZDRAVA SRCA

Prvi znak da je srce zdravo i da voli Uzvišenog Gospodara je da Ga se često sjeća i spominje, jer ono što je u srcu manifestuje se na jeziku i u djelima.

I dok se u borbi, za post i namaz daju olakšice, Uzvišeni Allah naređuje da se Njegovo ime što više spominje, pa kaže: *O vjernici, kada se s kakvom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite da biste postigli ono što želite!* (Kur'an, 8:45)

U znake zdrava srca spada i to što ono ne prestaje svome vlasniku naređivati da se pokajanjem obrati Allahu i sa Njim poveže vezom ljubavi, bez čijeg zadovoljstva i blizine nema života, spasa, uživanja, ni radosti. Ono se sa Njim osjeća sigurnim, uz Njega smiraj nalazi, kod Njega se sklanja, Njemu se raduje, na Njega se oslanja, u Njega pouzdava, od Njega se nada i Njega boji.

Njegovo spominjanje mu je i hrana i oprema, a ljubav prema Njemu i čežnja za Njim život, slast, uživanje i radost. Obaziranje na drugog i vezanje sa drugim mu je bolest¹⁰, a povratak Njemu lijek.

Zato se ono, kada upozna svoga Gospodara, kod Njega smiri, osjeća sigurnim, oslobodi nemira i zabrinutosti koju niko do

10 Imam Ibnul-Kajjim, rahimehullah, kaže: "Sve za što se čovjek veže i što zavoli mimo Allaha, ono će ga žestoko kazniti, jer svako ko zavoli nešto mimo Allaha biva kažnjen time tri puta u ovom životu: biva kažnjen time prije nego što to postigne, a kada to postigne biva kažnjen strahom da to ne izgubi i da to ne prođe, i da se to ne pokvari i ne poremeti, i plaši se raznih stvari koje se tome suprotstavljaju. A kada to izgubi, onda mu kazna biva još veća, i ovo su tri vrste kazne na ovom svijetu." (Vidjeti: *El-dževabul-kafi*)

Allah ne može ukloniti.

U znake zdrava srca spada i to da se tijelo u služenju (ibadetu) zamori, a da to srcu ne dojadi.

Tako je Allahov Poslanik ﷺ znao toliko dugo klanjati da bi mu noge otekle. Onima koji su ga na to upozoravali, samo je odgovarao: **“Pa zar neću biti zahvalan rob?!”** (*Muttefekun alejhi*)

Čistota srca je da se ono ispuni ljubavlju prema Uzvišenom Gospodaru, jer ko voli Allaha, voli da Mu i služi. Takvom je ljubav prema Allahu opskrba za srce i hrana za dušu.

U znake zdrava srca spada i to da njegov vlasnik čezne i žudi za činjenjem ibadeta svom Gospodaru više nego što gladan žudi za jelom i pićem. Kada čovjek osjeti slast ibadeta on bez toga više ne može.

U znake zdrava srca spada i to što se, kada stane na namaz, rastereti briga za ovim svijetom, u njemu nalazi zadovoljstvo i uživanje i teško mu pada kada mora da ga završi.

U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: **“...a radost mog oka je u namazu.”** (*Nesai, Ahmed, Hakim*)

U znake zdrava srca spada i to da mu je izgubljeno vrijeme u nepokornosti žali je više nego škrtici imetka, jer je vrijeme čovjekovo najveće bogatstvo, budući da za svaki tren života može kupiti vječnu riznicu. Zato njegovo gubljenje, traćenje i trošenje u ono što donosi propast, sebi mogu dopustiti samo nerazumni i glupi ljudi.

U znake zdrava srca spada i to da vodi računa o kvalitetu svojih djela, jer smisao nije u mnoštvu djela, već u njihovom kvalitetu i čuvanju od onoga što ih kvari.

U znake zdrava srca spada i to da ako propusti neki dobrovoljni ibadet, koji svakodnevno čini, rastuži se više nego kada pohlepni izgubi dunjaluk, jer gubitak ovog naspram onog

svijeta nije ništa, budući da će sva dobra ovog svijeta prije ili kasnije nestati, a da ono što je kod Allaha ne prolazi i ne nestaje, kao što Uzvišeni kaže: *Ono što je kod vas - prolazno je, a ono što je kod Allaha - vječno je.* (Kur'an, 16:96)

Kada bi čovjek propustio priliku da u kratkom vremenu umjesto određene količine imetka zaradi dvadeset i sedam puta više, i to u svome mjestu, jako bi se ožalostio.

Onome, ko propušta priliku da klanja namaz u džematu, gdje je namaz za dvadeset i sedam puta vrjedniji od pojedinačno obavljenog namaza, ukoliko ga to uopće ne boli, najbolji je znak da mu je srce bolesno.

U znake zdrava srca spada i to da kada se čovjek osami osjeća čežnju prema Uzvišenom Allahu.¹¹

U znake zdrava srca spada i to da su mu Allahov govor i govor o Allahu od svega najdraži, kao što se od Ibn Mes'uda prenosi da je rekao: "Ko hoće znati da li voli Allaha, neka se provjeri sa Kur'anom, pa ako se ispostavi da voli Kur'an, onda voli Allaha, jer je Kur'an Allahov govor."

Ovo su bili znaci zdrava srca.

To su ujedno i znaci ljubavi prema Uzvišenom Gospodaru, jer čistota srca se ogleda u njegovoj ispunjenosti ljubavlju prema Stvoritelju i pokornosti Njemu. Bez toga nema njegove čistote. Jer, oko je stvoreno da gleda, uho da sluša, jezik da govori i kuša, a srce da voli Uzvišenog Allaha i da Mu robuje.

¹¹ U tom smislu je rečeno: "Kako su jadni stanovnici dunjaluka. Napustili su ga a da nisu probali niti osjetili njegove najbolje blagodati." Neko upita: "Koje blagodati?" Bi mu rečeno: "Ljubav prema Allahu, spominjanje Njega u samoći, čežnja za susretom sa Njim, poznavanje značenja Njegovih imena i osobina..."

Ono samo tako može biti sretno i smireno, jer ako zavoli nekoga drugog mimo Uzvišenog Allaha i za nekoga se drugoga veže, tada ga čekaju: propast, nesreća, brige i jadi.

Sreća na ovom i na budućem svijetu zavisi od čistote srca, a nesreća od njegove pokvarenosti.

UZROCI BOLESTI SRCA I NJEGOVI ŠTETNI OTROVI

Znaj da su sve vrste grijeha otrov za srce i uzrok za njegovu bolest i propast. Abdullah ibn Mubarek, rahimehullah, je rekao:

*Uvidio sam da grijesi umrtvljuju srce
i da mu odanost njima donosi poniženje.
Napuštanje grijeha oživljenje je srca,
pa ti je bolje da ih se prođeš.*

Grijesi i nepokornost po srce i tijelo, i na ovom i na onom svijetu, ostavljaju štetne posljedice, čije razmjere zna samo Uzvišeni Allah, jer ni na ovome ni na onome svijetu, nema nijednog zla, ni bolesti, a da im uzrok nisu grijesi i nepokornost.

Šta je naše roditelje (tj. Adema i Havu) iz Dženneta, kuće slasti, uživanja, veselja i radosti, izvelo i u kuću patnje, žalosti i nesreće dovelo?

Šta je Iblisa iz Carstva nebeskog izvelo pa je kod Allaha najprezreniji i Njegove milosti najlišeniji postao?

Tako je Iblis svakom razvratniku i zločincu svodnik postao, i nakon što je toliko služio i odabran bio, sebi dopustio da druge zavodi. Allahu, utječem Ti se od suprotstavljanja Tvojim zapovjedima i od činjenja Tvojih zabrana!

U posljedice grijeha još spada:

- Što je grijeh pomoć kojom čovjek svoga neprijatelja (tj. šejtana) snabdijeva i protiv sebe jača.

- Što, ako se umnože, zapečaćuju srce, tako da grješnik postaje potpuno nemaran, kao što je neko od ranijih učenjaka rekao da se pod riječima Uzvišenog: *A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova.* (Kur'an, 83:14), misli na uzastopno činjenje grijeha, sve dok srce ne postane slijepo.

- Što iz srca, neprimjetno, prezir prema grijesima nestane, pa oni njegova redovna osobina postanu.

- Što se grijesi jedan iz drugoga izrađaju.

- Što se u srcu primjećuje i osjeća njihova tama, kao što se osjeća tama noći. U tom smislu od Ibn 'Abbasa رضي الله عنه se prenosi da je rekao: *"Znaci dobrih djela su: sjaj na licu, svjetlo u srcu, obilje u nafaci i ljubav u srcima drugih, a znaci grijeha su: crnilo na licu, tama u srcu, skučenost u nafaci i mržnja u srcima drugih."*

- Što grijesi slabe i srce i tijelo. Oni znaju srce toliko iscrpiti da mu potpuno živahnosti nestane. Što se tiče tijela, treba znati da je fizička snaga vjernika u njegovom srcu i da je ona veća, sve što je srce jače.

- To što mu poslovi teško idu, tako da se, kud god da krene ili bilo šta da uradi, nađe pred zatvorenim vratima ili teško rješivim problemom. Tako je neko rekao: *"Kada učinim nepokornost Allahu teškoće nalazim čak i u naravi jahalice svoje i žene svoje."*

- To što čovjek nalazi da je otuđen od drugih, naročito onih koji su skloni prema dobru.

- To što se gubi ugled i čast pred Allahom i pred Njegovim stvorenjima, jer: *Onoga koga Allah ponizi, niko ga ne može poštovanim učiniti.* (Kur'an, 22:18)

- To što grijesi u srcu gase osjećaj časti.

- To što se sa njima gubi stid kojim se održava život srca.

- To što oni usporavaju hod srca na putu njegova okretanja prema Allahu i onom svijetu.

- To što čovjek ne prestaje biti neposlušan, sve dok mu to srce ne počne uzimati za sitnicu i bezazlenost. U tom je smislu Ibn Mes'ud رضي الله عنه rekao: *“Vjernik svoj grijeh vidi kao da je pod brdom, pa se boji da se na njega ne sruši, a razvratnik svoj grijeh vidi kao da mu je mušica pala na nos, pa odmahne rukom.”*

Učenjaci su rekli: *“Ne gledaj u sićušnost grijeha, već gledaj u veličinu Onoga prema Kome si neposlušan!”*

Ovdje ćemo se, ako Allah da, posebno osvrnuti na pet otrova srca koji su najrasprostranjeniji i najuticajniji na život srca, a to su: prekomjerni govor, prekomjerno zagledanje, prekomjerno miješanje, prekomjerno jelo i prekomjerno spavanje.

PREKOMJERNI GOVOR JE “NESREĆA JEZIKA”

Hvala Allahu koji je čovjeka u najljepšem obliku stvorio i jezikom obdario da njime izražava ono što mu je u srcu i razumu. Jezik je jedna od velikih Allahovih blagodati i čudesa Njegova stvaranja. Po veličini je mali, a po pokornosti i griješenju jako velik. Onoga ko mu se prepusti, pa ne vodi računa šta govori šejtan vodi kuda hoće, dok ga na rub provalije ne dovede i u propast ne gurne.

Od zla svog jezika sačuvaće se samo onaj ko ga zauzda uzdom islamskih propisa i pusti da govori samo ono što će mu koristiti i na ovom i na budućem svijetu.

U hadisu od Mu‘aza ibn Džebela ﷺ se prenosi da je Poslanik ﷺ uzeo jezik i rekao: “Čuvaj ovo!” Rekao je: “Allahov Poslaniče, zar ćemo biti obračunavani i za ono što pričamo?” Odgovorio je: “Majka te nemala Muaze, zar će ljudi na licima biti bacani u vatru osim radi njihovih jezika (tj. jer su govorili ono što je zabranjeno).” (*Tirmizi i dr.*)

Čovjek svojim riječima i djelima sije dobra ili loša djela, čije će plodove na Sudnjem danu požnjeti. Smisao hadisa koji prenosi Mu‘az je da će najviše ljudi u Džehennem ući zbog djela njihova jezika, jer u grijeh govora ulazi i širk. U njega spada i govoriti o Allahu ono što se ne zna, što je opet blisko širku, zatim: lažno svjedočenje, klevetanje, laž, ogovaranje, prenošenje tuđih riječi itd. O pohvalnosti šutnje govori više hadisa:

Nakon što je Vjerovjesnik ﷺ upitan: “Ko je najbolji musliman?” - odgovorio je: “Onaj od čijeg su jezika i ruku mirni drugi muslimani.” (*Muttefekun alejhi*)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, kazao: “Ko veruje u Allaha i Sudnji dan, neka govori dobro, ili neka šuti!” (*Muttefekun alejhi*)

Allah kaže: *On (čovjek) ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.* (Kur’an, 50:18)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Ko mi garantuje za ono što je između njegovih vilica i ono što je između njegovih nogu, garantujem mu Džennet.” (*Buhari*) Tj. ko prema svome jeziku ispuni obavezu, govoreći ono što treba i šuteći o onome što ne smije i ne treba, i prema svome spolnom organu koristeći ga u dozvoljenom bračnom odnosu, a čuvajući se od zabranjenih stvari - bluda, ja mu garantujem Džennet.

Ovaj hadis potvrđuje da su iskušenje jezika i spolnog organa dva najveća iskušenja na ovome svijetu. Ko se sačuva njihova zla, sačuva se najvećeg zla.

Od Ebu Hurejre رضي الله عنه se prenosi da je čuo Allahova Poslanika صلى الله عليه وسلم da je rekao: **“Zaista rob, i ne misleći šta to znači, zna izgovoriti riječ zbog koje će propasti u Džehennem dublje nego što je razdaljina između istoka i zapada.”** (*Muttefekun alejhi*)

Čovjeku je, dakle, zabranjeno govoriti ono za šta ne zna da li je lijepo ili ružno. Nevevi, rahimehullah, kaže: *“U ovome hadisu se podstiče na čuvanje jezika. Zato onaj ko želi nešto reći treba prethodno dobro da razmisli, pa ako vidi da u tome ima koristi, kazaće, a ako ne, onda će se od tog govora suzdržati.”*

Od Ebu Derda'a رضي الله عنه se prenosi da je rekao: *“Neka ti uši dobro slušaju šta usta govore, jer su ti data dva uha, a jedna usta, kako bi više slušao nego govorio!”*

Hasan el-Basri, rahimehullah, je rekao: *“Ko ne čuva svoj jezik, ne razumije ni svoju vjeru!”*

Ako se zapitaš: “Otkuda i zbog čega se šutnji pridaje toliki značaj?” - znaj da razlog leži u tome što je jezik sklon brojnim bolestima: čestom grijehenju, laži, ogovaranju, prenošenju tuđih riječi, uobraženosti, licemjerstvu, vulgarnosti, sumnjičenju, pravdanju, prepiranju, hvalisanju, iskrivljivanju, uznemiravanju drugih i sl. Prema tome, jezik se odlikuje brojnim porocima kojima on lahko i neprimijetno podlegne, zato što se srcu uslađuju, i što na njih šejtan navodi. Onaj ko se navikne da se, u gore navedene poroke upušta, rijetko smogne snage da jezik obuzda i da ga kontroliše, pa da govori, samo, kada želi i da se od govora suzdrži, kada ne želi. S druge strane u šutnji je sigurnost, zato što odiše pribranošću, dostojanstvom i daje prostora za razmišljanje. Osim toga, ona omogućuje da se čovjek posveti spominjanju Allaha

i ibadetu i tako oslobodi privrženosti bespotrebnom govoru na ovome svijetu i odgovornosti na Sudnjem danu.

Mi ćemo se posebno osvrnuti na neke poroke jezika kojima su većina ljudi iskušani. Tu prije svega spada: govor koji se ne tiče, ogovaranje, prenošenje tuđih riječi i hvaljenje.

GOVOR KOJI SE TEBE NE TIČE

Znaj da je vrijeme čovjekovo najveće bogatstvo! Zato, kada god ga traći u onome što ga se ne tiče, i ne provodi ga u zarađivanju sevaba za budući svijet, gubi dio svoga najvećeg bogatstva.

Zato je Allahov Poslanik ﷺ i kazao: “Od ljepote čovjekove vjere (islama) spada i to da ostavi ono što ga se ne tiče.” (Tirmizi, Ibn Madže) Ovdje se misli: ko lijepo i kako treba ispovijeda islam, ne govori i ne radi ono što ga se ne tiče, već se u svojim riječima i djelima ograniči samo na ono što ga se tiče (tj. ono što je bitno i korisno za njega kod Allaha).

Hasan el-Basri je rekao: “U znake da je Uzvišeni Allah napustio i ostavio nekog roba spada i to što mu je omogućio da se zabavi sa onim što ga se ne tiče.”

‘Ata’ b. Ebu Rebbah, rahimehullah, je u tom smislu rekao: “Oni koji su bili prije vas nisu voljeli da se upuštaju ni u kakav nepotrebnii govor, jer su sve što je bilo mimo Allahove Knjige, sunneta Allahova Poslanika, naređivanja dobra i odvrćanja od zla, smatrali suvišnim i nepotrebnim govorom.¹² Zato u životu govori samo onda kada moraš i kada ti je potrebno!”

¹² Uzvišeni Allah kaže: *Nema nikakva dobra u mnogim njihovim tajnim razgovorima, osim kada traže da se milostinja udjeljuje ili da se dobra djela čine ili da se uspostavlja sloga među ljudima. A ko to čini iz želje da Allahovu naklonost stekne, Mi ćemo mu, sigurno, veliku nagradu dati.* (Kur’an, 4:114)

OGOVARANJE

Ebu Hurejre رضي الله عنه prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ upitao: “Znate li šta je ogovaranje?” Prisutni rekoše: “Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju!” “Ogovaranje je da svog brata muslimana spominješ po onome što on ne voli” - rekao je on. “A šta ako pri njemu bude ono što spominjemo?” - zapitaše. “Ako bude pri njemu ono što spominješ, ogovorio si ga, a ako to ne bude pri njemu, potvorio si ga.” (*Muslim*)

Allah ﷻ kaže: *I ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrlog brata svoga, - a vama je to odvratno, zato se bojte Allaha. Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je.* (Kur'an, 49:12)

Od najružnijih oblika ogovaranja je *indirektno ogovaranje*, npr. da se pred nekim neko spomene pa da ovaj kaže: “Hvala Allahu koji nas je sačuvao te i te stvari...” Pa na taj način pomenutog kude, a sebe hvale i sl. Drugi će, pak, kada se neko spomene, možda, reći: “Siromah, Allah ga je stavio na veliko iskušenje. Neka Allah i nama i njemu oprost!” - prividno učeći dovu, a smjerajući sasvim nešto drugo.¹³

Znaj da je onaj ko sluša ogovaranje i sam u njemu saučesnik i da se od grijeha ne može drugačije oprati nego da svojim jezikom osudi ogovaranje, a ako se boji, onda bar srcem. Ako je pak, u

13 Ogovaranje je ružna osobina i ne čini ga osim slaba duša. Opasna je bolest, zlo koje se širi i razara zajednicu, podstiče na neprijateljstvo i mržnju među njenim članovima. Ogovaranje se ne ograničava samo na govor jezikom, već, svaki pokret, znak, gestakuliranje, imitiranje, oponašanje, pisanje po novinama ili internetu ili bilo šta drugo čime se omalovažava druga strana, sve je to strogo zabranjeno i ulazi u značenje ogovaranja a grijeh biva velik shodno skupu i brojnosti onih pred kojima se ogovara.

stanju društvo u kome se neko ogovara napustiti ili onoga ko ogovara riječima prekinuti, dužan je to učiniti.¹⁴

Lijek protiv ogovaranja

Onaj ko drugoga ogovara, prije svega mora znati da se ogovarajući drugoga izlaže Allahovoj srdžbi i preziru i da njegova dobra djela odlaze onome koga ogovara, a u slučaju da nema dobrih djela, onda se grijesi onoga koga ogovara njemu prenose. Onaj ko o ovome vodi računa neće dozvoliti da mu se jezik upusti u ogovaranje drugoga. Ako ipak, dođe u iskušenje ogovaranja, treba se sjetiti svojih mahana, da se njima pozabavi, da pokuša da ih otkloni i da se postidi, jer pored svojih mahana traga za tuđim.

Iskup za ogovaranje

Znaj da onaj ko ogovara drugog istovremeno čini dva grijeha: jedan prema Uzvišenom Allahu, jer čini ono što mu je On zabranio i drugi prema Njegovom stvorenju. Iskup od prvoga sastoji se u pokajanju i obraćanju Allahu molbom da mu oprost, dok iskup za drugi grijeh može biti na dva načina:

Ako je ogovaranje došlo do ušiju onoga na čiji je račun to učinjeno, onaj ko ga je ogovorio dužan je da ode do njega i da zatraži od njega halal i da pokaže kajanje za svoj postupak.

¹⁴ Kao što smo rekli ogovaranje je haram, međutim izuzetak su situacije koje su šerijatski opravdane: kao da se osoba kojoj je učinjena nepravda, žali na onoga koji mu je nasilje učinio, strani koja je odgovorna i može otkloniti nepravdu. Zatim, pri traženju pomoći radi sprječavanja zla, od strane koja je to u mogućnosti. Zatim, ako je čovjek poznat po nekom nadimku, poput: Mali, Žuti, i sl., dozvoljeno ga je tako spomenuti s ciljem njegovog raspoznavanja, a ne radi ismijavanja ili ukazivanja na dotičnu mahanu, ukoliko ne postoji mogućnost da se na njega ukaže drugačije, i tome sl.

Ako, pak, ogovaranje nije doprlo do njegovih ušiju, umjesto da od njega zatraži halal, sada treba moliti za oprost njegovih grijeha, pohvaliti ga i dobrim spomenuti, pred istim onim pred kojima ga je ogovorio, kako bi i njihova srca očistio.

PRENOŠENJE TUĐIH RIJEČI

Uzvišeni Allah kaže: *...(i ne slušaj) klevetnika, onoga koji tuđe riječi prenosi.* (Kur'an, 68:11)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "U Džennet neće ući onaj ko prenosi tuđe riječi." (*Muslim*)

Prenošenje tuđih riječi i njihovo širenje među svijetom sa ciljem unošenja nereda, razdora i mržnje, jedna je od najružnijih sobina koju čovjek može imati, jer ono potpiruje smutnju, kida veze, sije mržnju, razbija zajednicu, prijatelje čini neprijateljima i braću strancima.

Prenošenje tuđih riječi znači čuti od nekoga da je o nekome nešto ružno rekao, pa požuriti da se toj osobi prenese npr. riječima: "Taj i taj o tebi priča to i to."

Motivi za prenošenje tuđih riječi najčešće su: priželjkivanje zla onome ko je to rekao, a pokazivanje naklonosti prema onome kome se prenosi ili radoznalost i uživanje u pričanju i zadiranju u ono što ga se ne tiče.¹⁵

¹⁵ Ko želi izliječiti svoj jezik od ove bolesti, mora svoj jezik usmjeriti ka onome što će mu koristiti. Uvijek mu treba biti na umu sljedeće: Prvo, da je podložan Allahovoj srdžbi i kazni. Drugo, da osjeća veličinu štete i nereda koji čini i da bude svjestan da time razdvaja ljude. Treće, na njemu je da širi ljubav među muslimanima, da ih spominje po dobru i čuva njihovu čast u odsustvu. Četvrto, onome koji otkriva mahane drugih ljudi, Allah će njegove otkriti, pa makar u njegovoj kući. Peto, da se sjeća smrti i polaganja računa. Šesto, da za prijatelja uzme onoga koji će ga na dobro pozivati a od zla odvrćati.

Onaj do čijih ušiju dopre prenošenje treba postupiti na sljedeći način:

1. Ne povjerovati onome ko ih prenosi jer je tim činom takav nepošten i nepouzdan čovjek.

2. Spriječiti onoga ko to čini, posavjetovati ga i ukazati mu na pogubnost toga što radi.¹⁶

3. Da se na njega rasrdi u ime Allaha Uzvišenog, jer vjernik ne može ostati ravnodušan pored onog što ljuti Allaha Uzvišenog.

4. Da ne pomisli kakvo zlo o svom bratu koji je odsutan, jer su doista neka sumnjičenja grijeh.

5. To što se čulo ne smije da navede na uhođenje i traganje za potvrdom rečenog jer je to zabranjeno.

6. Ne pričati o tome nikome, kako na taj način i sam ne bi postao klevetnik i prenosilac tuđih riječi.

Neka se, zato, oni sa oštrim jezikom pripaze i neka govore samo ono što je za Allahova stvorenja dobro!

Za to su im dovoljne Vjerovjesnikove ﷺ riječi: **“Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka govori samo dobro ili neka šuti!”**
(*Muttefekun alejhi*)

Hasan el-Basri je rekao: *“Ko tebi prenosi riječi o drugom, znaj da će ih i drugima prenositi o tebi!”*

Nekakav čovjek je drugom rekao: “Taj i taj te, u svojim pričama, ne prestaje spominjati po zlu” - pa mu ovaj reče: “Čuj, ti niti poštuješ društvo čovjeka s kojim si sjedio, jer si nam prenio njegove riječi, a ne poštuješ ni mene, jer si mi o mome bratu otkrio ono što mi nije drago.

¹⁶ Tako je jednom učenjaku rečeno: “Taj i taj čovjek govori o tebi ružne stvari.” A on mu na to odgovori: “Zar šejtan nije imao nekog drugog poštaru sem tebe!?”

Ja znam jedino da će nam smrt svima doći, da ćemo svi u kabur otići, da ćemo se svi na Sudnjem danu iskupiti i da će nam svima Uzvišeni Allah - Najpravedniji Sudija, presuditi.”

PRETJERIVANJE U HVALJENJU¹⁷

Hvaljenje je mahana iz koje vrebaju dvije opasnosti: jedna po onoga ko hvali, i druga po onoga ko se hvali.

Opasnost po onoga ko hvali leži u tome što nema načina da provjeri da je istina to što govori, npr. kada za nekoga kaže da je pobožan (jer samo Allah zna ono što je u srcima). Također, u hvaljenju se može pretjerati, pa da ono pređe u laž, ili da se pohvali neko ko se treba pokuditi.¹⁸

S druge strane, hvaljenje onoga ko se hvali može ga pokvariti i u njemu izazvati oholost i uobraženost. Zato je Vjerovjesnik ﷺ rekao čovjeku koga je čuo da hvali drugog čovjeka: **“Teško tebi, posječe vrat čovjeku!”** (*Muttefekun alejhi*)

Ovo je zato što onaj koga hvale može da pomisli da je postigao svoj željeni cilj, pa se, zbog toga, može opustiti u trudu i činjenju dobrih djela.

Od ovakvih mahana nema drugog spasa, nego da čovjek sam sebe upoznaje i da mu je stalno na umu, da je kojim slučajem onaj ko ga je pohvalio, o njemu znao ono što sam zna od svojih nedostataka, da ga sigurno ne bi pohvalio.

17 Pokuđeno je u lice hvaliti onoga kome će to izazivati uobrazilju, dok je to u suprotnom – dozvoljeno.

18 Ovakvo hvaljenje je naročito zastupljeno od strane ulizica.

ZABRANJENO GLEDANJE

Uzvišeni Allah kaže: *Reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; to im je bolje, jer Allah, uistinu, zna ono što oni rade. A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim.* (Kur'an, 23:30-31)

U kontekstu zapovjedi obaranja pogleda i čuvanja stidnog mjesta Uzvišeni Allah je naveo jedno nakon drugog, i to tako da je obaranje pogleda stavio na prvo mjesto, upravo zato što je obaranje pogleda način da se sačuva stidno mjesto, jer se srce povodi za onim što vidi oko.

Allahov Poslanik ﷺ kaže: "...oko čini blud, a njegov je blud pogled, jezik čini blud, a njegov je blud razvratan govor, noga čini blud, a njen je blud korak ka zinaluku, ruka čini blud, a njen je blud dodir, srce žudi i čezne, a spolni organ to sve potvrđuje ili negira." (*Muttefekun alejhi*), a u drugom hadisu Džerir ibn Abdullah ؓ pripovijeda: "Upitao sam Allahova Poslanika o slučajnom pogledu¹⁹, pa mi je naredio da oborim pogled." (*Muslim*)

Posljedice zabranjenog gledanja:

1. Zabranjeno gledanje je nepokornost i protivljenje Allahovoj ﷻ zapovjedi, a čovjeku, ni na ovom ni na budućem svijetu, nema ništa bolje nego pokoriti se zapovjedima svoga Uzvišenog Gospodara, jer ko god se usreći, usrećit će se svojom

¹⁹ Slučajni pogled jeste onaj pogled koji se desi bez namjere onog koji gleda i bez želje u srcu za tim, i to je pogled za koji se neće odgovarati. Ako drugi put namjeno pogleda, bit će grješan.

pokornošću Njegovim zapovjedima, a ko god se unesreći, unesrećit će se zapostavljanjem Njegovih zapovjedi.

2. Zabranjeno gledanje razdire i umrtvljuje srce, udaljujući ga od Allaha, a od toga nema goreg zla po čovjeka. Dok obaranje pogleda nas približava Uzvišenom Allahu, pri tom jačajući srce i unoseći u njega svjetlost i radost.

3. Zabranjeno gledanje pocrnjuje srce, a kada srce pocrni, na njega, sa svih strana, navale oblaci nesreće i zla u vidu novotarija, zabluda, povodjenja za prohtjevima, izbjegavanja pravog puta, okretanja od djela koja vode sreći i zabavljanje poslovima koji vode u nesreću.

Kada se svjetlo zdrava srca izgubi, čovjek postane kao slijepac koji tumara po mraku. Za razliku od toga, obaranje pogleda, radi Allaha, čovjeku rasvjetljava put i obasjava svjetlom, ne samo srce, već i njegove oči, lice, ruke, noge i druge organe. Srcu obasjanom svjetlom imana i upute, sa svih strana, dolaze vjesnici svakog dobra.

4. Zabranjeno gledanje čovjeku zatvara vrata sticanja znanja, za razliku od obaranja pogleda koje otvara vrata znanja i daje motivaciju za učenje.

5. Zabranjeno gledanje propušta šejtanu ulazak u srce, koji pokušava da ga zarobi uljepšavajući sliku onoga što je oko vidjelo, a kada to uspije, počne u njemu potpirivati plamen strasti kako bi ga na blud naveo.

6. Zabranjeno gledanje čini sa srcem isto što i strijela sa ulovljenom životinjom koja, ako ne uquine, sigurno ostane ranjena. Pogled je iskra vatre bačena u suho sijeno, od koje će, ako ne u cjelosti, onda bar dio izgorjeti.

7. Zabranjeno gledanje izaziva žaljenje i patnje, jer čovjek ne može da ima sve što vidi.

8. Zabranjeno gledanje čovjeka ostavlja bez svjetla pronicljivosti, za razliku od oborenog pogleda koji jača čovjekovu pronicljivost i oštroumnost.

9. Zabranjeno gledanje dovodi srce u poniženje povodjenja za strastima, slabi srce, ponižava dušu, te onoga ko više voli svoje prohtjeve nego Allahovo zadovoljstvo, čini prezrenim.

Navodeći da je visok položaj u tijesnoj povezanosti sa pokornošću, a poniženje sa nepokornošću, Uzvišeni Allah kaže: *Ako neko želi veličinu, pa - u Allaha je sva veličina! K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima.* (Kur'an, 35:10) Odnosno ko želi da postigne visok položaj, neka ga traži u pokornosti Allahu, spominjanju Allaha lijepim riječima i činjenju dobrih djela, jer ko se pokori Allahu, On ga uzme pod Svoju zaštitu i da mu visok položaj prema stepenu njegove pokornosti. Na drugoj strani, onome ko se Allahu ne pokorava, već suprotstavlja, pripada poniženje prema stepenu njegove nepokornosti.

PRETJERANO DRUŽENJE

Pretjerano druženje je opaka bolest koja donosi svako zlo. Koliko je samo blagodatno druženje i poznanstvo uništilo, neprijateljstava posijalo i mržnji u srcu zasadilo, koje je iz srca teže istjerati, nego nepomične planine pokrenuti.

U pretjeranom druženju je propast i ovog i onog svijeta, jer se srce puni crnilom zlobnih ljudi. Pretjerano druženje u srce unosi razdor, neslogu, brigu, tugu i slabost, čiji teret, zbog lošeg društva, zapostavljanja svojih obaveza, bavljenja tuđim poslovima, predanosti tuđim problemima i ugađanja tuđim željama

i potrebama, ono nije u stanju izdržati. Jer, ako je srce sa svim ovim okupirano, pitanje je koliko je u njemu ostalo mjesta za razmišljanje o Allahu i onom svijetu. Zato i nije čudo što pretjerano druženje s drugima donosi toliko glavobolja, lišava toliko blagodati i uvlači u toliko problema i nesreća. Jer, ima li za ljude veće nesreće od ljudi?!

Da li je, recimo, na samrti Ebu Talibu, Vjerovjesnikovom ﷺ amidži, od zlih prijatelja mogao biti iko gori?! Oni se nisu od njega odvajali, sve dok ga nisu spriječili da izgovori samo jednu jedinu rečenicu (šehadet), zbog koje bi, da ju je izgovorio, zaslužio vječnu sreću, umjesto vječne patnje.

Uzvišeni Allah kaže: *Toga dana će oni koji su jedni drugima bili prijatelji postati neprijatelji, samo to neće biti oni koji su se Allaha bojali i grijeha klonili.* (Kur'an, 43:67)

Jer, nema te dvojice koji se u neistini pomažu i u njoj jedan drugom laskaju, a da se njihova ljubav, kad tad, neće preokrenuti u mržnju i neprijateljstvo.

Prema tome, jedino mjerilo valjanosti druženja među ljudima je druženje u dobru. Primjer za to su: džuma-namaz, džemat, Bajrami, hadždž, mjesta gdje se stiče znanje. Čak i tokom ovakvih druženja, potrebno je držati se po strani, kada god se primijeti da nešto ne valja ili da se pretjeruje u dopuštenom, a ako to situacija ne dozvoljava, pa se mora biti u društvu, onda se treba paziti i koliko god može čuvati da se sa onima koji to čine ne poistovjeti. U takvim situacijama, kada drugog izlaza nema, potrebno je da se na uznemiravanja strpimo, jer tek nakon strpljenja dolazi ugled, naklonost, poštovanje i uvažavanje, čak i od onih koji su nas uznemiravali, a pogotovo od vjernika i Gospodara svjetova, za razliku od slaganja i odobravanja, poslije čega obično dolazi prezir i omraženost, čak i od onih s kojima se slagalo, a pogotovo od vjernika i Gospodara svjetova.

Trebamo koliko god je moguće da uložimo truda da druženje pretvorimo u pokornost Allahu, uzdajući se u Allaha i ne osvrćući se na šejtanska došaptavanja da je to licemjerstvo, želja za pokazivanjem svoga znanja, stanja i sl. A ako se to ne može postići, onda se srcem od njih treba neprimjetno povući, tako da prisutan među njima, bude odsutan, blizu, a tako daleko, da u njih gleda, a da ih ne vidi, da ih sluša, a da ne zna šta govore, jer se srcem od njih isključio i uzdignuo razmišljajući o Allahu i slaveći Ga.

Kako je samo do ovoga težak i trnovit put za prohtjevne duše, a lahak za onoga kome ga je Allah olakšao! Da bi to Allahov rob postigao, treba iskreno da vjeruje u Uzvišenog Allaha, neprekidno kod Njega da traži utočište i ponizno da kuca na Njegova vrata. U tom pomažu iskrena ljubav, spominjanje Allaha neprekidno, srcem i jezikom, i čuvanje od postupaka koji to kvare.

Onaj ko želi takvim stazama da hoda, treba da zna mjeru druženja sa drugima, ljude podijeliti na četiri vrste i svaku od njih dobro raspoznavati, jer će mu, kada god ih pomiješa i ne prepozna kako treba, pometnju unijeti i put otežati. Evo te četiri vrste ljudi:

Prva vrsta: U ovu vrstu spadaju oni koji su svakodnevno potrebni, kao hrana bez koje se ne može. Kada se od druženja sa ovakvima uzme ono što je potrebno, mogu se ostaviti dok ponovo ne zatrebaju, i tako redom. Ova vrsta je vrjednija od čistog zlata. To su islamski učenjaci koji dobro poznaju Allaha, Njegove zapovjedi, lukavstva šejtana, bolesti srca i lijekove protiv njih. Svako druženje sa ovom vrstom ljudi je čisti dobitak.²⁰

Druga vrsta: U drugu vrstu spadaju oni s kojima je dru-

²⁰ Uzvišeni Allah kaže: *Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji da naklonost Njegovu zasluže.* (Kur'an, 18:28)

ženje, onome ko je bolestan kao lijek potrebno, a onome ko je zdrav, nepotrebno. To su oni koji su potrebni u obavljanju svakodnevnih poslova vezanih za privređivanje, međusobno poslovanje, udruživanje, savjetovanje, liječenje u slučaju bolesti i sl. Druženje sa ovom vrstom ljudi, u slučaju potrebe, je korisno. Međutim, ako potrebe za njima nema, onda je druženje sa njima kao i druženje sa ljudima iz treće vrste.

Treća vrsta: U treću vrstu spadaju oni s kojima je druženje bolest. To su oni od čijeg druženja, ne samo da nema nikakve koristi, ni u vjeri ni ovosvjetskim stvarima, nego se zbog njega gubi i vjera i dunjaluk, ili jedno od njih dvoje. Ako ovakvi počnu da se sa tobom druže ili da sa tobom u dodir dolaze, njihova zastrašujuća smrtonosna bolest preći će i na tebe. To su oni koji su grješnici, koji te navode na grijeh, i niti znaju šta pametno reći pa da se od njih okoristiš, niti kako treba da slušaju, pa da se oni od tebe okoriste.

Četvrta vrsta: U četvrtu vrstu spadaju oni s kojima je druženje čista propast. Druženje sa ovakvima ravno je kušanju smrtonosnog otrova. Kada ga okusi, od njega se spasiti može samo onaj ko ima protivotrov, a ko nema, da mu Allah pomogne! Većinu ljudi ove vrste, čine oni koji su se odali novotarijama, zabludama raznih vrsta, odvrtaćanju od prakse Allahova Poslanika ﷺ i navraćanju na ono što je u suprotnosti Poslanikovoju ﷺ praksi. To su oni koji odvrtaćaju sa Allahova pravog puta, koji ga nastoje iskriviti, pa novotariju proglašavaju sunnetom, a sunnet novotarijom, ono što je dobro lošim, a ono što je loše dobrim.

Ako takvima osporiš da ne vjeruju u Allahovu jednoću kako treba, reći će ti da huliš položaj evlija i dobrih ljudi. Ako im osporiš da ne slijede praksu Allahova Poslanika ﷺ reći će ti da potcjenjuješ imame koje oni slijede. Ako Allaha opišeš svojstvima kojima se Sam opisao, ili Ga je njima opisao Njegov

Poslanik ﷺ ne dodajući i ne oduzimajući ništa od toga, reći će ti da si Ga uporedio sa stvorenjima. Ako naređuješ dobro koje je naredio Allah i Njegov Poslanik i zabranjuješ zlo koje je zabranio Allah i Njegov Poslanik, reći će ti da unosiš razdor, a ako slijediš praksu Allahova Poslanika ﷺ i odbacuješ ono što se sa njom kosi, reći će da si zalutao i da u vjeru novotarije uvodiš.

Sa ovakvom vrstom ljudi, pametan sebi ne bi trebao da dozvoli da se druži, a ako to sebi dozvoli, neće ga mimoići jedno od dvoje: umrtvljenje ili oboljenje srca.²¹ Molimo Allaha da i nas i njih poštedi takve bolesti!

PRETJERIVANJE U JELU

Znaj da među najveće čovjekove poroke spada nagon proždrljivosti. Stomak je, zapravo, izvor nagona i žarište svih vrsta bolesti i poroka. Iz njega dolaze nagoni za jelom, zatim spolni nagoni, zatim neodoljiva želja za uticajem i imetkom. Kada bi čovjek svoje prohtjeve podvrgao kontroli i glađu i time šejtanu stijesnio puteve, učinio bi sebe da Uzvišenom Allahu bude pokoran, ne ostavljajući svojoj duši mjesta za oholost i bezbožnost.

Allahov Poslanik ﷺ je kazao: **“Goru posudu od stomaka čovjek ne može da napuni. Čovjeku je dovoljno nekoliko**

21 Oni su gori od treće vrste zato što čovjek kada počini grijeh, on zna da je to grijeh i pokaje se za njega. Dok druženje sa ovom vrstom ljudi kod osobe mijenja ispravnu vjeru tako da osoba, iako je u velikoj zabludi, počinje da smatra da je na istini i biva zadovoljna svojim stanjem.

zalogaja koji će mu kičmu uspravnom održati. A ako ga već mora puniti, neka trećinu odredi za hranu, trećinu za piće i trećinu za disanje!” (Tirmizi, Ibn Madže, Hakim)

Ovaj hadis je zajednički temelj svih osnova medicine. Kada bi se ljudi pridržavali ovih riječi, bili bi pošteđeni bolesti i bolova, a bolnice i apoteke bi se pozatvarale.

Ibrahim b. Edhem, rahimehullah, je rekao: *“Nepokornost prema Allahu daleko je od onoga ko je gladan, a blizu onoga ko je sit. Glad slabi strasti koje navode na sve vrste grijeha i njime se savladava duša koja navodi na zlo. Izvor svih vrsta grijeha su strasti i nekontrolisana fizička snaga, a izvor strasti i fizičke snage je hrana. Sva sreća leži u tome da čovjek vlada svojom dušom, a nesreća da duša vlada njime. Kao što divlju životinju ne možeš ukrotiti drugačije nego glađu, jer sve što je više hraniš sve je jača, tako isto ne možeš ni prohtjevnu dušu.”*

Priča se da je mudri Lukman svoga sina savjetovao riječima: *“O sinko moj, kada se stomak napuni, misao se uspava, mudrost zanijemi, a organi tijela klonu pa prestanu robovati.”*

U pozitivne strane gladovanja spada i to što ono vodi skrušenosti i poniznosti, s jedne, i otklanjanju obijesti, razuzdanosti i raskalašenosti, kao izvora bezbožnosti i nebrige prema Uzvišenom Allahu, s druge strane. Nema ništa čime se prohtjevi duše mogu tako uspješno ukrotiti i obuzdati kao što je gladovanje. Tek tada ona postaje smirena i ponizna prema svome Gospodaru. Tek tada uviđa koliko je nemoćna i ništavna ako joj se uskrati zalogaj hrane i smrkne pred očima zbog izostanka gutljaja vode.

Jer, sve dok se čovjek ne uvjeri u svoju nemoć i ništavost, ne vidi kolika je svemoć i snaga njegova Gospodara. Čovjekova sreća je u tome da sebe uvijek vidi malim i nemoćnim, a svoga Gospodara Svevišnjim i Svemogućim. Neka, zato, bude što više gladan, pa će se svoje ovisnosti od Gospodara češće prisjećati!

Ukratko, duši se ni u kom slučaju ne smije prepustiti da se nekontrolirano povodi za svojim prohtjevima, čak ni u onome što je dozvoljeno, jer se čovjek u istoj onoj mjeri u kojoj se prepusti svojim strastima, mora bojati da mu se na Sudnjem danu ne kaže: *Vi ste u svom životu na Zemlji sve svoje naslade iskoristili i u njima uživali.* (Kur'an, 46:20)

Drugim riječima, čovjek će u onoj mjeri u kojoj se bude protiv svojih strasti borio i u njihovom ostavljanju pobijedio, uživati u blagodatima na budućem svijetu.

PRETJERANO SPAVANJE

Pretjerano spavanje umrtvljuje srce, otežava tijelo, traći vrijeme i izaziva nehaj i lijenost. Život je najskuplji dragulj i najveće bogatstvo koje čovjek može da ima. U pretjeranom spavanju je nepotrebno gubljenje životnog vijeka i propuštanje prilike da se klanja noćni namaz i osjeti slast ibadeta. Pretjerano spavanje izaziva tromost naravi i grubost srca.²²

Kao što pretjerano spavanje uzrokuje loše posljedice, tako i nespavanje izaziva brojne nevolje, kao što su: loše raspoloženje, zastranjenost, pomanjkanje sposobnosti za razumijevanje i rad. Osim toga ono izaziva razna duševna i tjelesna oboljenja, a samo zdrava osoba je u stanju da trezveno postupa.

²² Čovjek provede spavajući oko trećinu svog života. Najbolji i najkorisniji san je nakon jacije do pred sabah, kada treba ustati i klanjati noćni namaz.

ŽIVOT SRCA I NJEGOVA KORISNA HRANA

Znaj da je pokornost (ibadet) za održavanje života srca potrebna isto toliko koliko hrana i piće za održavanje života tijela i da je nepokornost otrov koji neminovno upropaštava srce. Kao što čovjek za održavanje života svoga tijela svakodnevno, u određenim razmacima mora da uzima hranu, isto tako mora da hrani i svoje srce.

Ako čovjek greškom uzme pokvarenu ili zatrovanu hranu, mora da je što prije povрати i da tijelo oslobodi od pokvarene hrane i štetnih otrova. Međutim, zdravlje čovjekovog srca preče je i od zdravlja njegova tijela, jer od toga mu zavisi sreća i na ovome i na budućem svijetu. Zato je neko od čestitih predaka rekao: *“Kakva li čuda da ljudi oplakuju onoga čije je tijelo umrlo, a ne oplakuju onoga kome je umrlo srce, a smrt srca je teža nego smrt tijela!”*

Ovdje ćemo se, ako Allah da, osvrnuti na samo pet najosnovnijih potreba čovjekova srca, bez kojih ono nema života.

To su: zikr - neprekidno sjećanje na Uzvišenog Allaha i učenje Kur'ana, traženje oprostа, obraćanje Allahu dovom, donošenje salavata na Vjerovjesnika ﷺ i noćni namaz.

SJEĆANJE NA UZVIŠENOG ALLAHA (ZIKR) I UČENJE KUR'ANA²³

Sjećanje na Allaha je redovita opskrba za srca onih koji Allaha poznaju. To je voda njihova kojom na putu žed gase i bolove liječe. To je veza njihova sa Onim koji sve tajne zna. Zikrom (spominjanjem Allaha) molimo Allaha da otkloni zlo, da rasprši brige i da se nevolje lakše podnesu. Ljudi mu pribjegavaju kada ih pritisnu nesreće i u njemu traže utočište kada se na njih sruče udarci sudbine. Ono tužno srce čini veselim i nasmijanim i onoga ko zikri ne samo da dovodi do spomenutog, nego i njega samog čini dostojnim spominjanja.

Robovanje svakog od organa čovjekova tijela je povremeno, za razliku od robovanja njegova srca i jezika koji se neprekidno sjećaju svoga Gospodara. Njima je, uostalom, i zapovijedeno da se u svakoj situaciji: kada se stoji, sjedi i na bokovima leži, sjećaju svoga Gospodara. Kao što bi vrt bez drveća i zelenila bio pustoš, tako bi i srce bez sjećanja na Allaha bilo pusta ruševina.

Spominjanje Gospodara čisti i glanca srce, a kada ono oboli onda ga sjećanje na Gospodara liječi. Sve što neko više svoga Gospodara spominje, u njemu se sve više budi ljubav i nestrpljenje da se sa Njime sastane. Kada se čovjek u srcu svoga Gospodara prisjeća, ono nagoni i jezik da Ga spominje, a ko Njega spominje

23 Se'id ibn Džubejr, rahimehullah, je rekao: "Bogobožnost znači da se bojiš Allaha tako da taj strah bude prepreka između tebe i grijeha. Zikr znači pokornost Allahu, pa ko Mu bude pokoran taj Ga je spomenuo, a ko Mu ne bude pokoran, taj Ga ne spominje makar puno izgovarao tesbih (subhanallah) i učio Kur'an."

sve ostalo zaboravi, Allah ga od svega čuva i sve mu nadoknađuje.

Hasan el-Basri je rekao: *“Tražite slast imana u tri stvari: namazu, spominjanju Allaha (zikru) i učenju Kur’ana, pa ako je našete dobro je, a ako ne, znajte da su vam vrata zatvorena!”*

Imam Ibnul-Kajjim, Allah mu se smilovao, navodi preko sedamdeset koristi zikra - spominjanja Allaha. U njih između ostalog spada i to što:

- Spominjanje Allaha raspršuje brigu, tugu i žalost, a u srce unosi veselje, radost i razdraganost. Ono progoni, muči i suzbija šejtana, a izaziva zadovoljstvo Milostivog.

- Spominjanje Allaha čisti i jača srce i jača tijelo. Ono obasjava lice i srce svjetlom vjere i donosi opskrbu.

- Spominjanje Allaha čovjeku omogućava samokontrolu i otvara vrata dobročinstva, tako da robuje Allahu kao da u Njega gleda. Jer, rob je Allahu blizak onoliko koliko Ga se često sjeća, a daleko onoliko koliko na Njega zaboravlja.

- Onaj ko se sjeća Allaha zaslužuje da se i Allah sjeti njega, kao što stoji u riječima Uzvišenog: ***Sjećajte se vi Mene, i ja ću se vas sjetiti.*** (Kur’an, 2:125)

- Spominjanje Allaha smanjuje i briše grijeh, pa je kao takvo jedno od najvećih dobrih djela, a dobra djela brišu hrdava.

Vjerovjesnik ﷺ je rekao: *“Ko kaže u toku jednog dana sto puta: 'Subhanallahi ve bi hamdihi' (Slavljen je Allah i Njemu pripada sva hvala), oprosteni su mu (mali) grijesi, pa makar ih bilo kao morske pjene.”* (*Muttefekun alejhi*)

- Spominjanje Allaha je dovoljan razlog za spuštanje Allahove milosti i smiraja.

- Spominjanje Allaha ne ostavlja jeziku slobodnog vremena da se bavi ogovaranjem, klevetanjem, prenošenjem tuđih riječi, lažima, a ni bestidnim i nevaljalim govorom.

.....

Drugim riječima, onaj ko svoj jezik navikne da spominje Allaha, istovremeno čuva svoj jezik od neistine i besmislenog govora, dok se jezik onoga ko njime ne spominje Allaha upušta u svakojake laži, besposlice, bestidnost i vulgarnost.

Učeni su rekli: *“Spominjanje Allaha je lijek, a spominjanje ljudi bolest.”*

- Spominjanjem Allaha zasađuju se džennetske voćke.

U hadisu koji pripovijeda Džabir stoji da je Vjerovjesnik rekao: **“Ko izgovori: 'Subhanallahil Azim ve bi hamdihi' (Neka je slavljen i hvaljen Uzvišeni Allah), biće mu zasađena palma u Džennetu.”** (Tirmizi)²⁴

- Spominjanje Uzvišenog Gospodara najbolja je garancija da čovjek na Njega neće da zaboravi. Čovjekovo zaboravljanje da se sjeća svoga Gospodara uzrok je njegove nesreće i na ovom i na budućem svijetu.

- Uzvišeni Allah se, pred Svojim melecima, ponosi onima koji Ga se sjećaju.

- Sjećanje na Allaha nadoknađuje druga dobra djela, dok to ništa drugo ne može da nadomjesti.

- Često sjećanje na Allaha najbolja je garancija da će čovjek biti pošteđen licemjerstva, jer se licemjeri rijetko sjećaju Allaha, kao što o njima kaže Uzvišeni: ***A Allaha gotovo da i ne spominju.*** (Kur'an, 4:142)

- Slavljenje Allaha, mimo svih drugih djela, ima posebnu slast. Kada čovjek od sjećanja na Allaha ne bi imao nikakvu drugu nagradu, do slast uživanja i zadovoljstvo koje zbog njega

²⁴ Ovaj svijet je put ili za Džennet ili za Džehennem. Vrijeme je čovjekov kapital kojim trguje sa svojim Uzvišenim Gospodarom. Pogledaj koliko samo džennetskih palmi propušta onaj koji traći vrijeme!

osjeća u srcu, i to bi mu bilo dovoljno.

- Sjećanje na Allaha je bolje i od same dove, jer je sjećanje na Allaha zahvaljivanje Uzvišenom Allahu, dok je dova čovjekovo moljenje da mu Allah da ono što mu je potrebno, a zar se to dvoje može porediti?!

Sjećanje na Allaha dovoljan je razlog da dova bude uslišana, jer je dova kojoj prethodi sjećanje na Allaha i zahvaljivanje Allahu daleko bolja, i mnogo će prije biti uslišana nego dova u kojoj toga nema.

Vrste sjećanja na Allaha:

1. Spominjanje Uzvišenog Allaha po Njegovim lijepim imenima i svojstvima, kao i zahvaljivanje Uzvišenom Allahu riječima, kao što su: **“La ilahe illallah”** - Nema istinskog boga osim Allaha; **“Subhanallah”** – Slavljeneka je Allah; **“Elhamdulillah”** - Zahvala pripada Allahu, i slično.

2. Govor o Uzvišenom Allahu, Njegovim imenima i svojstvima, npr. reći: “Uzvišeni Allah čuje glasove Svojih robova i vidi njihove pokrete.”

3. Spominjanje Allahovih zapovjedi i zabrana, kao kad npr. kažeš: “Uzvišeni Allah naređuje to i to, a zabranjuje to i to.”

4. Spominjanje Allahovih blagodati i dobročinstva.

Najbolje sjećanje na Allaha je učenje Kur’ana. Ovo je zato što je Kur’an Allahov govor i što kao takav u sebi sadrži lijek. Mnogobrojni su ajeti i vjerodostojni hadisi u kojima se jasno ističe vrijednost ove vrste ibadeta i onih koji ga čine.

Uzvišeni Allah kaže: *Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu da se nadaaju nagradi koja neće nestati.* (Kur’an, 35:29)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Među vama je najbolji onaj ko uči Kur’an i njemu drugog podučava.” (Buhari)

Osman b. 'Affan ﷺ je rekao: "Da su vam srca čista, ne biste se mogli zasititi govorom svoga Gospodara."

TRAŽENJE OPROSTA (ISTIGFAR)²⁵

Arapska riječ '*Estagfirullah*' znači 'od Allaha tražim oprost'. Oprost znači zaštita od zla počinjenih grijeha i njihovo pokrivanje.

Uzvišeni Allah Svome robu koji Ga zamoli za oprost grijeha, pokriva grijeha i ne razotkriva njegovu sramotu na ovome svijetu. On će mu ih pokriti i na Budućem svijetu i ne samo da ga neće osramotiti nego će mu iz Svoje milosti, otkloniti kaznu za počinjene grijeha.

Traženje oprost za učinjene grijeha u Kur'anu se spominje na mnogo mjesta. Uzvišeni kaže: ***I molite Allaha da vam oprost, jer Allah prašta i milostiv je.*** (Kur'an, 73:20)

68

²⁵ Kada ljude na Zemlji pogodi kakav musibet i nedaća, to počesto biva kao posljedica ljudskih grijeha. Stoga je na čovjeku da se stalno kaje svome Gospodaru te da često uči istigfar. Imam El-Kurtubi u svome tefsiru prenosi da se jedan čovjek požalio Hasanu el-Basriju na sušu. On mu reče: "Istigfar čini Allahu!" Drugi mu se požalio na siromaštvo, on mu reče: "Istigfar čini Allahu!" Treći ga je zamolio da mu prouči dovu da mu Allah podari dijete. On mu reče: "Istigfar čini Allahu!" Četvrti mu se požalio na nerađanje plodova u njegovoj bašti. On mu reče: "Istigfar čini Allahu!" Tada mu jedan od prisutnih reče: "Ljudi te pitaju za razne probleme, a ti im svima odgovaraš da istigfar čine?!" On mu reče: "Ja to nisam rekao od sebe. Uzvišeni Allah u suri Nuh kaže: ***Tražite od Gospodara svoga oprost jer On, doista, mnogo prašta; On će vam kišu obilnu slati i pomoći će vas imanjinima i sinovima, i daće vam bašče, i rijeke će vam dati. Šta vam je, zašto se Allahove sile ne bojite a On vas postepeno stvara?!'*** (Kur'an, 71:10-14)"

Ebu Hurejre رضي الله عنه prenosi da je Vjerovjesnik صلى الله عليه وسلم rekao: “**Tako mi Allaha, ja Allaha molim za oprost i kajem Mu se, preko sedamdeset puta na dan.**” (*Muttefekun alejhi*)²⁶

Traženje oprosta za učinjene grijehе, često se zajedno spominje sa pokajanjem, pa u tom slučaju istigfar znači traženje oprosta jezikom, a pokajanje čvrstu odluku srca i nijet da će se prekinuti sa činjenjem dotadašnjih grijehа. Pravila koja se odnose na dovu, važe i za traženje oprosta, tj. Allah će se ako bude htio odazvati i oprostiti onome koji zamoli za oprost, naročito onome ko Ga za oprost zamoli skrušena srca i ko Mu se obrati u pravom času, kao što je vrijeme pred zoru, nakon namaza, kada On naročito prima pokajanje i oprašta učinjene grijehе.

Najbolje traženje oprosta je ono koje se započne zahvalom svome Gospodaru, zatim priznanjem grijehа i na kraju sa upućenom dovom Gospodaru za oprost, kao što se navodi u hadisu koji pripovijeda Seddad b. Evs u kome stoji da je Vjerovjesnik صلى الله عليه وسلم rekao: “**Najbolja molba za oprost je da rob izgovori: 'Allahu, Ti si moj Gospodar. Nema istinskog boga osim Tebe. Ti si me stvorio i ja sam Tvoj rob. Držim se Tebi date obaveze i obećanja, koliko mogu. Utječem Ti se od zla koje sam počinio. Priznajem blagodat Tvoju prema sebi i priznajem grijeh svoj, pa mi oprosti, jer samo Ti opraštaš grijehе!'**” (*Buhari*)

Poslanik صلى الله عليه وسلم je, također, rekao: “**Uzvišeni Allah kaže: 'O čovječe, za sve za šta Me zamoliš i zatražiš da ti oprostim, Ja ću**

26 Činjenje istigfara je u osnovi mustehab, tj. preporučeno, jer čovjek može tražiti oprost za grijehе a da nije učinio grijeh (kao što je to učinio Allahov Poslanik صلى الله عليه وسلم) ili ne zna da je učinio grijeh, čineći tako ibadet iskazujući poniznost i potrebu za Allahovim oprostom. S tim da istigfar može biti vadžib a to je kada čovjek počini određeni grijeh, na što se odnose mnogi ajeti gdje je došla naredba od Uzvišenog Allaha da činimo istigfar.

ti oprostiti! O čovječe, kada bi tvoji grijesi do neba doprli, pa Me zamolio da ti oprostim, Ja bih ti oprostio! O čovječe, kada bi Mi došao sa grijesima kolika je Zemlja, a onda Me sreo ne čineći Mi širk, Ja bih ti kolika je ona oprosta dao.” (Tirmizi, Ahmed)

DOVA

Uzvišeni Allah kaže: *A kada te Moji robovi za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli. Zato neka oni pozivu Mome udovolje!* (Kur'an, 2:186)

Uzvišeni, također, kaže: *Gospodar vaš je rekao: “Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Me mole, ući će, sigurno, u Džehennem poniženi.”* (Kur'an, 40:60)

Hvaljen neka je Allah, Uzvišeni, Plemeniti, Dobri i Darežljivi, koji je traženje potreba Svoga roba i njihovo obavljanje, učinio ibadetom i ne samo da mu je naredio da ih traži, nego ga u slučaju da neće da ih traži, najstrožije ukorio, to nazvao ohološću prema Gospodaru i zaprijetio mu najstrožijom kaznom.

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: **“Dova je ibadet.”** (Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Madže, Hakim)

Dova je pokazivanje nemoći, potrebe i poniznosti od strane siromašnog roba koji sam sebi ne može da pomogne i njegovo obraćanje za pomoć Uzvišenom i Svemogućem Allahu, koji mu je moćan dati, sve što valja, a od njega odgnati sve što mu šteti, i kod koga ništa ne nedostaje i ne manjka.

Uzvišeni Allah voli da Svoje robove obasipa blagodatima, ali voli i to da Njegovi robovi priznaju da su od Njega ovisni, da su

pred Njim ponizni, da su u svojim potrebama na Njega upućeni i da bez Njega ne mogu.

U tom smislu Uzvišeni kaže: ***A poslanike smo i narodima prije tebe slali i nemaštinom i bolešću ih kažnjavali ne bi li poslušni postali.*** (Kur'an, 62:42)

Dakle, Uzvišeni Allah ljude stavlja na iskušenja, kako bi im pokazao da su od Njega ovisni. Zato Uzvišeni Allah i voli kada mu se neko obrati dovom. Priča se da je jedan učenjak, nekom čovjeku koga je vidio da obilazi vrata nekog od vladara, rekao: "Hej ti, zar odlaziš kod onoga ko pred tobom zatvara vrata, pokazuje ti siromaštvo i od tebe sakriva svoje bogatstvo, a zaboravljaš na Onoga ko pred tobom otvara vrata, pokazuje ti Svoje bogatstvo i govori: ***Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati!***"

U tom smislu je i pjesnik rekao:

*Sinko, ne traži svoju potrebu od ljudi,
nego od Onoga čija se vrata ne zatvaraju.
Allah se ljuti, ako od Njega ne tražiš,
a ljudi se ljute, ako od njih šta zatražiš.*

Uzvišeni, također, kaže: ***Onaj koji se nevoljniku, kada mu se obrati, odaziva i koji zlo otklanja...*** (Kur'an, 27:62)

Ispunjenje svih potrebnih uvjeta za dovu i uklanjanje prepreka, preduvjet je za njenu valjanost i ispunjenje onoga što se njome traži. Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema tog muslimana koji će Allahu uputiti dovu, s tim da u njoj nema kakvog grijeha ili prekidanja rodbinske veze, a da mu Allah, zahvaljujući njoj, neće dati jedno od troje: ubrzati ono što je zamolio, sačuvati mu to za onaj svijet, ili poštediti ga sličnog zla." (*Hakim i Tirmizi*)

Dova je jedan od najvažnijih preduvjeta za otklanjanje neželjenog i postizanje željenog cilja.

Međutim, željeni rezultat dove može izostati iz više razloga:

- zbog neispravnosti same dove, koju kao takvu iz nekog razloga, sadržaja lošeg i sl., ne voli Allah;

- zbog nehaja u srcu, nepredanosti Allahu i neusredsređenosti na ono što se moli;

- zato što postoji neka druga prepreka za ispunjenje onoga što se u dovi moli, kao što su: haram opskrba, zarobljenost srca grijesima i njegova obuzetost nemarom, strastima, zabavom i provođenjem.

Da bi dova bila valjana, onaj ko je upućuje treba se držati sljedećih pravila lijepog ponašanja:

1. Da je ustrajan i odlučan u dovi, potpuno siguran u njeno ispunjenje i da je iskren u onome što moli. Allahov Poslanik ﷺ je rekao: **“Kada moli, neka niko od vas u dovi ne govori: 'Allahu, oprosti mi, ako hoćeš, ili Allahu, smiluj mi se, ako hoćeš, nego da odlučno dovu čini, jer Allah se ne može prisiliti.’”** (*Muttefekun alejhi*)

Sufjan b. Uzejne, rahimehullah, je rekao: “Neka nikoga od vas od dove ne odvraća to što o sebi zna, jer se Uzvišeni Allah odazvao i udovoljio dovi najgorem stvorenju, Iblisu, neka je na njega Allahovo prokletstvo, kada Ga je zamolio: ***Gospodaru moj, daj mi vremena do dana kada će oni biti oživljeni!*** (Kur’an, 15:36)”

2. Da moli i dovu ponavlja tri puta (a nema smetnje ni više od toga ili manje), jer se od Ibn Mes‘uda ؓ prenosi da je rekao: **“Kada je molio, Allahov Poslanik je molio tri puta i kada je tražio, tražio je tri puta.”** (*Muslim*)

3. Da ne požuruje i ne govori: “Već sam molio, pa mi molba nije uslišana” jer u hadisu koji prenosi Ebu Hurejre ؓ stoji da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: **“Nekome od vas će dova biti uslišana, ukoliko ne požuri i ne kaže: 'Već sam molio, pa mi dova nije**

bila uslišana.” (Muttefekun alejhi)

U hadisu je navedeno jedno od pravila lijepog ponašanja onoga ko upućuje dovu, a to je da u traženju bude ustrajan i da ne očajava da će mu biti udovoljeno.

4. Da za svoju dovu bira odabrano vrijeme, kao što su: Dan Arefata u godini, mjesec ramazan od mjeseci, petak u sedmici i vrijeme pred zoru u noći. Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Allah svake noći, u njenoj zadnjoj trećini, silazi na nama najbliže nebo i pita: 'Ima li koga da Me zove, pa da mu se odazovem? Ima li koga da od Mene šta traži, pa da mu dam? Ima li koga da Me za oprost moli, pa da mu oprostim?’” (Muttefekun alejhi)

5. Da za svoju dovu iskoristi odabrane trenutke, kao što su vrijeme kada pada kiša, ili kada je čovjek na sedždi, što potvrđuje i hadis u kome stoji da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: “Najbliže što rob svome Gospodaru može biti je kada je na sedždi. Zato na njoj što više upućujte dovu.” (Muslim, Ebu-Davud, Nesai’)

6. Da se spusti glas, tako da ne bude ni suviše tih ni glasan, da bude skrušen, ponizan, i da se pokaže potreba i ovisnost od Uzvišenog Allaha. Uzvišeni kaže: *Molite se ponizno i u sebi Gospodaru svome!* (Kur’an, 7:55)

7. Da se dova započne zahvalom Uzvišenom Allahu, zatim pohvalom Njegovih imena i svojstava, zatim traženjem blagoslova (donošenjem salavata) za Njegova Vjerovjesnika ﷺ i da se završi zahvalom Allahu.

8. Da vodi računa da sve što jede i pije bude lijepo, čisto i halal, jer je Vjerovjesnik ﷺ rekao: “Uzvišeni Allah je lijep i prima samo ono što je lijepo. Uzvišeni Allah je vjernicima naredio ono što je naredio i poslanicima: 'O poslanici, dozvoljenim i lijepim jelima se hranite i dobra djela činite!' I Uzvišeni je rekao: 'O vjernici, dozvoljenim i lijepim jelima koja smo vam podarili se

hranite...' Zatim je spomenuo čovjeka koji je dugo putovao, čupave kose i prašnjav, koji svoje ruke diže prema nebu i moli: 'Gospodaru, Gospodaru!', a hrani se haram hranom, pije haram piće, oblači haram odjeću i izdržava se haram opskrbom. Pa kako će takvom biti uslišana dova?!" (*Muslim, Tirmizi*)

9. Da se prilikom upućivanja dignutih ruku okrene prema Kibli i da dovu ne izgovara u rimovanoj prozi. Najbolje je moliti kur'anskim dovama i dovama od Poslanika ﷺ. U dovi se ne smije moliti ono što je grijeh.

10. Da se prilikom upućivanja dove od Uzvišenog Gospodara moli nešto što je obilno i veliko, jer je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Kada neko od vas nešto od Allaha moli, neka moli ono što je obilno i veliko, jer Njemu nije ništa teško." (*Muslim*)

11. Da se ispuni osnovni preduvjet za ispunjenje dove, a to je da se Onaj koji je upućuje iskreno pokaje, da izgadi sporove sa drugim ljudima, da se posveti Uzvišenom Allahu i da bude ubijeden da će mu se On odazvati, jer Uzvišeni kaže: *A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kad Me zamoli. Zato neka oni pozivu Mome udovolje.* (Kur'an, 2:186)

Prema tome, čovjekovo odazivanje na poziv Uzvišenog Allaha je preduvjet da bi se Allah odazvao na njegovu dovu i udovoljio njegovom moljenju, kao što Vjerovjesnik ﷺ u hadisu-kudsiju prenosi od Uzvišenog Gospodara primjer o Allahovom štićeniku, koji se Uzvišenom Allahu približava sve dok ga ne zavoli, a za onoga koga zavoli Uzvišeni kaže: "...a ako od Mene nešto zatraži, Ja ću mu dati." (*Buhari*)

DONOŠENJE SALAVATA (BLAGOSILJANJE) NA POSLANIKA ﷺ

Allah kaže: *Allah i meleki Njegovi blagosiljaju Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljajte ga i vi i šaljite mu selame (pozdrave).* (Kur'an, 33:56)

Allahovo blagosiljanje Vjerovjesnika ﷺ znači njegovo hvaljenje u društvu meleka, a njegovo blagosiljanje od strane ljudi i meleka znači njihova dova za njega.

Ibnul-Kajjim kaže: *“Ako Allah i Njegovi meleki njega blagosiljaju, blagosiljajte ga i vi, jer nikome nije preče da ga blagosilja i pozdrave mu više šalje, nego vama, zato što vam je on, zahvaljujući blagodarnosti svoga poslanstva i svoje misije, pružio čast i dobrobit i ovoga i onoga svijeta.”*

Vjerovjesnik ﷺ je rekao: *“Ko na mene donese jedan salavat, Allah će na njega donijeti deset.”* (Muslim)

I kaže: *“Ko na mene donese jedan salavat, Allah će na njega donijeti deset salavata, poništiti mu deset loših djela i uzdići ga za deset deredža.”* (Ahmed, Nesai)

I, također je rekao: *“Ponižen je čovjek u čijem se prisustvu spomenem, pa me ne blagoslovi.”* (Tirmizi, Hakim)

KAKO SE VJEROVJESNIK ﷺ BLAGOSILJA?

Najpoznatiji salavat je:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ،
وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ
مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

*Allāhumme salli ‘alā Muhammedin ve ‘alā āli Muhammed
kemā sallejte ‘āla Ibrāhīme ve ‘āla āli Ibrāhīme, inneke Hamidūn
Medžid. Allāhumme bārik ‘alā Muhammedin ve ‘alā āli Muhammed
kemā bārekte ‘alā Ibrāhīme ve ‘alā āli Ibrāhīme, inneke Hamīdun
Medžid.*

Allahu, podari svoj salavat Muhammedu i porodici Muhammedovoj, kao što si podario Ibrahimu i porodici Ibrahimovoj, Ti si, uistinu, Hvaljeni i Slavljeni.

Allahu, podari bereket Muhammedu i porodici Muhammedovoj, kao što si podario Ibrahimu i porodici Ibrahimovoj, Ti si, uistinu, Hvaljeni i Slavljeni. (*Muttefekun alejhi*)

Koristi i plodovi od donošenja salavata na Poslanika ﷺ su:

1. Pokoravanje zapovjedi Uzvišenog Allaha.
2. Zasluživanje za svaki salavat donesen na Vjerovjesnika ﷺ deset salavata od Uzvišenog Allaha.
3. Zasluživanje Vjerovjesnikovog ﷺ zauzimanja (šefa'ata) na Sudnjem danu.
4. Zasluživanje rasterećenja od briga.
5. Onaj ko blagosilja Vjerovjesnika ﷺ zaslužuje lijep spomen i blagoslov od Uzvišenog Allaha.
6. Sve što se Poslanik ﷺ više blagosilja, ljubav je sve jača.

Najodabranije prilike za donošenje salavata na Poslanika ﷺ su:

1. Najvažnija i najdokazanija prilika za blagosiljanje Vjervjesnika je na zadnjem sjedenju (tešehhudu) u namazu.
2. Za vrijeme dženaze namaza poslije drugog tekbira.
3. Kada se spomene Allahov Poslanik ﷺ.
4. Prilikom ulaska u džamiju i izlaska iz džamije.
5. Poslije slušanja ezana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: “Kada čujete mujezina, ponavljajte ono što on izgovara, a zatim me blagoslovite, jer ko mene blagoslovi jednom, Allah će njega blagosloviti deset puta. Zatim zamolite Allaha da mi da visok položaj u Džennetu (El-Vesile) jer je to mjesto u Džennetu koje zaslužuje samo jedan Allahov rob, a ja se nadam da ću to biti ja. Ko za mene zamoli to mjesto u Džennetu, zaslužio je moje zauzimanje (šefa'at) za njega na Sudnjem danu.” (Muslim)
6. Prilikom upućivanja dove.
7. Petkom.

NOĆNI NAMAZ

Uzvišeni Allah kaže: *Bokovi njihovi se postelja lišavaju i oni se Gospodaru svome iz straha i želje klanjaju, a dio onoga što im Mi dajemo udjeljuju.* (Kur'an, 32:16) A nakon toga kaže: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju.* (Kur'an, 32:17)

Opisujući one koji Mu istinski robuju, Uzvišeni Allah kaže: *Noću su samo malo spavali, i u praskozorje oprost od grijeha molili.* (Kur'an, 51:17-18)

Uzvišeni Allah, također, na drugom mjestu kaže: *...i oni koji provode noći pred Gospodarom svojim na tle padajući i stojeći.* (Kur'an, 25:64)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: **“Poslije propisanih (farz) namaza, najbolji namaz je noćni namaz.”** (*Muslim*)

Od Abdullaha b. Omera ؓ se prenosi da je rekao: **“Jedan čovjek upitao je Allahova Poslanika kako se klanja noćni namaz, pa mu je rekao: 'Dva po dva (rekata), a ako se bojiš da te ne zatekne sabah, onda klanjaj bar jedan (vitar)!”** (*Muttefekun alejhi*)

Znaj da je redovno obavljanje noćnog namaza izuzetno teško i naporno, osim onima kojima to Uzvišeni Allah olakša.²⁷ Postoji ukupno sedam olakšavajućih faktora za redovno obavljanje noćnog namaza, od kojih su četiri vanjske, a tri unu-tarnje prirode.

Vanjski faktori:

1. Da se puno ne jede i ne pije, pa da se čovjek snu ne može oduprijeti.

²⁷ Vrijeme za noćni namaz počinje nakon jacije namaza i može se obaviti sve do sabah namaza. A najbolje vrijeme za njegovo obavljanje je u zadnjoj trećini noći. To je dio noći kada se cijeli svijet promijeni. Tokom dana užurbanost često dominira našim životom. Obaveze na poslu, u školi i porodici uzimaju veći dio naše pažnje. Mnogi od nas žive život u takvoj žurbi propuštajući veliko dobro i slast ibadeta. Zato ima ovaj dio noći kada se posao završi, saobraćaj spava i tišina je jedini zvuk. U to vrijeme – dok sve oko nas spava – ima Onaj koji je uvijek budan i koji čeka da Ga pozovemo. Možemo samo zamisliti šta bi se desilo ako bi neki vladar ili kralj došao na naša vrata, nudeći da nam dadne sve što poželimo. Zar svaka pametna osoba ne bi bar postavila alarm, da ga probudi za tako važan sastanak? Kada bi nam bilo rečeno da će tačno sat prije izlaska sunca, na našem pragu biti veliki novčani ček, zar se ne bismo probudili da ga uzmemo?

2. Da se preko dana ne opterećuje poslovima koji previše iscrpljuju fizičku i psihičku snagu čovjeka, jer premoren čovjek se ne može oduprijeti snu.

3. Da se ne preskače kratko priliježanje u popodnevnim satima, kako bi se moglo izdržati nespavanje noću, odnosno obavljanje noćnog namaza.

4. Da se vodi računa da se preko dana što manje griješi, jer griješenje umrtvljuje srce i sprječava da milost padne na njega.

I vladari na ovome svijetu, samo onima koji su im potpuno vjerni, pokorni i naklonjeni, dozvoljavaju da se sa njima osamljuju i u privatnom životu druže i razgovaraju.

Pripovijeda se da su se neki ljudi požalili Ibn Mes'udu ﷺ da ne mogu da izdrže redovno obavljanje noćnog namaza, pa im je rekao: *“Od njega vas udaljavaju grijesi.”* Neko je s pravom primijetio: *“Koliko je samo zaloga za zbog kojih se propušta noćni namaz! Koliko je samo pogleda zbog kojih se ne uči Kur'an!”*

Unutarnji faktori:

1. Čistota srca i njegova nepokvarenost novotarijama, mržnjom prema muslimanima i nepotrebni stvarima vezanim za ovaj svijet. Onome ko je preokupiran ovim stvarima, ne polazi za rukom da se noću budi i ustaje, a i ako ustane, ne razmišlja o namazu, nego luta po svojim grješnim mislima.

2. Strah od grijeha i bojazan od smrti, drže srce uvijek budnim, tako da se čovjeku - čim se sjeti provalija džehenemske vatre i strahota Sudnjega dana - odmah razbije san. Dok dunjalučari, osjećajući se sigurnim, spavaju.

3. Čovjekovo shvaćanje vrijednosti noćnog namaza, kako bi se u njemu pobudila nada i želja za nagradom, a kada se to postigne, u njemu će sve više jačati želja za što višim položajem u Džennetu.

Neko je kazao: *“Noćni namaz onima koji ga obavljaju, slađi je od noćne zabave onima koji svoje noći u njoj provode. Da nije noći i noćnog namaza, na ovome svijetu ne bih poželio ni jednog trena više ostati.”*²⁸

28 Jedan učenjak je rekao: Zastao sam malo razmišljajući o namazu u posljednjoj trećini noći i došao do zanimljivih zaključaka:

- Na obavezni namaz poziva se ljudskim glasom (ezanom), a na namaz u posljednjoj trećini noći poziva Gospodar ljudi.

- Poziv (ezan) za obavezne namaze čuje svaki čovjek, a poziv za dobrovoljni namaz u posljednjoj trećini noći čuju samo odabrani ljudi.

- Poziv za obavezne namaze glasi: “Dođite na namaz; Dodajte na spas”, a poziv za namaz u zadnjoj trećini noći glasi: “Ima li koga da zatraži, pa da mu uslišim...”

- Obavezne namaze obavlja veliki broj muslimana, dok noćni namaz obavljaju samo oni koje Allah odabere.

- Obavezne namaze nekada obavljaju i licemjeri, dok noćni namaz obavljaju u tajnosti samo iskreni.

- Klanjajući obavezne namaze, čovjeku se desi da u toku tih namaza razmišlja o dunjalučkim stvarima ili mu šejtan ubacuje vesvesu, dok onaj koji ustrajno klanja noćni namaz prekine vezu sa dunjalukom i samo o Ahiretu razmišlja.

- Nekada čovjek ode u džamiju da klanja farz da bi se susreo sa nekim i popričao o ovodunjalučkim stvarima, dok onaj koji obavlja noćni namaz razgovara samo sa Allahom, samo se Njemu jada i samo od Njega traži.

- Dova u obaveznim namazima možda bude primljena, a možda ne, dok je Uzvišeni obećao da će uslišati molbe onome koji ga zamoli u posljednjoj trećini noći: “Ima li koga da traži, da mu udovoljim...”

- Na posljetku, namaz u posljednjoj trećini noći, Uzvišeni Gospodar ne dozvoljava svakome da ga obavlja, osim odabranicima čije dove i molbe želi da čuje On, Gospodar svih svjetova, pa sve čestitke onima kojima je Uzvišeni dopustio da ga mole, da stoje pred Njim dok drugi spavaju!

ISPITIVANJE SAVJESTI DUŠE I NJENA STANJA

Putnici - pobožnjaci, na svome putu do Uzvišenog Gospodara, ma koliko njihovi putevi i iskustvo bili različiti, jednoglasni su u mišljenju da su prohtjevi odnosno *nefs* - *čovjekova duša* ta koja srce ometa da stigne do svoga Gospodara. U tom pogledu, dvije su vrste ljudi: jedna, čija je duša njima zagospodarila i prisilila ih da njenim prohtjevima budu pokorni i poslušni, pa su propali, i druga koja je svojom dušom zagospodarila i prisilila je da bude pokorna i poslušna njihovim naredbama. Zato onaj ko uspije savladati svoj *nefs*, uspio je i pobijedio, a onaj ko dopusti da ga savlada njegov *nefs*, izgubio je i propao.

Uzvišeni Allah kaže: *...onda će onome koji je ohol bio i život na ovom svijetu više volio Džehennem prebivalište postati sigurno. A onome koji je od stajanja pred Gospodarom svojim strijepio i dušu od prohtjeva uzdržao Džennet će boravište biti sigurno.* (Kur'an, 79:37-41)

Nefs poziva na oholost i da se život na ovom svijetu više voli, dok Gospodar Svog roba poziva da Ga se boji i da dušu svoju od

prohtjeva suzdržava. Uzvišeni Allah u Kur'anu je dušu opisao sa tri atributa, i to kao: smirenu dušu, dušu koja kori i dušu koja je sklona zlu.

SMIRENA DUŠA

Kada se duša povuče Uzvišenom Allahu, smiri se Njegovim spominjanjem, pokajnički Mu se obrati, i onda kada jedva čeka susret sa Njim i kada je sretna u Njegovoj blizini, ona je smirena.

To je vjernik čija je duša potpuno predana onome što je Allah obećao. Čovjek sa ovakvom dušom potpuno je predan vjerovanju u Uzvišenog Allaha i pokornosti Njemu.

Kada se čovjek umjesto sumnje prihvati sigurne spoznaje, umjesto neznanja znanja, umjesto nehaja sjećanja na Allaha, umjesto nevjere pokajanja, umjesto oholosti i laži iskrenosti, umjesto nesposobnosti pronicljivosti, umjesto uobraženosti i nadmenosti skrušenosti i skromnosti, tek tada će njegova duša biti smirena.

Temelj svega ovoga je budnost koja srce oslobađa nehaja i osvjetljava mu džennetske palate, ugledavši u svjetlu budnosti šta mu je sve Allah stvorio i šta će pred njega biti stavljeno, od dana kada umre, pa sve dok ne uđe u Kuću vječnosti.

Ugledavši, također, kako ovaj svijet brzo prolazi, kako ne ispunjava očekivanja njegovih stanara, kako ubija one koji su u njega zaljubljeni i na najrazličitije ih načine muči, on se diže na noge i govori: *Teško meni, koliko sam samo dužnosti prema Allahu propustio!* (Kur'an, 39:56), provodeći ostatak života u nadoknađivanju onoga što je propustio, oživljavajući ono što je umrtvio, ispravljajući greške koje je ranije počinio, koristeći svaku priliku da, koliko god može, što više dobra učini žaleći, ako kakvo dobro djelo propusti, kao da je sva dobra djela propustio.

Ovo su samo neki od rezultata koji proizilaze iz budnosti i prvi stupanj smirene duše, sa koga počinje njen put ka Allahu.

DUŠA KOJA KORI

Jedni kažu: "To je duša koja ne može da se smiri u jednom stanju. Kao takva ona je sklona čestoj prevrtljivosti i promjeni svoje naravi."

Drugi kažu da je to duša vjernika. Hasan el-Basri kaže: "Zato jer je vjernika teško sresti, a da ne kori svoju dušu i da stalno ne govori: 'Šta sam ovim htio?', 'Zašto sam ovo uradio?'"

Treći kažu da je to duša koja će se koriti na Sudnjem danu, jer svako svoju dušu kori; ako je grješnik, zato što griješi, a ako je dobročinitelj, zato što pravi propuste. Imam Ibnul-Kajjim kaže: "Sve navedeno je tačno."

DUŠA KOJA NA ZLO NAVODI

Ova vrsta duše navodi na zlo. Budući da je u njenoj prirodi navođenje na zlo, od njenog zla se niko, do onaj kome Allah pomogne, ne može spasiti. U tom smislu Uzvišeni Allah navodi riječi Upravnikove žene koja je rekla: *Ja ne pravdam sebe, ta duša je sklona zlu, osim one kojoj se Gospodar moj smiluje. Gospodar moj zaista prašta i samilostan je.* (Kur'an, 12:53)

Obraćajući se svojim drugovima i podučavajući ih kako će u nuždi moliti za pomoć, Vjerovjesnik ﷺ je često izgovarao: "Zahvalnost, doista, pripada Allahu! Njega hvalimo, od Njega pomoć tražimo, od Njega oprost molimo i Njemu se, od zla naših duša i naših zlih djela, utječemo!" (Muslim)

Dušu koja navodi na zlo, prati šejtan koji je zavarava, ulijeva joj lažna obećanja, nadahnjuje neistinom, naređuje joj i uljepšava zlo, zavlaci sa lažnom nadom i prikazuje joj laž u lijepom liku.

Ukratko, duša je jedna, samo što se različito može ponašati: navoditi na zlo, koriti i biti smirena. Smirenost duše je vrhunac njenog savršenstva i čistote.

ISPITIVANJE SAVJESTI DUŠE²⁹

Kada duša koja navodi na zlo zavlada srcem vjernika, jedini lijek protiv nje je ispitivanje njene savjesti i djelovanje **suprotno onome što ona hoće**.

Imam Ahmed od Omera navodi da je rekao: “Obračunajte se sa sobom, prije nego što od vas bude zatraženo da račun položite! Izvagajte svoja djela, prije nego što vi budete na vagu stavljeni! Sutra će vam, na Sudnjem danu, biti lakše položiti račun, ako se danas obračunate sami sa sobom. Zato se okitite (dobrim djelima) za dan Velikog obračuna - **dan kada ćete ispitivani biti, i nijedna tajna vaša neće skrivena ostati**. (Kur’an, 69:18)”

Zato je rečeno: “Neka se Allah smiluje robu koji se kod svoje prve namjere da nešto uradi, zaustavi i dobro razmisli, pa ako vidi da je, Allaha radi, nastavi, a ako vidi da je radi nekog drugog, odustane.” A posljednje što bi trebao učiniti je da sve zanemari, da se preda i prepusti da stvari idu svojim tokom, da ne preispituje savjest, jer to najavljuje sigurnu propast i jer je to stanje zavedenih.

Sve u svemu, čovjek se prvo treba preispitati za svoje najpreče

²⁹ Tri su načina ispitivanja savjesti duše. A to je da osoba prije, u toku i poslije svakog djela, pokreta, bilo ibadetskog ili običnog, obračunava svoju dušu zašto to radi i kako to radi, u cilju da svaki njen pokret bude Allaha radi i da bude ispravan.

obaveze (farzove), pa ako se sjeti da je šta propustio, to će ponovo učiniti ili popraviti. Zatim će se preispitati u vezi zabrana, pa će se, ukoliko vidi da je šta od njih počinio, pokajati, zamoliti Allaha da mu oprost i nastojati da te grijeha sa dobrim djelima izbriše.

Zatim će se preispitati za svoju nemarnost, pa će, ukoliko vidi da je šta zapostavio, to pokušati da nadoknadi što češćim sjećanjem i posvećivanjem Uzvišenom Allahu. Zatim će se preispitati za svoje riječi koje je jezikom izgovorio, koracima kojima je koračio, djela koja je uradio, glasove koje slušao i da se upita šta je time htio, zašto je to učinio i kako je to učinio, jer će ga to i Uzvišeni Allah pitati: *I Tako Mi Gospodara tvoga, njih ćemo sve na odgovornost pozvati za ono što su radili!* (Kur'an, 15:92-93)

Pored toga, Uzvišeni Allah će nas pitati i za blagodati naše na ovom svijetu, šta smo s njima uradili, kako smo do njih došli, i u šta smo ih utrošili? Allah će svakog roba pitati za blagodati koje mu je dao i dužnosti s kojima ga je zadužio.

Uzvišeni kaže: *...zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno!* (Kur'an, 102:8)

Dvije su vrste blagodati za koje će se odgovarati: prva, koja je na dozvoljen način stečena i u dozvoljeno potrošena, da li smo na njoj bili zahvalni, i druga, koja je na nedozvoljen način stečena i u nedozvoljeno potrošena, odakle je stečena i gdje je potrošena?

Ako će već rob za svaku stvar biti odgovoran i pitan, čak i za ono što njegove uši čuju, oči vide i srce osjeti, kao što kaže Uzvišeni: *I sluh, i vid, i razum, za sve to će se, doista, odgovarati.* (Kur'an, 17:36), normalno bi bilo da se sam pred sobom preispita, prije nego što na Sudnjem danu bude polagao račune.

Na obavezu preispitivanja upućuju i riječi Uzvišenog: *O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio!* (Kur'an, 59:18), tj. neka svako pogleda kakva je djela

.....

pripremio za Sudnji dan; dobra koja će ga spasiti, ili loša koja će ga upropastiti.

Iz svega navedenog htjelo se reći da čistota srca zavisi od preispitivanja savjesti duše, a pokvarenost od njene zanemarenosti i prepuštenosti sebi samoj.

KORISTI OD PREISPITIVANJA DUŠE

U koristi preispitivanja duše u prvom redu spada upoznavanje sa njenim porocima, jer onaj ko ne zna poroke svoje duše, ne može znati ni kako da ih ukloni.

Kada čovjek upozna poroke svoje duše, on dušu, Allaha radi, počne prezirati. Neko od učenih je rekao: *“Kada bi grijesi zaudarali na (neprijatan) miris, niko pored mene ne bi mogao da boravi.”*

Također je rečeno: *“Ko u svoju dušu stalno ne sumnja, u svako doba ne radi suprotno njenim prohtjevima i ne nagoni je na ono što joj nije drago, je zaveden, a upropastio ju je onaj ko na nju gleda blagonaklono (tj. onaj koji joj se prepustio).”*

Imam Ahmed, rahimehullah, navodi: “Jedan Izraelćanin je proveo šezdeset godina u ibadetu moleći za neku svoju potrebu. Kada je ni nakon toliko vremena nije dobio, sam sebi je rekao: ‘Tako mi Allaha, da u tebi ima ikakva dobra, postigao bi ono što ti treba.’

Zatim mu je u snu rečeno: ‘Jesi li vidio kako si u tome momentu prezreo svoju dušu? Taj momenat je bolji od svih šezdeset godina tvoga ibadeta.’”

Ovo je zato što nefs navraća na propast, što pomaže nepri-

jatelje, što je pohlepan za svim što ne valja, što se povodi za svakim zlom i što, po svojoj prirodi, prkosi.

Budući da je robovanje duši najveća prepreka između čovjeka i Uzvišenog Allaha u najveće blagodati spada osloboditi se toga robovanja. Zato se protiv nje najžešće bore oni koji svoju dušu najbolje poznaju.

Zato je preziranje duše, Allaha radi, jedna od najprepoznatljivijih vrlina osvjedočenih vjernika. Prezirom duše, rob se u jednom trenutku može približiti Uzvišenom Allahu više, nego bilo kojim drugim djelom.

U najkorisnije što osoba može uvidjeti, spada preispitivanje svojih obaveza prema Allahu. Onaj ko razmisli o svojim dužnostima prema Gospodaru, sigurno će uvidjeti da ih ne ispunjava onako kako treba i da se može nadati samo u Njegov oprost i milost, a nikako da se osloni samo na svoja djela, jer bi u tome slučaju, sigurno, propao.

Ovako o svojim dušama misle oni koji dobro poznaju Uzvišenog Allaha, oni koji su u sebe izgubili nadu i svu je položili u Allahovu milost i oprost.

Ako bolje razmisliš o tome kakva je većina svijeta, vidjećeš da su potpuno drugačiji nego što je navedeno, jer kod Allaha gledaju samo na svoja prava, a nikako i na svoje obaveze.

Upravo zbog toga su i otuđeni od Allaha, a njihova srca prekrivena koprenom koja im smeta da Ga upoznaju, vole, čeznu za sastankom sa Njim i uživaju u sjećanju na Njega. To je razlog čovjekovog nepoznavanja, kako svoga Gospodara, tako i samog sebe.

Čovjekovo preispitivanje savjesti, prije svega je preispitivanje svojih obaveza prema Uzvišenom Gospodaru, a time i postavljanje sebi pitanja da li ih izvršava kako treba.

Nema boljeg razmišljanja, od razmišljanja o tome, jer to čovjekovo srce usmjerava prema Allahu, s jedne, i pred Njim ga čini poniznim, skrušenim i skrhanim, s druge strane, uviđajući koliko je njegovo siromaštvo naspram Allahova bogatstva i niskost naspram Allahove uzvišenosti, i da je propustio da učini dobra više nego što je, možda, mogao da učini.

TRI UPROPAŠTAVAJUĆE BOLESTI

BOLEST PRETVARANJA, OHOLOSTI I SAMOLJUBLJA

BOLEST PRETVARANJA

O tome da je pretvaranje³⁰ strogo zabranjeno i da su oni koji se pretvaraju prezreni govore brojni šerijatski tekstovi. Allah ﷻ kaže: *A teško onima koji, kad molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju, koji se samo pretvaraju!* (Kur'an, 107:4-6)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Najviše čega se za vas bojim je mali širk." Na to su upitali: "Allahov Poslaniče, a šta je to mali širk?" - pa je rekao: "Pretvaranje (rijaluk). Uzvišeni Allah će takvima, na Sudnjem danu, kada bude nagrađivao Svoje robove za njihova djela, reći: 'Idite onima pred kojima ste se na dunjaluku pretvarali, pa vidite hoćete li kod njih nagradu dobiti!'" (*Ahmed*)

³⁰ Pretvaranje predstavlja mali širk, i osoba je dužna da se za to pokaje. Pretvaranje poništava djelo pri kojem se nađe.

ŠTA JE PRETVARANJE I U ČEMU SE POKAZUJE?

Pretvaranje u osnovi znači pokazivati se drugima u pozitivnim osobinama i pretvarati se drugačijim nego što čovjek jeste, u cilju pridobijanja njihove naklonosti i visokog mišljenja o njemu. Pretvaranja ima više vrsta. Pretvaranje u vjeri pokazuje se u pet sljedećih stvari: u tijelu, u izgledu, u govoru, u načinu obavljanja vjerskih obreda i načinu odnosa prema drugima.

- **Pretvaranje u tijelu** ogleda se u pokazivanju mršavosti, iscrpljenosti, blijedila i sl., predstavljajući to kao posljedicu iznurenosti od ibadeta i straha od onog svijeta.

- **Pretvaranje u izgledu i odijevanju** ogleda se u pokazivanju neočešljanosti kose, obaranju glave u hodu, smirenosti u kretanju; ostavljanju na licu tragova od sedžde, pohabanosti odjeće i sl. Ukoliko se to namjerno radi, sve su to znaci rijaluka (pretvaranja).

- **Pretvaranje u govoru** ogleda se u pretvaranju pred pobožnim ljudima, savjetovanju, opominjanju, citiranju mudrih izreka i primjera iz islamske tradicije, kako bi se na taj način pokazala navodna pobožnost i privrženost povođenju za dobrim ljudima.

- **Pretvaranje u ibadetima** npr., u namazu, ogleda se u namjernom oduljivanju namaza, radi toga da bi to drugi vidjeli.

- **Pretvaranje u odnosu sa drugima** ogleda se u probirljivosti onih koje će pozvati u posjetu, npr. poznatu osobu ili učenog čovjeka, samo sa ciljem da bi se pričalo kako je taj i taj posjetio toga i toga.

ZBOG ČEGA SE LJUDI PRETVARAJU?

Znaj da se iza svakog pretvaranja, sigurno, krije neki cilj koji se želi postići! Ti ciljevi mogu biti različiti, poput da se

drugima pokaže kako je pobožan i kako se čuva od grijeha, s ciljem da stekne njihovo povjerenje, pa da mu se, kao takvom, povjeri kakav položaj i mjesto od uticaja na kom će moći da se materijalno okoristi, ili s ciljem da se oženi nekom ženom itd. Ovo je Uzvišenom Allahu od najmrznijih vrsta pretvaranja, jer čin ibadeta prema Njemu se zloupotrebljava i koristi kao sredstvo za postizanje dunjaluka.

Pretvaranje može biti očevidno i skriveno. U skriveno pretvaranje, koje umanjuje nagradu, spada i to da neko prikriva svoju pobožnost, ali i pored toga, kada vidi druge, poželi da ga dočekuju sa uvažavanjem, nasmijanog lica, riječima punim hvale, da mu budu pri ruci u slučaju potrebe, da sa njim u kupoprodaji budu susretljivi i da mu ukazuju počasno mjesto, a kada mu to neko uskrati, to mu teško na srce padne.

Zato se iskreni vjernici boje skrivenog pretvaranja, pa se trude da svoju pobožnost prikriju, više nego što se drugi trude da prikriju svoje grijeha. Ovo sve zato da bi im dobra djela bila što iskrenija i da bi ih Allah na Sudnjem danu za njih nagradio.

KAKO SE LIJEČI SRCE OD BOLESTI PRETVARANJA?

Prvi način liječenja bolesti pretvaranja je sasijecanje njegovih žila u korijenu a to su: sklonost ka uživanju u hvalisanju, izbjegavanje bola prezira i pohlepa za postizanjem ličnih interesa kod drugih ljudi. Te tri stvari su glavni pokretač svakog pretvaranja.

Ova vrsta bolesti liječi se spoznajom njene štetnosti, uviđanjem da ono sprječava čistotu srca, onemogućava postizanje uspjeha, sreće i visokog položaja kod Uzvišenog Allaha na budućem svijetu, i da čovjeka izlaže, kazni, žestokoj prezrenosti

i poniženju. Sve što čovjek više razmišlja o posljedicama pretvaranja i svoj ugled kod drugih na ovom svijetu poredi sa propuštenom nagradom za dobra djela na onome svijetu, sve će mu biti lakše oduprijeti se ovoj opakoj bolesti, slično onome ko zna da je med sladak, ali ga neće okusiti ukoliko je svjestan da mu je u njega stavljen otrov.

Tako će, ako mu naleti pomisao i želja da ga drugi vide kako je pobožan, sam u sebi pomisliti: Šta ja imam od toga znaju li ili ne znaju za ovo drugi ljudi? Važno je da za ovo zna Allah. Kakve koristi imam ako za ovo znaju i drugi mimo Njega?

Ukoliko mu se, pak, javi želja da uživa u tome kako ga hvale drugi, prisjetiće se da je ta misao ponikla na licemjerstvu u dubini srca i da bi zbog toga mogao biti izložen preziru od svoga Gospodara i izgubiti nagradu na budućem svijetu.

IZBJEGAVANJE POBOŽNOSTI U STRAHU OD LICEMJERSTVA JE GREŠKA

Ima ljudi koji izbjegavaju neka dobra djela, bojeći se da njihovo činjenje ne bude obojeno licemjerstvom. To je pogrešno, jer tako šejtan hoće čovjeka da navede na besposlenost i da ga odvrti od činjenja dobra.

Dakle, sve dok je motiv za činjenje dobra sam po sebi ispravan i u skladu sa propisima vjere, činjenje dobrih djela ne treba prekidati, bojeći se da je to, možda, radi pretvaranja. Naprotiv, čovjek je dužan boriti se protiv misli koje potpiruju pretvaranje, i svoje srce navikavati da se stidi Allaha i umjesto zahvaljivanja drugima, zahvaljivati Njemu.

U tom smislu od Fudajla b. 'Ijada se prenosi da je rekao: *“Činiti dobra djela radi ljudi je širk, a ne činiti ih radi ljudi je pretvaranje. Iskrenost je moliti Allaha da te sačuva i jednog i drugog.”*

Neko drugi je rekao: “*Ko prestane činiti dobra djela, bojeći se da ih ne čini iskreno, ostaće i bez iskrenosti i bez dobrih djela.*”

BOLEST OHOLOSTI

Uzvišeni Allah kaže: *On, doista, ne voli one koji se ohole.* (Kur'an, 16:23)

I kaže: *Oni koji iz oholosti neće da Mi ibadet čine - ući će, sigurno, u Džehennem poniženi.* (Kur'an, 40:60)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “U Džennet neće ući niko ko u svome srcu ima makar koliko je trun oholosti” - pa je jedan čovjek rekao: “Čovjek (po svojoj prirodi) voli da su mu odjeća i obuća lijepi?” Na to mu je on odgovorio: “Allah je lijep i voli ljepotu. Oholost je odbijanje istine i ponižavanje (potcjenjivanje) ljudi.” (Muslim)

U ČEMU SE OHOLOST NAJČEŠĆE ISPOLJAVA?

1. Oholost se najčešće ispoljava u znanju. Ona se tako brzo pojavi kod nekih priučenih ljudi da odjednom postanu umišljeni da su pokupili svo znanje i dospjeli do vrhunca. Kao rezultat toga, kod takvih ljudi se javlja osjećaj više vrijednosti s jedne, i ponižavanje, omalovažavanje i držanje neznačicama ostalih ljudi s druge strane.

Što je još gore, takvi ljudi se vremenom uobrazu i sebe počnu da smatraju vrijednijim kod Uzvišenog Allaha od ostalih ljudi.

2. Oholost se, zatim, često ispoljava po pitanju porijekla i pripadnosti, tako da oni koji vode plemićko porijeklo ponižavaju

one koji ne vode, čak i u slučaju kada su ovi po znanju ili djelima bolji od njih. Takvo ponašanje spada u svojevrzni vid džahilijeta.

3. Oholost se, zatim, ispoljava u imetku, tako što se pokazuje u luksuzu i rasipanju imetka.

4. Oholost se, zatim, ispoljava u ponošenju sa brojem pristalica, prijatelja, porodice i sl.

Ovo su samo neke od stvari kojima se ljudi jedni nad drugima ponose i oholo ponašaju.

Znaj da se oholost može ispoljavati i u čovjekovim osobinama, kao što su: dizanje glave, gledanje poprijeko, način i ton govora, način hodanja, stajanja i sjedenja, te kretanja i mirovanja. Neki u svojoj oholosti ispoljavaju sve navedeno, dok neki djelimično ispoljavaju, a djelimično djeluju uobičajeno.

U oholost spada i to kada neko voli da drugi pred njim ustaju na noge, ili kada sa drugima ide da on bude na čelu, a da ostali idu iza njega ili sa strane.

Skromnost i lijepo vladanje bili su praksa Allahova Poslanika ﷺ i svaki vjernik ga u tome treba slijediti. Allahov Poslanik ﷺ je sam obavljao mnoge kućne poslove, muzao bi ovce, popravljao obuću, krpio odjeću i jeo zajedno sa svojim slugom. On je lično odlazio na pijacu i kupovao što mu treba i nije ga bilo stid da na ruci nosi posudu. Rukovao se i sa bogatim i sa siromašnim. Prvi je selam nazivao koga god da je sreo, svejedno radilo se o mlađem ili starijem. Kada god bi ga neko pozvao, odazivao se na poziv i nikada nije omalovažavao ono na šta bi bio pozvan. Bio je lijepe naravi, prijatan u društvu, vedra lica, strog, ali odmjeren, skroman, i nije dozvoljavao da se ponizi, darežljiv, ali ne i rasipan. Bio je osjećajan i nježan.

Molimo Uzvišenog da nas Svojom milošću i dobrotom pomogne i od oholosti sačuva.

KAKO SE LIJEČI OHOLOST I POSTIŽE SKROMNOST?

Znaj da je oholost od teških grijeha i da je čišćenje od oholosti stroga obaveza svakom pojedincu. Oholost se ne iskorjenjuje samo pukom željom za njenim nestankom, već dugotrajnim liječenjem i otklanjanjem uzroka zbog kojih se ona pojavljuje.

Neophodno je sasijecanje njenih korijena na mjestu gdje se razvija, tj. u srcu, kroz upoznavanje svojstava Uzvišenog Allaha i spoznaju da uzvišenost i veličanstvo pripada samo Allahu, a zatim upoznavanje svoje manjkavosti te da mu kao takvom dolikuje samo poniznost i skromnost.

BOLEST SAMOLJUBLJA³¹

Znaj da je samoljublje bolest i da je kao takvo prezreno u Allahovoj Knjizi i sunnetu Allahova Poslanika ﷺ.

³¹ **El-Udžb** – samoljublje je gledanje na ibadet očima ponosa i njegovo veličanje od strane roba. Samoljublje je bolest srca koja uništava Allahove robove upropaštavajući njihova djela, ona protjeruje iskrenost iz srca i njoj se suprostavlja, ona isušuje poniznost iz srca i osjećaj potrebnosti i siromaštva naspram Gospodara, a to je nedolično ophođenje prema Allahu Uzvišenom. Samoljublje udaljava Allahove robove od samoobračunavanja, i čini ih slijepim pa ne razaznavaju bolesti duše i njene mahane.

Dvije su stvari glavni uzroci samodopadanja:

- 1) **Džehl** - neznanje, nepoznavanje Allahovog prava i neveličanje Allaha onako kako Ga treba veličati.
- 2) **Gaflet** - nesvjesnost o stvarnosti samoga sebe i svoje duše.

Uzvišeni Allah kaže: *...a i onoga dana na Hunejnu kada vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo.* (Kur'an, 9:25)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tri su stvari upropaštavajuće, a tri spasonosne. Upropaštavajuće su: pokornost pohlepi, slijeđenje strasti i zadivljenost čovjeka samim sobom. A spasonosne su: bogobožnost i tajno i javno, riječ istine i u zadovoljstvu i u srdžbi, i umjerenost i u bogatstvu i u siromaštvu." (Taberani)

OPASNOSTI BOLESTI SAMOLJUBLJA

Znaj da od bolesti samoljublja vrebaju velike opasnosti. Budući da je samoljublje jedan od uzroka oholosti, ono najčešće prelazi i u oholost. S druge strane, u odnosu na Uzvišenog Allaha, samoljublje izaziva zanemarivanje, pa čak, i zaboravljanje da se vodi računa o grijesima. Otuda se, s jedne strane, zaboravlja na pokajanje, a s druge strane, preuveličava i pred Allahom ističe svoja zasluga za pokornost i činjenje bilo kakva dobra djela.³²

Čovjek koji se sam sobom oduševljava, svojim mišljenjem zavarava sam sebe, do te mjere da se osjeća sigurnim od Allahovih iskušenja i kazne i misli da mu kod Allaha pripada, za njega posebno, odabrano mjesto. Zato ne sluša ničije savjete

32 Zato su neki od dobrih prethodnika kazali: "Zaista neko od robova učini grijeh pa s tim grijehom uđe u Džennet, a neko učini dobro djelo pa s tim djelom uđe u vatru." A kako to? Čovjek, učini loše djelo pa mu to djelo ne prestaje biti pred očima, kad god ga se sjeti zaplače i žali, kaje se i istigfar čini, Allahu se vraća, i Njemu biva ponizan, pa uradi druga djela koja budu uzrokom njegovog ulaska u Džennet. A drugi opet učini dobro djelo pa ne prestaje to djelo držati pred svojim očima, sjećajući ga se, i hvališući se njime pred drugim, pa se time zanosi, oholi se i divi se sam sebi, zanemarujući naređeno, pa ga to stanje upropasti.

ni preporuke, niti mu njegovo samoljublje dozvoljava da se za mišljenje obrati učenim ljudima.

Za sve ove i slične nedaće krivo je samoljublje. Ono se zato i ubraja u teške grijehе. Ovo zato, što za čovjeka nema veće nesreće od toga da misli da se spasio, da je postao neovisan i slobodan i tako zanemari činjenje dobra i ne znajući da je to otvorena propast.³³

Molimo Uzvišenog Allaha da nas od takvih zabluda sačuva i da nam, učinivši nas Njemu pokornim, sreću i uspjeh podari!

UKRATKO O LIJEČENJU BOLESTI SAMOLJUBLJA³⁴

Znaj da se pri liječenju svake bolesti, prvo mora pristupiti uklanjanju njenih uzroka.

33 Jedan od učenih je rekao: “Da provedem noć spavajući, pa da osvanem žalostan, prekoravajući sam sebe, draže mi je nego da noć provedem klanjajući pa osvanem zadivljen sobom i svojim djelima.”

34 Ko želi da slomi opčinjenost sobom neka se pridržava četiri stvari:
Prvo: Da zna da je ono što je učinio od dobrih djela tevfik (uputa i pomoć) od Allaha, pa kad to bude smatrao podrškom od njegova Gospodara, zaposliće se zahvalom Njemu, i neće se diviti samom sebi.

Drugo: Da pogleda u blagodati kojim ga je Allah opskrbio, pa kad to učini, zaposliće se zahvalom Allahu na blagodatima, a svoja djela će vidjeti malim, i neće se njima diviti.

Treće: Da se boji da mu djela neće biti primljena, pa kad bude strahovao da li će mu Allah ukabuliti djela, neće se sam sebi diviti.

Četvrto: da se prisjeti svojih grijehа koje je počinio prije toga, pa ako se bude bojao da ne prevagnu njegovi grijesi dobra djela time je već umanjio samoljublje. A kako da se insan općini svojim djelima, a ne zna šta će izaći iz njegove knjige na Sudnjem danu, jer će tek tada da sazna da li se spasio ili propao.

Budući da je uzrok bolesti samoljublja neznanje, tj. čovjekovo nepoznavanje sebe i svog Uzvišenog Gospodara, najbolji lijek je upoznavanje sebe i svoga Gospodara, svejedno da li se radi o samoljublju vezanom za znanje, imetak ili porijeklo, jer je to sve dar Božiji, kao što stoji u riječima Uzvišenog: *Od Allaha je svaka blagodat koju uživajte.* (Kur'an, 16:53)

Nema veće blagodati nego što je Allahova uputa i otvaranje vrata korisnog znanja i dobrih djela, a samoljublje nastaje od neznanja i čovjekovog poricanja blagodati Uzvišenog Allaha. Uzvišeni Allah kaže: *Najugledniji kod Allaha je onaj koji je najbogobojazniji.* (Kur'an, 49:13)

Neko je lijepo rekao: *“Nemoj da te prevari mnoštvo djela, jer ne znaš hoće li ti biti primljena ili neće! Ne budi siguran od svojih grijeha, jer ne znaš hoće li ti biti oprosteni ili neće! Sva tvoja djela za tebe su neznanica.”*

Uzvišeni kaže: *A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove, nijedan se od vas ne bi nikad od grijeha očistio.* (Kur'an, 24:21)

Ovo je zato što niko, ma koliko bio znan i ma koliko se trudio da učini dobrih djela, neće ući u Džennet zahvaljujući svojim djelima, sve dok ga Allah ne obaspe Svojom milošću, kao što je Allahov Poslanik ﷺ najboljoj generaciji ljudi, svojim drugovima (ashabima), rekao: *“Nema niko među vama koga će njegova djela spasiti.”* Na to su ga upitali: *“Zar ni tebe Allahov Poslaniče?”* - pa je odgovorio: *“Ni mene, osim, ako me Allah obaspe Svojom milošću.”* (*Muttefekun alejhi*)

Zato se nikako ne zanosi sobom...

NEOPHODNA OPSKRBA NA PUTU DO CILJA

POKAJANJE³⁵

Pokajanje od grijeha, obraćanjem Onome koji zna sve tajne i oprašta grijeha, početak je puta pobožnih, kapital pobjednika, polazište odabranih i pribježište Allahu bliskih.

Uzvišeni kaže: *I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite!* (Kur'an, 24:31) Dakle, uspjehu i spasu se mogu nadati samo oni koji se Allahu za svoje grijeha pokaju.

Uzvišeni, također, kaže: *A oni koji se ne pokaju - sami sebi čine nepravdu.* (Kur'an, 49:11) Tako je Allah sve ljude podijelio na dvije vrste: one koji se za svoje grijeha kaju, a to su oni koji će postići ono što žele, i one koji se ne kaju, koji sebi nepravdu čine. Treće vrste nema.

³⁵ Pokajanje je stroga dužnost od svih učinjenih grijeha, te ako se čovjek pokaje samo od pojedinih grijeha, njegova tevba važi za te grijeha, a ostali ostaju na njemu.

Pokajanje od grijeha je čovjekovo obraćanje Allahu sa dovom da Mu ih oprosti, i čvrsta odluka da više nikada neće ići putem onih koji su protiv sebe Allahovu srdžbu izazvali niti onih koji su zalutali.

PREDUVJETI ZA VALJANO POKAJANJE

Ukoliko se čovjek ogriješio prema Uzvišenom Allahu, preduvjeti za valjanost njegovog pokajanja su:

- iskreno kajanje za učinjeni grijeh;
- odustajanje od daljnjeg činjenja grijeha;
- i čvrsta odluka da se to više nikada neće ponoviti.

Ukoliko se čovjek ogriješio prema nekome drugom čovjeku, za valjanost njegovog pokajanja potrebno je da sa njim izmiri račune, da popravi ono što je pokvario i da mu ovaj halali, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: **“Ko je prema svome bratu učinio nepravdu u pogledu časti i slično, neka, koliko je danas, od njega zatraži halala, prije nego što nestanu i zlatnici i srebrenjaci (tj. prije nego što ostanu za razduživanje samo dobra i loša djela). Ako bude imao dobrih djela, biće mu umanjena shodno nepravdi, a ako ne bude imao dobrih djela, od onoga ko je oštećen će loša djela biti natovarena na njega!”** (Buhari)

Ovo je zato što grijeh prema drugoj osobi podrazumijeva povredu dva prava: jednog prema Allahu i drugog prema čovjeku. Za valjanost pokajanja od ovakve vrste grijeha, potrebno je raščistiti račune sa čovjekom, vratiti mu njegovo pravo i od njega zatražiti halala, i iskreno se obratiti Allahu dovom da mu oprosti povrijeđeno pravo prema Njemu.

ISKRENO POKAJANJE

Uzvišeni Allah kaže: *O vi koji vjerujete, učinite pokajanje Allahu iskreno, da bi Gospodar vaš preko ružnih postupaka vaših prešao i da bi vas u džennetske bašte, kroz koje rijeke teku, uveo.* (Kur'an, 66:8)

Allahov Vjerovjesnik ﷺ je rekao: "Uzvišeni Allah preko noći pruža ruku ne bi li se pokajao onaj ko je griješio preko dana, a preko dana pruža ruku ne bi li se pokajao onaj ko je griješio preko noći. Tako će činiti sve dok Sunce ne izađe sa Zapada." (*Muslim*)

I kaže: "Zaista, Allah prima pokajanje Svoga roba, sve dok mu duša ne stigne u njegovo grlo (do posljednjeg daha)." (*Tirmizi, Ahmed, Ibn Madže*)

Ibnul-Kajjim kaže: "Iskrenost u pokajanju za grijehе podrazumijeva tri stvari:

1. Pokajanjem obuhvatiti sve grijehе i ne ostaviti nijedan, a da se za njega ne pokaje.

2. Biti potpuno odlučan i iskren u trenutnom pokajanju za sve grijehе, ne ostavljajući nikakvog traga kolebanju, odgađanju ili odugovlačenju, već uložiti svu volju i odlučnost da to bude odjednom i zauvijek za sve grijehе.

3. Čišćenje pokajanja od svih nedostataka i mrlja koje narušavaju njegovu iskrenost. Osim toga, ono mora biti motivirano bojazni i strahom od Allaha, žudnjom za onim što je kod Njega i strahopoštovanjem prema Njemu, a ne željom da se sačuva lični interes, nepovrijedljivost, položaj, vlast, moć, uticaj, imetak, slava među ljudima, pošteda od njihove kritike i sl. Pokajanje, također, ne smije biti motivirano strahom da će drugi njim zagospodariti, pohlepom za ovim svijetom ili pak osjećajem neuspjehа i nemoći i tome slično, jer to sve umanjuje valjanost pokajanja i odanost

prema Uzvišenom Allahu.”

Prva od tri stvari odnosi se na ono za što se čovjek kaje, druga na onoga ko se kaje, a treća na Onoga kome se sa pokajanjem obraća. Prema tome, valjano pokajanje mora biti istinito, iskreno i podrazumijevati pokajanje za sve grijehе. Nema sumnje da ovakvo pokajanje, podrazumijeva i upućivanje molbe za oprost. Ukoliko su svi navedeni uvjeti ispunjeni, pokajanje je potpuno i ono će, uz Allahovu pomoć, grijehе izbrisati.

Rob je pokajnik, a Gospodar onaj koji nadahnjuje pokajanjem i prima pokajanje. Robovo pokajanje je vraćanje Gospodaru od koga je odbjegao, Gospodaru koji ga je nadahnuo i omogućio mu da se pokaje, s jedne, i primio mu pokajanje, s druge strane. Pokajanje ima svoj početak i svoj kraj. Početak mu je vraćanje Allahu i slijeđenje pravog puta, a kraj vraćanje Allahu na Dan proživljenja putem koji roba vodi u Džennet.

NEDOSTACI VALJANOSTI POKAJANJA

U nedostatke valjanosti pokajanja spadaju:

- Nedovoljna odlučnost, neraščišćenost srca sa grijesima i njegovo povremeno golicanje i priželjkivanje da njihovu draž i slast ponovo osjeti.

- Čovjekova bezbrižnost i ubijedenost da se dovoljno pokajao i da mu je pokajanje primljeno, kao da mu je uručena potvrda o garanciji. Naprotiv, onome ko se tako ponaša, to je najbolji znak da se nije valjano pokajao.

- Zasljepljenost, nemarnost i nečinjenje dobrih djela koja se nisu činila ni prije učinjenog prijestupa.

ZNACI VALJANOSTI POKAJANJA

U znake valjanosti pokajanja za učinjene grijeha spada:

- Da čovjek poslije pokajanja bude bolji nego što je bio prije pokajanja.

- Da se nijednog trenutka ne prestane bojati Allaha i Njegova iskušenja, jer ga strah mora pratiti, sve dok mu meleki, kada mu budu uzimali dušu, ne kažu: *Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se Džennetu koji vam je obećan!* (Kur'an, 41:30) Tek kada čuje da mu se ovo kaže, može da prestane da se boji.

- Čovjekovo pucanje srca od kajanja i žalosti zbog grijeha koje je činio iz straha od posljedica koje bi ga zbog toga mogle zadesiti.

Onaj ko ne osjeti strah zbog pretjerivanja i grijeha na ovom svijetu, doživjeće strah na budućem svijetu, kada sve izađe na vidjelo, kada više ne bude povratka, kada se istina obistini i kada se pokornima za njihova djela predoči nagrada, a nepokornima za njihova nedjela kazna.

- Čovjekov osjećaj slomljenosti srca, dok stoji pred svojim Gospodarom. On uviđa da je sa svih strana opkoljen i da mu ne preostaje ništa drugo, nego da skrušeno, ponizno i poslušno, padne pred svojim Gospodarem i da Mu se pokaje, jer se jedino na taj način može umiliti Gospodaru i ponovo steći Njegovo zadovoljstvo.

Eto kakvi su znaci valjanog i primljenog pokajanja. Ko ih u svome srcu ne može naći, neka se prihvati ispravljanja svoga pokajanja. Kako je samo teško, na djelu, do valjanog pokajanja doći, a kako ga je samo lahko utvrditi da se, jezikom, izgovorilo!

U ČEMU LEŽI TAJNI SMISAO POKAJANJA?

Znaj da mudar i pronicljiv čovjek, čim pogriješi, treba da poduzme tri sljedeće stvari:

1. Razmisliti o Allahovim zapovjedima i zabranama, jer će ga to navesti na zaključak i priznanje pred samim sobom da je pogriješio.

2. Razmisliti o Allahovim obećanjima i prijetnjama, jer će mu to izazvati strah koji će ga navesti na pokajanje.

3. Razmisliti o tome da ga Allah u svakom momentu zbog toga može kazniti, da mu je ostavljena mogućnost pokajanja i da može biti sačuvan samo ako ga Allah sačuva.

Allahov Poslanik ﷺ je kazao: **“Allah se više obraduje pokajanju Njegova roba, nego što bi se neko od vas obradovao pronalasku svoje izgubljene deve u pustinji bez vode i plodova.”**
(*Muttefekun alejhi*)

Kroz sve ovo, čovjek spoznaje Allahovu dobrotu prema njemu, koja se ogleda i u tome što ga ne otkriva, dok je prema Njemu neposlušan i dok čini grijeh, iako On sve savršeno vidi šta sve čovjek radi, te da hoće mogao bi ga pred svijetom, u bilo koje vrijeme, osramotiti. Također, uviđa kolika je Allahova blagost prema Svome grješnom robu, jer mu odgađa kaznu i pruža priliku za pokajanje, a da hoće, mogao bi ga odmah kazniti, ali to ne čini, jer je On Blagi koji, kao takav, ne požuruje sa kaznom. Kroz sve ovo, čovjek spoznaje i kolika je plemenitost njegovog Gospodara zato što od njega prima opravdanje kada Mu se opravdava.

Zatim, da se čovjek uvjeri u dobrotu svog Gospodara, tako što će da uvidi da je jedino On sposoban da oprostí grijeh. Allahovo opraštanje čovjekovih grijeha je čista dobrota, jer i kad bi te zbog tvojih grijeha kaznio, opet bi bio pravedan i hvaljen. Međutim,

On ti od Sebe oprašta, iz Svoje dobrote, a ne zato što si Njegov oprost nečim posebno zaslužio. Zato se u čovjeku rađa još veća zahvalnost, ljubav, kajanje, radost i osjećaj sreće. Sve je to rezultat spoznaje značenja Allahova imena *Onaj koji oprašta (El-Gafur)*, jer sve što se čovjek u ovo više uvjerava, sve više i iskrenije robuje u vjeri svome Gospodaru, a to je najbolji dokaz njegove ljubavi i spoznaje.

Kao što svaki uzrok podrazumijeva i svoju posljedicu, tako i Allahova lijepa imena podrazumijevaju predmet očitovanja. Tako Njegovo ime *Onaj koji opskrbljuje*, podrazumijeva onoga ko je opskrbljen ili Njegovo ime *Milostivi* podrazumijeva onoga kome se smilovao. Isti je slučaj i sa Allahovim lijepim imenima: *Onaj koji mnogo oprašta (El-Gaffar)*, *Onaj koji daje pomilovanje* i *Onaj koji prima pokajanje (Et-Tevab)*, jer ona podrazumijevaju onoga kome se oprašta, onoga kome se daje pomilovanje i onoga od koga se prima pokajanje.

Pretpostavimo da u svijetu potpuno nestane griješenja i neposlušnosti. Odmah se nameću pitanja: Kome bi se onda opraštalo? Kome bi se davalo pomilovanje? Od koga bi se primalo pokajanje? Prema kome bi se pokazivala milost?

Pretpostavimo, isto tako, da u svijetu potpuno nestane siromaštva i da svi ljudi postanu zdravi i bogati. Opet se nameće pitanje: Šta bi onda bilo sa traženjem, moljenjem, skrušenim preklinjanjem, odazivanjem, dokazivanjem dobrote i milosti, te posebnim obasipanjem blagodatima i pokazivanjem darežljivosti?!

Neka je slavljjen Onaj koji se Svojim stvorenjima na sve moguće načine predstavio: *...da nevjernik ostane nevjernik poslije očigledna dokaza, i da vjernik ostane vjernik poslije očigledna dokaza, - a Allah doista sve čuje i sve zna.* (Kur'an, 8:42)

NAREĐIVANJE DOBRA I ZABRANJIVANJE ZLA³⁶

Naređivanje dobra i zabranjivanje zla je centralni stub vjere zbog koga je Allah slao sve Svoje vjerovjesnike. Da nije njega i znanja i rada po njemu nestalo bi vjere, došlo bi do općeg zastoja, zavladaile bi zablude, neznanje bi uzelo maha, svuda bi se raširio nered, opustjele bi zemlje i propali ljudi.

Nažalost, desilo se, upravo, ono čega smo se najviše bojali - da je znanje i rad po ovom stubu izumrlo, pa je srcima zavladao ulagivanje stvorenjima, a iz njih nestalo razmišljanja o Stvoritelju, tako da se svijet, poput životinja, odao slijepom slijedenju strasti i prohtjeva i da je na cijeloj zemaljskoj kugli teško naći iskrenog vjernika koji se na Allahovom putu ničijeg prijekora ne boji.

OBAVEZNOST I VRLINE NAREĐIVANJA DOBRA I ZABRANJIVANJA ZLA

Uzvišeni Allah kaže: *I neka među vama bude grupa ljudi koja na dobro poziva i naređuje dobro i odvraća od zla. To su oni koji su uspjeli.* (Kur'an, 3:104)

U navedenom kur'anskom ajetu, u riječima Uzvišenog: "Neka među vama bude" je objašnjena obaveznost naređivanja dobra i odvratanja od zla, a u riječima: "To su oni koji su uspjeli" dato je do znanja da bez njega nema uspjeha.

36 Svaki musliman je dužan da naređuje dobro i zabranjuje zlo shodno njegovom znanju, mogućnostima i odgovornosti.

Uzvišeni Allah, također, kaže: *Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali - zato sto su se bunili i uvijek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvrćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je doista to kako su postupali!* (Kur'an, 5:78-79)

Koliko je odvrćanje od nevaljalih djela stroga obaveza, najbolje se vidi iz navedenog ajeta, gdje se kao razlog zasluženog prokletstva navodi njihovo neodvrćanje od nevaljalih djela.

S druge strane, iz riječi Uzvišenog: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćate.* (Kur'an, 3:110), se jasno vidi vrijednost naređivanja da se čine dobra djela i odvrćanja od nevaljalih, jer su muslimani, upravo zbog toga, postali najbolji narod od svih koji se ikada pojavio.

Od Ebu Se'ida el-Hudrija رضي الله عنه se pripovijeda da je rekao: "Čuo sam Allahova Poslanika صلى الله عليه وسلم da je rekao: 'Ko od vas vidi neko loše djelo, neka ga otkloni svojom rukom, a ako ne može, onda jezikom, a ako ni to ne može, onda, barem, neka ga srcem prezre, ali je to najslabiji iman!'" (Muslim)

Ovaj hadis upućuje na to da je osuda zla i odvrćanje od nevaljalih djela, onoliko koliko se može, obaveza. Ona se, u najmanju ruku, moraju srcem osuditi, jer ako se, barem, srcem ne osude, to je znak da nema imana. Ibn Mes'ud رضي الله عنه je - čuvši jednog čovjeka kako govori: "Propao je onaj ko ne traži da se čine dobra djela i ne odvrća od nevaljalih djela" - rekao: "Propao je onaj čije se srce ne obraduje dobrom djelu i ne osudi nevaljalo djelo."

To znači da je odvrćanje od nevaljalih djela, rukama (tj. djelima) i jezikom (tj. riječima) obaveza onoliko koliko se može, dok je odobravanje dobrih djela i osuda nevaljalih, srcem, stroga obaveza, koja ni sa koga ne spada i da je propao onaj ko, barem, toliko ne učini.

Od Vjerovjesnika ﷺ se, također, prenosi da je rekao: “Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, ili ćete tražiti da se čine dobra djela i od nevaljalih odvrćati, ili će Allah, uskoro, od Sebe, protiv vas poslati kaznu, pa ćete Ga moliti, ali vam neće biti udovoljeno.” (Tirmizi)

Allahov Poslanik ﷺ je, drugom prilikom, naveo primjer grupe ljudi na lađi od kojih je jedni žele probušiti, pa je rekao: “Ako ih ovi ostave s takvom namjerom, svi su propali, a ako im uhvate ruke (spriječe ih), spasiće se oni i biće spašeni svi skupa.” (Buhari)

PRAVI PUT U NAREĐIVANJU DOBRA I ZABRANJIVANJU ZLA

Da bi pozivanje na dobro i odvrćanje od zla bilo valjano i uspješno, svako ko hoće da se tome posveti, mora se odlikovati sa tri sljedeće vrline: znanjem, blagošću i strpljivošću.

1. Znanje

Pod znanjem se podrazumijeva dobro poznavanje onoga što se naređuje i onoga što se zabranjuje, umijeće razlikovanja jednog od drugog, kao i poznavanje stanja onoga ko se poziva da čini dobro i onoga ko se odvrća od nevaljalih djela. Ovo zato što je znanje preduvjet za valjanost svakog djela.

Ukoliko čovjek zna da će usljed uklanjanja jednog zla doći do još većeg zla, onda ga je zabranjeno uklanjati. To isto važi i u slučaju, ako to znači uklanjanje dobra koje je veće od zla. Najbolji primjer za to je da je Vjerovjesnik ﷺ ostavio nekažnjenim Abdullaha b. Ubejja b. Selula i njemu slične kolovođe licemjera koji su imali svoje brojne istomišljenike.

Ovo zato što bi, da ih je na neki način kaznio, to bilo na štetu većeg interesa, jer bi se u tom slučaju, s jedne strane, pobunile

njegove pristalice i potpirile plamen raskola, a s druge strane, što bi svijet, kada bi to čuo, počeo govoriti kako Allahov Poslanik ﷺ ubija svoje ashabe.

Stoga, prije nego što se zatraži da se neko dobro učini ili neko zlo spriječi, prethodno mora da se razmisli o posljedicama i da se uporedi da li će od toga biti veća korist ili šteta.

2. Blagost

Prilikom traženja da se čine dobra djela i pri odvrćanju od nevaljalih, mora se biti krajnje blag i obazriv, upravo onako kako je Allahov Poslanik ﷺ rekao: “Čemu god se s blagošću pristupi, ona će to uljepšati, a čemu god se s grubošću pristupi, ona će ga pokvariti.” (*Muslim*)

3. Strpljivost

Onaj ko hoće da drugoga savjetuje, također, mora da bude strpljiv na uznemiravanja na koja će sigurno nailaziti.

Obraćajući se Svome posljednjem Poslaniku Muhammedu ﷺ Uzvišeni kaže: ***O ti, pokriveni! Ustani i opominji! I Gospodara svoga veličaj! I haljine svoje očisti! I kumira se kloni! I ne prigovaraj držeći da je mnogo! I radi Gospodara svoga trpi!*** (Kur'an, 74:1-7) - otpočinjući ajete sa zapovjedi da se drugi opominju, a završavajući ih sa zapovjedi da se pri tome bude strpljiv.

Dakle, navedene tri stvari: znanje, blagost i strpljivost su neophodne i to: znanje prije naređivanja dobra i zabranjivanja zla, blagost pri tome i strpljivost poslije toga.

MOTIVI PODSTICANJA NA DOBRA DJELA I ODVRAĆANJA OD LOŠIH

Znaj da motivi za podsticanje drugih da čine dobra djela i da se odvrćaju od loših mogu biti različiti.

Nekada je to želja za nagradom, nekada strah od kazne, ukoliko se to ne čini, nekada ogorčenost zbog toga što se ne poštuju Allahove granice, nekada želja da se vjernicima da savjet, iz milosti prema njima i nade da će im se pomoći da izađu iz teškoća u koje su zapali i želje da se, na ovome i budućem svijetu, sačuvaju Allahove srdžbe.

Međutim, uz sve ovo, motiv je i želja da se Uzvišeni Allah što više slavi, veliča i voli, jer je jedino On dostojan da Mu se čovjek pokorava i da Mu nikada ne bude nepokoran, da Ga stalno spominje i da nikada na Njega ne zaboravlja, da Mu je stalno zahvalan i da Mu nikada ne bude nezahvalan i da mu ništa nije žao da žrtvuje, samo da se Allahove granice čuvaju.

ZUHD / ODRICANJE³⁷

Odricanje (zuhd) je obuzdavanje želje prema nečemu i usmjeravanje prema onome što je bolje od toga, kao rezultat spoznaje da je ono što je kod Allaha trajno. U onoj mjeri u kojoj je čovjek svjestan razlike između ovog i onog svijeta, jača njegova želja da ovaj svijet žrtvuje, u zamjenu za onaj svijet.³⁸

Uzvišeni Allah kaže: *Život na ovom svijetu nije ništa drugo do zabava i igra, a samo onaj svijet je - život, kada bi samo oni znali.* (Kur'an, 29:64)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ovaj svijet (tj. njegova vrijednost) naspram onog svijeta samo je kao kada neko od vas umoči prst u more, pa pogleda šta mu je na njemu od mora ostalo." (*Muslim*)

37 Ibn Tejmije je rekao: "Zuhd (odricanje) je ostavljanje onoga od čega neće biti koristi na Ahiretu." Imam Ahmed, kaže: "Zuhd se dijeli na tri vrste: prva je ostavljanje harama, a to je zuhd običnih ljudi, druga je ostavljanje dozvoljenih stvari bez kojih čovjek može da živi, a to je zuhd odabranih, i treća vrsta zuhda je ostavljanje svega onoga što odvrća od spominjanja Allaha, a to je zuhd pobožnih."

38 Pogrešno je mišljenje da je zahid onaj čovjek koji nema imetka. Naprotiv, u islamu se gornja ruka - ona koja daje, smatra vrijednijom od donje - one koja uzima. Dakle, vjernik treba da posjeduje dunjaluk, ali da taj dunjaluk bude u njegovim rukama a ne u njegovom srcu, odnosno da dunjaluk ne posjeduje njega! Štaviše, preduslov da bi neko mogao biti zahid, je to da mu je na raspolaganju ono čega se odriče, jer kako neko može da se odriče od onoga što nema? Tako je Ibn Mubarek, onome ko ga je zovnuo: "O zahide!" - Odgovorio: "Zahid je Omer b. Abdulaziz, kome su sve blagodati ovog svijeta na dohvat ruke, pa ih se odriče, a ne ja koji se nemam čega odreći."

Vjerovjesnik ﷺ živio je krajnje skromnim životom, sustežući se od dunjaluka i svodeći korišćenje njegovih blagodati na najmanju moguću mjeru, iz želje za blagodatima onoga, vječnog svijeta.

Onaj ko u zamjenu za ovaj svijet proda onaj svijet, odrekao se onog svijeta, a onaj ko u zamjenu za onaj svijet proda ovaj svijet, odrekao se ovog svijeta. Ovaj i onaj svijet u srcu vjernika su kao dva tasa vage. Koji god od njih pretegne, bude na račun drugoga.

Uzvišeni Allah kaže: *Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati.* (Kur'an, 18:7), tj. da vidimo ko će se u želji za onim svijetom, ovoga više odricati.

Prezrenost dunjaluka se, u suštini, odnosi na ljudska djela na ovome svijetu, jer ih većina nije onakva kakva bi trebala biti.

Uzvišeni kaže: *Tako Mi vremena, - čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.* (Kur'an, 103:1-3)

Oni koji svojim dobrim djelima druge nadmašuju od ovoga svijeta uzimaju samo onoliko koliko im je najnužnije, poput putnika koji na svoj put sa sobom nosi samo ono što mu je potrebno. U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Šta ja od ovoga svijeta imam? Ja sam naspram ovoga svijeta kao putnik koji zastane i odspava u hladu drveta, a zatim ga ostavljajući nastavi dalje." (Tirmizi) Savjetujući Ibn Omera ؓ on mu je rekao: "Budi na ovome svijetu kao stranac ili kao prolaznik!" (Buhari)

Međutim, pobožan čovjek, poslušan Allahu, čak i kada hoće nekom svom nagonu da udovolji onim što je dozvoljeno, zbog svog nijjeta i pokornosti će biti nagrađen.

U tom je smislu Mu‘az ﷺ rekao: “Nadam se da ću i za vrijeme provedeno u spavanju biti nagrađen, kao i za vrijeme dok sam budan.”

Se‘id b. Džubejr, rahimehullah, je rekao: “*Varljivo naslađivanje je ono što te sputava da ne tražiš onaj svijet. Ono što te od toga ne sputava nije varljivo naslađivanje...*”

OPASNOSTI OD PRIVRŽENOSTI OVOM SVIJETU³⁹

Ljubav prema ovom svijetu je uzrok svih grijeha koji više-struko kvare vjeru.

Opijenost dunjalukom je jača od opijenosti vinom, jer će se njime opijeni čovjek otrijezniti tek u mraku svoga groba, kajući se među onima koji su propali. Jer opijenost ovim svijetom čovjeka, u najmanju ruku, odvraća od ljubavi prema Allahu i sjećanja na Njega, a onaj koga zavede dunjaluk, sigurno će biti od onih koji su na gubitku.

Uzvišeni kaže: *Onima koji žele život na ovom svijetu i ljepote njegove - Mi ćemo dati plodove truda njihova i neće im se u njima ništa prikratiti. Njih će na onom svijetu samo vatra peći; tamo neće imati nikakve nagrade za ono što su na Zemlji radili i biće uzaludno sve što su činili.* (Kur’an, 11:15-16)

Zato onaj ko je privržen ovom svijetu i ko ga više voli od onog svijeta spada u najnerazumnije ljude, jer više voli maštu od stvarnosti, san od budnosti, prolazno naslađivanje od vječnog

³⁹ Onaj ko traži dunjaluk je poput onog ko pije morsku vodu: što je više pije više žedni sve dok ga ne ubije. Ljubitelj dunjaluka ne može pobjeći od tri stvari: nužne brige, stalnog umora i neprekidne žalosti. Zato što ništa od njega ne postigne, a da njegova duša ne poželi još...

uživanja u džennetskim blagodatima i privremenu kuću od kuće vječnog boravka. Onaj ko tako misli, prekasno će vidjeti da je vječni život na onom svijetu žrtvovao za prolazni život na ovom svijetu, koji nije ništa drugo do nekoliko trenutaka.

Jedan mudrac je rekao: *“Ovaj svijet ni na šta više ne podsjeća od čovjeka koji zaspe, pa u snu vidi i ono što mu je mrsko i ono što mu je milo, pa se, dok tako sanja probudi, i vidi da je to bio samo san.”*

Za Hasana el-Basrija se pripovijeda da je Omeru b. Abdulazizu napisao i poslao jedno dugo pismo o varljivosti ovog svijeta. U njemu je, između ostalog, pisalo:

“Ovaj svijet je mjesto prolaska, a ne stalnog boravka. Vladaru pravovjernih, ne zaboravi da je Ademovo progonstvo za njega bilo kazna, pa ga se i ti pripazi...”

Čuvaj se ovog zavodljivog, lukavog i varljivog svijeta! Budi oprezan da mu se raduješ, više nego što ga se bojiš, jer iza radosti dolazi tuga, kao što iza bistre vode dolazi mutna...

Tako mi Allaha, nema nikoga kome je Allah u izobilju dao dobra ovog svijeta, pa se ne boji da je to iskušenje, a da je zdrave pameti i rasuđivanja. Isto tako, nema nikoga kome je Allah nešto uskratilo, pa nije pomislio da mu je to, možda, kod Allaha bolje, a da je zdrave pameti i rasuđivanja.”

STRPLJIVOST (SABUR)⁴⁰

Uzvišeni Allah, govoreći o vrijednosti strpljivosti, kaže: ***Samo oni koji budu strpljivi bit će bez računa nagrađeni.*** (Kur'an, 39:10)

I kaže: ***...i budite izdržljivi, jer Allah je, doista, na strani izdržljivih.*** (Kur'an, 8:46)

I kaže: ***A ti obraduj izdržljive, one koji, kad ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: "Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!" Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na pravom putu!*** (Kur'an, 2:155-157)

Navodeći strpljivost i bogobožnost kao preduvjete za uspjeh, Uzvišeni Allah kaže: ***O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite!*** (Kur'an, 3:200)

Zahvaljujući tome, strpljivi postižu dobro i ovog i onog svijeta, kako unutarne, tako i vanjske blagodati.

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: ***"Muslimana ne pogodi nikakva***

⁴⁰ Jezički, riječ sabar označava strpljivost, izdržljivost, ustrajnost, samo-savladavanje, suzdržljivost... Terminološku definiciju za sabar dao je Ibnul-Kajjim koji kaže: *"Sabur je da savladaš dušu kada je uznemirena i ljuta, i da suzdržiš jezik da se drugima žali i jadikuje, i da spriječiš tijelo da čini ono što ne treba."* (Medaridžu-salikin, 2/115) Isto tako možemo reći da je sabar izvršavanje Allahovih naredbi, klonjenje zabranjenih stvari i strpljenje na onome što nas zadesi (kaderu). U životu mi se nalazimo u jednoj od dvije situacije. Ili nam se nešto dobro dogodi, pa u tom slučaju, kao muslimani, mi se zahvaljujemo Allahu na milosti. Ili ako nam se nešto loše desi, nešto što ne volimo, mi se strpimo. Ovo je ključ sretnog života, koji vodi Allahovom zadovoljstvu.

nedaća ili bolest, niti tuga ili žalost, niti bilo kakva nezgoda, čak ni obični ubod trna, a da mu zbog toga Allah ne oprosti dio njegovih grijeha.” (*Muttefekun alejhi*)

Majka vjernika Ummu-Seleme, radijallahu anha, kaže: “Čula sam Allahova Poslanika kako kaže: 'Nema toga roba koga nešto pogodi, pa kaže: Mi smo Allahovi i Njemu ćemo se vratiti! Moj Allahu, nagradi me za ono što me je pogodilo i daj mi umjesto toga dobro, a da ga Allah ne nagradi i da mu poslije toga ne da dobro.’”

Zatim ona kaže: “Kada je umro moj muž, ja sam postupila (govorila) kako je preporučio Allahov Poslanik ﷺ, pa mi je Allah podario boljeg, Allahova Poslanika ﷺ.”

Neko je lijepo rekao: “*Nijednog roba ne pogodi nesreća, a da zbog toga od Allaha ne dođu tri blagodati: da u vjeri ne doživi iskušenje, da ga zaobiđe teža nesreća od one koja ga je pogodila i da se desi ono što se moralo desiti.*” Najbolji život koji su sretnici zaslužili, zaslužili su svojom upornošću i strpljivošću, penjući se na najviše stepene svojom zahvalnošću, leteći krilima izdržljivosti i zahvalnosti iznad vrtova raznovrsnih blagodati. To je počast koju Allah ukazuje onome kome On hoće. Allah je, doista, neizmjerljivo dobar.

VRSTE STRPLJIVOSTI

U zavisnosti na šta se odnosi, strpljivost se dijeli na tri vrste: strpljivost u izvršavanju Allahovih naredbi i dobrih djela, kako bi se valjano uradila, strpljivost prema zabranama i grijesima, kako se u njih ne bi zapalo i strpljivost naspram odredbi sudbine (onoga što nas zadesi), kako se na nju ne bi ljutilo.⁴¹

⁴¹ Najvrjednija vrsta strpljivosti je prva, kao što imam Ibnul-Kajjim kaže: “*Sabur na onome što nam je naređeno da izvršavamo od Allaha vrjedniji je od sabura na onom što nam je zabranjeno zato što je Allahu*

S druge strane, u pogledu šerijatskih odredbi, strpljivost može biti:

a) **Obavezna strpljivost** - ona koja je potrebna da bi se izbjeglo ono što je zabranjeno i izvršilo ono što je obavezno i izdržalo ono što je sudbinom određeno.

b) **Pohvalna strpljivost** - ona koja je potrebna da bi se izbjeglo ono što je pokuđeno, da bi se činilo ono što je pohvalno i da se onome ko je pogriješio ne bi uzvraćalo na isti način.

c) **Zabranjena strpljivost** – je, npr., namjerno trpiti glad i žeđ do smrti, odnosno u nuždi odbiti da se pojedje meso uginule životinje, krv ili svinjetina, ukoliko postoji bojazan da će se, zbog odbijanja da se uzme i pojedje, umrijeti. U zabranjenu strpljivost, također, spada čovjekovo prepuštanje onome od čega mu prijete opasnost po život kao što je: prepustiti se krvoločnoj zvijeri, zmiji, požaru ili neprijatelju koji ga želi ubiti.

d) **Pokuđena strpljivost** - je poput ustrajnosti u pretjeranom izbjegavanju jela, pića, odjeće, polnog odnosa sa ženom i sl., do te mjere da bi to štetilo zdravlju organizma.

d) **Dozvoljena strpljivost** je ustrajnost u činjenju ili nečinjenju onih djela koja je podjednako dozvoljeno i činiti i ne činiti.

Čovjek se u svome životu sve do smrti, svakodnevno susreće sa raznim situacijama i stvarima, od kojih su mu neke zapovjeđene da im se pokorava i izvršava, a druge zabranjene, pa ih se mora kloniti i izbjegavati ih. Čovjeku je potrebno da u svakoj situaciji bude strpljiv. Sve s čime se čovjek na ovom svijetu susreće: (1) ili mu ide na ruku i podudara se sa njegovim željama i ciljem, (2) ili mu smeta i stoji na putu ostvarenja željenog cilja. Da bi uspio, i u jednom i u drugom slučaju, on mora pokazati visok stepen umijeća i strpljivosti.

Vezano za prvi slučaj, u stvarima koje mu idu na ruku u postizanju željenog cilja, kao što su zdravlje, sigurnost, ugled, imetak i svakojake druge dozvoljene blagodati, prvo što mu je potrebno je da bude strpljiv i oprezan, i to u više pogleda:

1. Da se ni na jednu od navedenih stvari previše ne oslanja i njome ne zavarava, pogotovo, ako će ga to navesti na oholost, uobraženost, nadmenost i zadovoljstvo sa onim što je pokuđeno, jer takve Allah ne voli.

2. Da se previše ne upušta i ne pretjeruje u uživanju raspoloživih blagodati, da se one ne bi okrenule protiv njega, jer onaj ko previše pretjeruje u jelu, piću i spolnom odnosu, može dočekati da se to sve okrene protiv njega, pa da više ne može ni jesti ni piti ni spolno općiti.

3. Da bude odgovoran i zahvalan Allahu na Njegovim blagodatima i da ih ne razasipa, pa da jednoga dana ne ostane bez njih.

4. Da bude uporan u svojoj odlučnosti da ih ne troši u nedozvoljene i zabranjene svrhe.

Neko od ranijih učenjaka je rekao: "U nesreći mogu biti strpljivi i vjernik i nevjernik, dok u dobru svoju strpljivost mogu dokazati samo iskreni i Allahu bliski robovi."

Vezano za drugi slučaj, u stvarima koje čovjeku stoje na putu u postizanju željenog cilja, imamo tri različite situacije:

Prva situacija:

Prva situacija je povezana sa čovjekovim slobodnim izborom. Ovdje spadaju sva čovjekova djela, svejedno da li se radi o dobrim djelima ili grijesima.

Vezano za čovjekova dobra djela, treba naglasiti da je za njihovo činjenje potrebna strpljivost i upornost, jer je duša po svojoj urođenoj prirodi odbojna prema većini oblika robovanja.

Kada je u pitanju namaz, duša po svojoj prirodi njemu

prilazi, sa manjom ili većom dozom lijenosti i tromosti jer joj više godi odmaranje i opuštenost, pogotovo ako je još srce surovo, zasjenjeno grijesima, i sklonu prohtjevima. Teško da takav čovjek, uz sve ove i druge mahane, može obavljati namaz, a i ako ga obavlja, obavlja ga krajnje teško, odsutnih misli, nevoljno i čekajući da ga što prije završi. Kada se radi o zekatu, duša je po svojoj prirodi tvrda i škrta. Isti je slučaj sa hadždžom i ulaganjem truda na Allahovu putu.

Ovdje je čovjeku potrebna strpljivost u tri stvari:

Iskren i čist nijjet i isključivanje motiva licemjerstva i želje za slavom, prije nego što se pristupi bilo kom činu pobožnosti.

Strpljivost za vrijeme obavljanja, pri čemu čovjek mora voditi računa o tome da što ne propusti, da ne pretjeruje i previše ne oduljuje, da mu misli ne lutaju, da bude skrušenog srca i svjestan da stoji pred svojim Gospodarom, da Ga ne smeće s uma, jer ne treba razmišljati o onome šta je naređeno, nego o onome Ko je naredio i Njega spominjati.

Strpljivost poslije obavljanja djela, koja se, također, ogleda u nekoliko stvari:

- Suzdržavanju od činjenja bilo čega što bi učinjeno djelo moglo pokvariti, kao što Uzvišeni kaže: ***O vjernici, ne kvarite svoju milostinju prigovaranjem i uvredama!*** (Kur'an, 2:264)

- Suzdržavanju i čuvanju od samoljublja, oholosti, uobraženosti i ponošenja onim što je učinio, jer to može biti štetnije i od mnogih drugih grijeha koji se čine očitijim.

- Suzdržavanju od toga da se učinjeno dobro djelo u tajnosti iznese u javnost, jer kada čovjek učini neko dobro djelo tajno, između sebe i Allaha, ono bude upisano u posebnu, tajnu knjigu, a čim se o njemu progovori ono u tajnoj knjizi bude izbrisano i zapisano u drugoj, javnoj knjizi.

Dakle, čovjek sa učinjenim dobrim djelom ne smije pomisliti da je sa njim gotovo i da više ne mora voditi računa o strpljivosti.

Što se, pak, tiče strpljivosti i suzdržavanju od grijeha i svih oblika neposlušnosti prema Allahu, više je nego očito da u tome najbolje pomaže prekidanje sa dotadašnjom praksom griješenja, raskidanje veza i nedruženje sa onima koji su im skloni. Posebno je važno prekinuti sa dotadašnjim navikama, jer navike imaju poseban uticaj na udovoljavanje prohtjevima, a kada se sastave prohtjevi i loše navike to postanu dvije snažne vojske šejtana, tako da motiv vjere, u najviše slučajeva, nije sam dovoljno jak da ih savlada.

Druga situacija:

Druga nije povezana sa čovjekovim slobodnim izborom, niti ima načina da ih izbjegne. U ovu vrstu spadaju različite nedaće poput gubitka voljene osobe, krađe imovine, bolesti, problemi i sl. Naspram ovih stvari čovjek se može držati na jedan od četiri sljedeća načina:

1. Nemoćno i skrštenih ruku ne čineći ništa, jadikovati, žaliti se ili se ljutiti. U ovu vrstu spadaju oni koji su na najnižem stepenu vjere i razuma.

2. Strpljivo podnositi ono što nas zadesi, što je obavezno.

3. Sa zadovoljstvom podnositi ono što nas zadesi. Ovaj način podnošenja nedaće je odabraniji od prethodnog - strpljivog podnošenja. Sporno je među islamskim učenjacima da li je takav način obavezan, za razliku od strpljivog podnošenja koji je obavezan.

4. Sa zahvalnošću podnositi udarce sudbine, tj. osvjedočiti se da je nesreća blagodat, pa na njoj zahvaljivati.

Treća situacija:

U ovu vrstu spadaju situacije u koje čovjek dobrovoljno, sam svojom voljom, zapadne, ali kada zapadne nema slobodne volje ni načina da iz njih izađe. Takav slučaj je sa ljubavlju u koju se ulazi dobrovoljno, a izlazi samo na silu, zatim upuštanje u opijanje alkoholnim pićima, drogama i sl.

ZAHVALNOST (ŠUKR)⁴²

Govoreći o zahvalnosti, Uzvišeni Allah navodi da je to glavni životni cilj čovjeka, zbog koga ga je njegov Gospodar i stvorio: *Allah vas iz trbuha majki vaših izvodi, vi ništa ne znate, i daje vam sluh i vid i razum da biste bili zahvalni.* (Kur'an, 16:78)

Govoreći o zahvalnima, Uzvišeni kaže da ih je među Njegovim robovima malo, pa kaže: *A malo je zahvalnih među robovima Mojim.* (Kur'an, 34:13)

Stavljajući zahvalnost i vjerovanje u istu ravan, Uzvišeni Allah daje do znanja da Svoje robove neće kazniti, ako Mu budu zahvaljivali i ako u Njega budu vjerovali.

⁴² Zahvalnost Allahu je suština pokornosti, jer bit i osnova zahvalnosti je apsolutna pokornost Allahu u Njegovim zapovjedima. Onaj ko je spoznao vjeru, zna da je najveći vid zahvalnosti pokornost i odanost Allahu, a da je griješjenje prema Njemu najveći vid nezahvalnosti. Ibnul-Kajjim je rekao: "Suština zahvalnosti Allahu kao vid robovanja Njemu jeste da se tragovi blagodati vide u govoru Allahovog roba u smislu priznanja i zahvalnosti, u srcu u vidu prisjećanja i ljubavi i na tijelu u vidu predanosti i pokornosti." (Medaridžu-s-salikin, 2/611.) Iz navedenog vidimo da je suština zahvalnosti na blagodati unutarnje priznanje, vanjsko iznošenje u govoru i njeno upotrebljavanje u djela koja voli i s kojima je zadovoljan Onaj koji nam je darovao blagodat.

To se razumije iz riječi Uzvišenog: ***Zašto bi vas Allah kažnjavao, ako budete zahvaljivali i vjerovali!*** (Kur'an, 4:147), odnosno ako ispunite dva cilja zbog kojih ste stvoreni; ako budete zahvaljivali i vjerovali, Ja vas neću kazniti.

Uvidjevši koliko je zahvalnost kod Allaha cijenjena i da je, kao takva, jedna od najodabranijih i najuzvišenijih vrlina čovjeka, Allahov neprijatelj Iblis uzeo je sebi za cilj da ljude odvraća od zahvalnosti i da ih navraća na nezahvalnost. To se vidi i iz njegovih riječi: ***...pa ću im i sprijeda, i straga, i zdesna, i slijeva prilaziti, i Ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna biti!*** (Kur'an, 7:17)

Na mnogim mjestima u Kur'anu, gdje se govori o nagradi, ispunjenju molbe, opskrbi, primanju pokajanja i oprostima grijeha i sl., Allah Uzvišeni naglašava Svoju volju kao preduvjet za prihvaćanje: ***...pa Allah će vas, ako hoće, iz obilja Svoja imućnim učiniti.*** (Kur'an, 9:28) Za razliku od ajeta u kojima se govori o nagradi za zahvalnost, gdje volja nije tako naglašena. To se najbolje vidi iz riječi Uzvišenog: ***...i sigurno ćemo nagraditi zahvalne.*** (Kur'an, 3:145)

Zahvalnost je osobina pravih vjernika. Kazujući o Ibrahimu Svevišnjii ga hvali i ističe njegovu zahvalnost na Allahovim blagodatima, pa kaže: ***Ibrahim je bio primjer čestitosti, pokoran Allahu, pravi vjernik, nije bio od onih koji Allahu širk čine. I bio je zahvalan na blagodatima Njegovim. On ga je odabrao i na Pravi put ga uputio.*** (Kur'an, 16:120-121)

Od Vjerovjesnika ﷺ se navodi da bi toliko dugo stajao na noćnom namazu da bi mu noge znale oteći, pa mu je rečeno zašto to čini kada su mu unaprijed oprosteni i raniji i kasniji grijesi, pa je odgovorio: ***“Zar da ne budem rob zahvalan?”*** (*Muttefekun alejhi*)

Od njega ﷺ se, također, prenosi da je Mu‘azu ﷺ rekao: “Tako mi Allaha, volim te, pa nemoj zaboraviti da poslije svakog namaza proučiš: 'Allahu moj pomози mi da Te se sjećam, da Ti zahvaljujem i da Ti, kako najljepše može biti, robujem!'” (*Ebu Davud*)

Također je ﷺ rekao: “Allah je zadovoljan sa Svojim robom koji, kad pojede zalogaj, na njemu zahvali Allahu ili popije gutljaj, pa na njemu zahvali Allahu.” (*Muslim*)

Zbog svega navedenog, nagrada za zahvalnost prema Allahu, je Allahovo zadovoljstvo sa Svojim robom, a to je, kao što stoji u ajetu, najbolja nagrada: *Allah obećava vjericima i vjericama džennetske bašče kroz koje rijeke teku, u kojima će vječno boraviti, i divne dvorove u vrtovima edenskim.*

A i malo naklonosti Allahove veće je od svega toga; to će, doista, uspjeh veliki biti! (Kur'an, 9:72)

Uzvišeni Allah je povećanje darivanja Svojih blagodati uvjetovao pojačanom zahvalnošću Svojih robova.

Uzvišeni kaže: *I kada je Gospodar vaš objavio: “Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati; budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti.”* (Kur'an, 14:7)

Osim toga, zahvalnost je preduvjet za čuvanje blagodati, kao što je Omer b. Abdulaziz, rahimehullah, rekao: “Čuvajte Allahove blagodati zahvaljivanjem Allahu na njima!”

Od Alije ﷺ se prenosi da je rekao: “Blagodat se produžava zahvalnošću, što se više zahvaljuje blagodat je veća. Blagodat i zahvalnost idu jedna sa drugom. Allah neće prestati da povećava blagodat sve dok rob ne prestane da zahvaljuje.”

Hasan el-Basri je rekao: “Što više spominjite blagodati, jer je njihovo spominjanje zahvalnost na njima. Allah je Svome Vjerovjesniku ﷺ naredio da priča o blagodatima svoga Gospodara, riječima: *I o*

blagodati svoga Gospodara kazuj! (Kur'an, 93:11)"

Uzvišeni Allah voli da na Svome robu vidi tragove Svoje blagodati, jer je spominjanje Allahovih blagodati od strane robova zahvalnost Allahu na njima.⁴³

Onaj ko se pokorava Allahu, istinski Mu je zahvalan, za razliku od onoga ko zahvaljuje samo jezikom, a ne i svim organima tijela i tako liči na onoga ko ima odjeću, ali je ne obuče, već se samo njenim krajevima zaogrne, pa se njome ne može zaštititi ni od vrućine, ni od hladnoće, ni od snijega a ni od kiše.

U vezi sa riječima Uzvišenog: "Hvala Allahu", Ibnul-Kajjim je rekao: "I to je jedna od Allahovih blagodati, jer je Allahova blagodat i to što rob svome Gospodaru na blagodatima zahvaljuje. Neke blagodati su veće od drugih. Tako je blagodat zahvalnosti veća od blagodati imetka, ugleda, djece, žene i slično. Allah, opet, najbolje zna!"

⁴³ Zahvalnost riječima iskazuje se verbalnim priznavanjem Allahovih blagodati, stalnim spominjanjem i zahvalom i kazivanjem o Allahovim blagodatima. Govor o blagodatima je jedan vid zahvalnosti i poželjno djelo, ali samo ako se o blagodatima kazuje bez umišljenosti, hvalisanja i oholosti, jer to je pogubno i poništava djela, neka nas Allah sačuva toga. Zahvalnost nije ograničena na riječi, nego se i korištenje dijelova tijela u pokornosti Allahu smatra zahvalnošću Allahu. Zahvalnost se iskazuje rukama, nogama, vidom, sluhom... Naprimjer, sluh i vid ubrajaju se u najveće Allahove blagodati i zahvalnost na njima iskazuje se korištenjem tih blagodati u djelima kojima je Allah zadovoljan te izbjegavanjem gledanja i slušanja onoga što je zabranjeno, ili zahvalnost na imetku iskazuje se trošenjem na Allahovom putu, i izbjegavanjem trošenja u onome što je zabranjeno. Dakle, zahvalnost nije potpuna sve dok je čovjek ne bude iskazivao i jezikom, i srcem i tijelom.

STRAH I NADA⁴⁴

STRAH

Uzvišeni Allah kaže: *I grmljavina veliča i hvali Njega, a i meleki, iz strahopoštovanja prema Njemu.* (Kur'an, 13:13)

I kaže: *O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti...* (Kur'an, 66:6)

Od Enesa se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik je na hutbi, kakvu nikada nisam čuo, govorio i između ostalog, rekao: 'Da znate ono što ja znam, malo biste se smijali, a mnogo biste plakali', pa su ashabi Allahova Poslanika jecajući od plača, pokrili svoja lica." (Buhari)

Ako razmislimo o tome kako su se u tom pogledu držali ashabi, Allah bio zadovoljan njima, i čestite generacije vjernika poslije njih, vidjećemo da su, s jedne strane, bili maksimalno aktivni na djelu, a s druge strane, pokazivali strahopoštovanje, za razliku od nas koji ne samo da se ne bojimo dovoljno, nego se previše osjećamo komotno i sigurno i još ne radimo.

Strah je ono što tijelu i njegovim organima ne dopušta da se upuštaju u grijeha i što ih drži u pokornosti. Sve što je čovjekova spoznaja Uzvišenog Allaha, a zatim i samog sebe bolja, sve više prema Njemu pokazuje strahopoštovanje i sve se više zalaže da čini dobra djela, i obrnuto, sve što je njegovo nepoznavanje svoga

⁴⁴ Ibnul-Kajjim kaže: "Strah od Allaha udaljava te od grijeha prema Njemu, nada u Njegovu milost podstiče te na pokornost prema Njemu, a ljubav prema Njemu vodi te Njemu."

Gospodara i samog sebe veće, sve se više osjeća sigurnim.⁴⁵

Otuda su najbojažljiviji oni ljudi koji sebe i svoga Gospodara najbolje spoznaju. Zato je Allahov Poslanik ﷺ i rekao: “**Tako mi Allaha, ja od svih njih Allaha najbolje poznajem i od njih Ga se najviše bojim.**” (*Muttefekun alejhi*) U tom smislu su i riječi Uzvišenog: *A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni.* (Kur'an, 35:28)

45 Strah (ar. el-hauf) je nemir i bol kojeg čovjek osjeća u srcu radi onog što očekuje da će se naknadno desiti. Strah od Allaha je jedan od najuzvišenijih ibadeta koje rob mora usmjeriti svome Gospodaru, i to je jedan od temelja, uz ljubav i nadu, na kojem se zasniva svaki ibadet. Allahovi poslanici, alejhi-musselam, najviše su se bojali Allaha, Uzvišenog, od svih ljudi. Manjkavost straha od Allaha, je dokaz da rob nije dovoljno spoznao Allahovu veličanstvenost i uzvišenost.

Strah se dijeli na tri vrste:

- **Prva:** Strah od Uzvišenog Allaha i Njegove kazne, jer su čovjekov život i sudbina u Allahovim rukama. On je taj koji mu daje opskrbu, sigurnost, postojanje i dr., i ako mu On to uskrati, niko drugi nije u stanju da mu to nadomjesti. Kada bi čovjek strahovao od nekoga drugog mimo Allaha ovim strahom počinio bi veliki širk.

- **Druga:** Da čovjek ostavi ono što mu je Allah Uzvišeni naredio iz straha od nekoga od ljudi, kao npr. bojeći se da ga direktor firme ne otpusti s posla i sl., iako se boji Allaha, ali radi žudnje za dunjalučkom koristi ostavi nešto što mu je Allah naredio. Ova vrsta straha je strogo zabranjena i onaj kod koga se nađe je počinio mali širk, koji umanjuje ispravnost njegovog vjerovanja.

- **Treća:** Prirodni strah čovjeka od onoga što ga plaši, kao npr. strah od divljih zvijeri, smrti, bolesti, vatre i sl. Za ovu vrstu straha čovjek neće biti odgovoran, zato što je to urođena pojava kod svih ljudi.

STUPNJEVI STRAHA

Strah može biti nedovoljan, pretjeran i umjeren. Pomanjkanje straha vodi čovjeka u nemarnost i grijeh. Pretjeran strah ga, opet, baca u očaj i razočarenje. Onaj koji je umjeren je najpohvalniji, jer je on središnji put.

Nedovoljno bojažljiv čovjek ponaša se razmaženo, tako da, kada čuje učenje Kur'ana, ili vidi nešto strašno, počne plakati i proljevati suze, a čim to prođe, ponovo se svim srcem preda nehaju. Ova vrsta straha je nedovoljna i od nje ima malo koristi, jer je slična slamci kojom se udara snažna životinja, pa se, zato što je ne boli, niti može natjerati na ono što se od nje traži, niti ukrotiti. Takav je slučaj i kod većine ljudi sa osjećajem straha. Izuzetak su samo učeni i oni koji su spoznali sebe i svoga Gospodara.

Također se kaže da strah nije u plaču i brisanju suza, već u prolaženju onoga od čega bi mogla zadesiti kazna. Neko je drugi rekao: *“Ko se nećega boji, on ga izbjegava, a ko se boji Allaha, on Njemu bježi.”*

Strah je taj koji prži prohtjeve čovjeka do te mjere da mu, nekada omiljeni grijesi, sada postaju odvratni, kao što ljubitelju meda i med postane odvratna, kada sazna da mu je u njega podmetnut otrov. Strah ne samo da prži prohtjeve, disciplinira organe tijela, razvija u srcu skrušenost, poniznost i smirenost i od čovjeka odstranjuje oholost, mržnju i zavidnost, već toliko zaokuplja brigom da se na posljedice grijeha ne smije ni misliti, a kamoli se u same grijeha upuštati. Zato čovjek nema vremena da se bavi tuđim brigama, već se mora svim svojim bićem posvetiti sebi, sam da se sa sobom bori i obračuna, da vodi računa o svakom udahu i izdah, u svakom momentu da se kaje za grješne misli, pogrešno poduzete korake i izgovorene riječi.

Međutim, strah koji prelazi sve granice i čovjeka baca u beznade, očaj i razočarenje nije dobar i kao takav je pretjeran, jer čovjeku ne dozvoljava da obavlja svoje poslove i obaveze onako kako treba. S druge strane, onima koji Ga se iskreno i ispravno boje, Uzvišeni Allah je obećao visoke položaje u Džennetu i ističe da su to oni koji su na pravom putu i koji su obasuti milošću, znanjem i Allahovim zadovoljstvom. Uzvišeni tako kaže: *Allah će biti njima zadovoljan, a i oni će biti Njime zadovoljni. To će biti za onoga koji se bude bojao Gospodara svoga.* (Kur'an, 98:8)

Allah ne samo da ljudima zapovjeda da Ga se boje, već ga stavlja kao preduvjet za valjanost njihovog vjerovanja. Zato je nezamislivo da neko bude vjernik, a da se Allaha ne boji, makar to i ne bilo dovoljno. Otuda je nedovoljan strah od Allaha najbolji dokaz Njegovog nedovoljnog poznavanja, a time i nedovoljno jakog imana vjernika, jer Uzvišeni u imperativnoj formi kaže: *...i samo se Mene bojte!* (Kur'an, 2:40), tj. bojte Me se i dobro pazite šta radite - šta smijete, a šta ne smijete da činite!

134

Uzvišeni, također, kaže: *Onima koji se Gospodara svoga boje i kada ih niko ne vidi - oprost i nagrada velika!* (Kur'an, 67:12)

I kaže: *...i čija su srca puna straha zato što će se vratiti svome Gospodaru, - oni žure da čine dobra djela, i radi njih druge pretiču.* (Kur'an, 23:60-61) Aiša, r.a., je rekla: "Upitala sam Allahova Poslanika ﷺ o ovom ajetu riječima: 'Jesu li to oni koji piju vino, koji čine blud i koji kradu?' - Pa mi je rekao: Nisu, o Es-Siddikova (Ebu Bekrova) kćeri, nego oni koji poste, klanjaju i daju zekat, pa strahuju da li će im (njihova djela) biti primljena. To su oni koji žure da čine dobra djela." (Tirmizi)

Alija ؑ je jednom prilikom, predavši selam na sabah-namaz, obuzet potištenošću, počeo da prevrće ruke i da govori: "Dobro se sjećam drugova Allahova Poslanika ﷺ. Danas ne vidim nikoga ko im je sličan. Ujutro su ustajali sa puno ljubavi i poleta,

ozarenih lica i sa tragovima prašine na čelu od noćnog namaza, kao što se kod koza na koljenima vide tragovi od ležanja. Nakon što bi noć na sedždi ili stojeći na nogama, učeći Kur'an, proveli osvanuli bi i novi dan dočekali spominjući Allaha. Na noćnom namazu su bili toliko ustrajni da su se na njemu njihali kao drvo na vjetrovitom danu i da su suze toliko proljevali da im se od njih odjeća znala nakvasiti. Tako mi Allaha, čini mi se da su se ljudi previše opustili i zanemarili.”

Ebu Zerr je često govorio: *“Da znate na šta ćete sve poslije smrti naići, nikada s apetitom zalogaj hrane ne bi pojeli, gutljaj vode popili niti se u kuću od sunčeve žege sklonili, nego bi se, udarajući se po prsima, popeli na brdo i sami sebe oplakivali. Ponekad poželim da je Allah dao da sam voćka, pa da me posjeku i pojedu.”*

Opisujući Hasana el-Basrija, neko ko ga je poznavao je rekao: “Kada bi se pomolio, izgledao bi toliko tužan kao da se vraća sa dženaze najdražeg prijatelja, kada bi sjeo, izgledao bi kao da je zarobljenik koji očekuje da mu odsijeku glavu, a kada bi se spomenuo Džehennem, izgledao bi kao da je jedino radi njega stvoren.”

Pripovijeda se da je jedan kadija iz Basre, klanjajući ljudima kao predvodnik sabah namaz, počeo učiti suru “Pokriveni” i da je, kada je došao do riječi Uzvišenog: *A kada se u rog puhne.* (Kur'an, 74:8), zastao, rasplakao se, počeo da jeca i na namazu je od straha umro.

NADA

Nada od koje se može očekivati ono što se priželjkuje je ona u kojoj čovjek uloži sve što je u njegovoj moći i u okviru njegove slobodne volje, a ostalo prepusti Allahu i Njegovoj volji, obraćajući Mu se dovom da od njega otkloni ono što ne valja. Razlika između opravdane nade i praznih iluzija je u tome što se

opravdana nada temelji na trudu, zalaganju i djelovanju, a prazne iluzije na lijenosti, dokonosti i ogrezlosti u grijesima. Za onoga koga njegova nada navodi na pokornost i dobra djela, a odvraća od nepokornosti i grijeha, može se reći da se ima čemu nadati i da mu je nada na mjestu, za razliku od onoga ko se previše nada, a ništa za ostvarenje nade ne čini. Nada ovog posljednjeg u pravom smislu riječi i nije nada, već prazna iluzija i zabluda.

Kada bi se neko ko ima komad zapuštene, neuzorane i neposijane zemlje, nadao da će od nje imati korist kao i onaj ko ju je prethodno valjano uzorao, posijao, zalijevao i o njoj se brinuo, svijet bi ga proglasio najvećom budalom. Takav je slučaj i sa onim ko se pretjerano nada da će zaslužiti visoke položaje u Džennetu, uživanje u njegovim blagodatima i vječni boravak, a da se prethodno ne nastoji približiti Uzvišenom Allahu i steći Njegovu naklonost, pokorno izvršavajući Njegove zapovjedi i kloneći se Njegovih zabrana.

Mnogo je takvih neznalica koji su, oslanjajući se na Allahovu milost, oprost i darežljivost, zapostavili Njegove zapovjedi i zabrane, zaboravljajući na to da On žestoko kažnjava i da **kazna Njegova neće zaobići narod grješni**. (*Kur'an, 6:147*), i da je onaj ko se, i pored upornog grijehenja, nada oprost suvojevrsni prkosnik. A prkositi Gospodaru i nadati se Njegovoj milosti je svojevrsna glupost i zabluda.

Hasan el-Basri je često imao običaj da kaže: *“Neke su ljude zavele puste želje za oprostom do te mjere da su i umrli, a da se nikada nisu iskreno pokajali, govoreći: 'Ja o svome Gospodaru imam najljepše mišljenje', a laže, jer da je o Njemu imao lijepo mišljenje, slušao bi Ga i radio bi dobra djela.”*

Onoga ko polaže nadu u nešto treba podsjetiti da to podrazumijeva tri stvari:

1. Osjećaj ljubavi prema onome čemu se nada.
2. Osjećaj straha u slučaju neispunjenja onoga čemu se nada.
3. Zalaganje u granicama mogućnosti za ostvarenje onoga čemu se nada.

VRLINE POLAGANJA NADE U DOBRO

Uzvišeni Allah kaže: *Reci: "O robovi Moji koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grijehе oprostiti. On, doista, mnogo prašta i On je milostiv."* (Kur'an, 39:53)

Ovo se svakako odnosi na one koji se iskreno pokaju prije smrti, jer Uzvišeni Allah onome ko umre a činio je širk i nije se pokajao, dok je bio živ, neće oprostiti: *Allah neće oprostiti da Mu se širk čini, a oprostiće manje grijehе od toga, kome On hoće.* (Kur'an, 4:48)

Uzvišeni kaže: *...a da li Mi kažnjavamo ikog drugog do nevjernika, nezahvalnika?* (Kur'an, 34:17)

Od Enesa رضي الله عنه se prenosi da je čuo Allahova Poslanika ﷺ kada je rekao: "Uzvišeni Allah kaže: 'O čovječe, sve što Me zamoliš i zatražiš da ti oprostim, Ja ću ti oprostiti. O čovječe, kada bi tvoji grijesi do neba doprli, pa ako bi Me zamolio da ti oprostim, Ja bih ti oprostio. O čovječe, kada bi Mi došao sa grijesima kolika je Zemlja, a onda kad bi Me sreo, ne čineći mi širk, Ja bih ti, kolika je ona, oprosta dao.'" (Tirmizi)

Ebu Hurejre رضي الله عنه prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Uistinu, kod Allaha postoji stotinu milosti. Od njih je samo jednu spustio među džinne, ljude, životinje i zvijeri, pa su oni na osnovu nje milostivi i blagi jedni prema drugima: zvijeri su blage prema svojim mladunčadima. Dok je, Allah devedeset i devet milosti odgodio.

Te milosti ukazat će Svojim robovima na Sudnjem danu!”
(Muslim)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Neka niko od vas ne umre, sve dok o Uzvišenom Allahu ne bude lijepo mislio!” (Muslim)

Islamski učenjaci kažu da misliti o Allahu lijepo znači nadati se da će se Allah Svome robu smilovati i oprostiti mu, s tim da Ga se ovaj, dok je zdrav, boji i u Njega polaže nadu, i da, kada mu se približi smrt, kod njega preovlada nada. Ovo zato što je cilj straha prestanak sa griješenjem i činjenjem loših djela, s jedne, i podsticanje na pokornost i činjenje dobra, s druge strane. Budući da je to, u najvećem broju slučajeva, teško potpuno ostvariti, potrebno je o Allahu imati lijepo mišljenje, nadati se Njegovoj milosti i oprost, biti Mu pokoran i priznavati svoju ovisnost od Njega.

Prenosi se da je Imam Šafija, rahimehullah, na samrtničkoj postelji u stihovima rekao:

*Kada mi je srce otvrdlo i putevi tijesni postali,
sve svoje nade sam u Tvoj oprost položio.
Grijesi moji su mi se učinili preveliki, ali, kada
sam ih uporedio sa Tvojim oprostom Gospodaru,
vidio sam da je on od njih veći!*

UZAJAMNA POVEZANOST STRAHA I NADE

Znaj da je čovjeku, dok je zdrav, najbolje da se i boji i nada, tj. da njegov strah i nada budu podjednaki, sve dok ne bude na samrti - kada je bolje da se potpuno preda nadi u Allahovu milost i oprost. Kur'an i sunnet o strahu i nadi, obično, govore zajedno. Takav je slučaj i sa riječima Uzvišenog:

Kaži robovima Mojim da sam Ja, doista, Onaj koji prašta i da sam milostiv, ali da je i kazna Moja, doista, bolna kazna! (Kur'an, 15:49-50)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Da vjernik zna kakvih sve kazni kod Allaha ima, niko Njegov Džennet ne bi očekivao, a da nevjernik zna kolika je samo Allahova milost, niko nadu u Njegovu milost ne bi gubio.” (*Muttefekun alejhi*)

Ibnul-Kajjim kaže: “*Srce je na svome putu prema Uzvišenom Allahu poput ptice u letu, pri čemu je ljubav njegova glava, a strah i nada njegova krila. Kada su glava i krila zdrava, ptica bez teškoće leti. Kada joj se odsiječe glava, ptica ugine. Kada ptica izgubi neko krilo, pticu sa svih strana vrebaju opasnosti. Čestiti precima, ipak su u zdravlju i mladosti davali prednost krilu straha nad krilom nade, a na pragu odlaska sa ovog svijeta krilu nade nad krilom straha.*”

Učenjaci su imali običaj reći: “*Srcem bi više trebao da prevladava strah nego nada, jer će se pokvariti ako njime prevlada nada.*”

Neko je drugi lijepo rekao: “*Najbolje stanje je ono u kome su strah i nada podjednaki, a ljubav dominantna, jer kada je ljubav jahalica, nada put, a strah vodič, Allah će Svojom milošću i dobrotom pomoći da se stigne do željenog cilja.*”

OSLANJANJE NA ALLAHA (TEVEKKUL)

Oslanjanje na Allaha je iskreno pouzdanje srca u Uzvišenog Allaha u nastojanju da se, i na ovom i na onom svijetu, postigne ono što je korisno, a odagna ono što je štetno.

Uzvišeni Allah je za svako dobro djelo i njegov stepen ne

samo, unaprijed, odredio nagradu, već se i Sam ponudio da čovjeku bude pomagač i dovoljan oslonac. U tom smislu Uzvišeni kaže: *A onome ko se Allaha boji, On će izlaz naći, i opskrbit će ga odakle se i ne nada; onome koji se u Allaha uzda, On mu je dosta.* (Kur'an, 65:2-3)

Onaj ko se na nekoga drugog od stvorenja oslanja, sa ciljem da mu u nečemu pomogne, mora biti svjestan da to niko mimo Allahove pomoći nije u stanju da učini, jer su i sami oni od kojih se pomoć traži nemoćni.

Također je potrebno znati da je pouzdanje stvar srca, a ne stvar organa tijela i da nema isključivosti između pouzdanja u Allaha i povodjenja za uzrocima (tj. preduzimanje potrebnih mjera djelima da bi nešto bilo moguće da se ostvari). Sam Vjerovjesnik ﷺ se najviše od svih oslanjao na Uzvišenog Allaha, međutim preduzimaio je potrebne mjere u svemu što je radio. Zato je i rečeno da je nepoduzimanje potrebnih mjera u granicama mogućnosti i dozvoljenosti povreda vjerozakona, a vjerovanje samo u uzroke (bez oslanjanja na Allaha) povreda tevhida.

Tako se Allahov Poslanik ﷺ u bici na Uhudu pojavio sa dva oklopa. Kada je iz Meke u Medinu činio hidžru (preseljenje) iznajmio je vodiča. Učinio je to, iako je preko njega Allah uputio svjetove i prethodno mu obećao da će ga zaštititi od svih ljudi. Svojim ukućanima pravio je zalihe hrane, iako se od svih na Allaha najviše oslanjao. Kada je krećao na put u borbu, na hadždž ili umru sa sobom je nosio hranu i opremu, kako on, tako i svi njegovi ashabi koji su se istinski oslanjali na Allaha.

Učeni su rekli: *“Čini djela poput čovjeka koji smatra da će ga spasiti samo njegova djela i osloni se na Allaha poput čovjeka kojeg neće pogoditi ništa drugo osim ono što mu je Allah odredio.”*

ZADOVOLJSTVO

Vjerovjesnik ﷺ je kazao: “Slast imana osjetio je onaj ko je zadovoljan da mu Allah bude Gospodar, islam vjera i Muhammed poslanik.” (*Muslim*)

Ovaj hadis je osovina na kome počiva i završava se centralno učenje vjere. On sadrži zadovoljstvo Uzvišenim Allahom kao jedinim istinskim Bogom i Gospodarom, zadovoljstvo Njegovim Poslanikom ﷺ i zadovoljstvo Njegovom vjerom i pokornosti prema Njemu.

Ko uspije da postigne ove četiri stvari istinski je i pravi vjernik. Lahko je jezikom tvrditi da su postignute, ali ih je teško u stvarnosti potvrditi i u iskušenju dokazati, naročito kada se radi o obuzdavanju duše i suprotstavljanju njenim prohtjevima i željama. Otuda se onome ko jezikom kaže da je zadovoljan, ne može vjerovati dok to ne dokaže i na djelima.

Zadovoljstvo Allahom kao jedinim istinskim Bogom, podrazumijeva zadovoljstvo Njim, strah od Njega, nadu u Njega i usmjerenje cijelog svoga bića, volje i ljubavi prema Njemu, jer se onaj ko je zadovoljan voljenim, voljenom potpuno mora predati, a to podrazumijeva robovanje i iskrenost prema njemu.

S druge strane, zadovoljstvo Allahom kao Gospodarom, podrazumijeva zadovoljstvo Njegovim upravljanjem Svojim robom, oslanjanje jedino na Njega, traženje pomoći jedino od Njega, potpuno pouzdanje u Njega i zadovoljstvo sa svim što On sa Svojim robom čini.

U prvom slučaju, pod zadovoljstvom se podrazumijeva zadovoljstvo sa onim što se čovjeku zapovijeda, a u drugom,

zadovoljstvo sa onim što mu je sudbinom određeno.

Što se tiče zadovoljstva Vjerovjesnikom ﷺ ono podrazumijeva potpuno ugledanje na njega i predanost njemu u svakom pogledu, do te mjere da je on čovjeku preči od samog sebe. Osim toga, pod zadovoljstvom Vjerovjesnikom ﷺ podrazumijeva se i to da, jedino iz njegovih riječi i prakse, crpi i primjenjuje način na koji je on živio.

Što se, pak, tiče zadovoljstva vjerom, potpuno je zadovoljan sa bilo čime što vjera nalaže, presudi, naredi ili zabrani, čak i onda kada je to u suprotnosti sa željama i prohtjevima vlastite duše i riječima svojih prijatelja. U tom slučaju dobro se čuvaj da ti ne dosadi samoća, jer, tako mi Allaha, to je vrhunac sreće, prisnosti i druženja sa Allahom, kao i zadovoljstva što ti je Allah Gospodar, Muhammed ﷺ poslanik i islam vjera.

Uzvišeni Allah Svojim stvorenjima zadovoljstvo nije nametnuo, već ih je uputio kako se postiže, pohvalio one koji su zadovoljni, dao im do znanja da je nagrada za njihovo zadovoljstvo Allahom, Njegovo zadovoljstvo njima, a od toga, od svega što je u Džennetu nema veće, bolje ni veličanstvenije nagrade. Jer, ko bude zadovoljan svojim Gospodarom i Gospodar će njim biti zadovoljan. Štaviše, čovjekovo zadovoljstvo Allahom rezultat je Allahova zadovoljstva njim.

To znači da se ovdje radi o dvije vrste zadovoljstva od kojih je prvo rezultat drugog, a drugo prvog. Zato je zadovoljstvo najveća Allahova kapija, džennet ovoga svijeta, odmaralište učenih, život zaljubljenih, uživanje pobožnih i radost požudnih.

U pogledu iskušenja, čovjek se može postaviti na dva načina: da ga sa zadovoljstvom prihvati, ili da ga strpljivo podnosi, s tim što je prihvatiti ga sa zadovoljstvom pohvalno, a strpljivo ga podnositi neizbježna dužnost vjernika. Na prihvatanje iskušenja

zadovoljstvom spremni su samo pojedini dostojnici koji su spoznali da iskušenje dolazi od Voljenog.⁴⁶

Tumačeći riječi Uzvišenog: *On će srce onoga koji u Allaha vjeruje uputiti.* (Kur'an, 64:11), Alkame kaže da se pod time misli na nevolju koja čovjeka, kada ga pogodi, navodi na zaključak da je ona od Allaha, pa joj se preda i sa njom se pomiri.

Ugledavši jednom prilikom Addija b. Hatima potištenog, Alija ﷺ mu je rekao: *“Ko sa zadovoljstvom prihvati Allahovu odredbu koja ga je zadesila, za to će imati nagradu, a ko sa Allahovom odredbom ne bude zadovoljan, opet će ga zadesiti a propašće mu njegova djela.”*

Neko je rekao: *“Na budućem svijetu će se vidjeti da od onih koji su zadovoljni sa Allahom niko drugi neće imati viši položaj.”*

Sve u svemu, kome Allah da da bude zadovoljan, dospjeće na najbolji položaj.

⁴⁶ Kada rob spozna da je Allah najveći Dobročinitelj, Milostivi, Mudri, tada će biti zadovoljan odredbom Allaha, jer Allah Uzvišeni Svom pokornom robu želi samo dobro.

LJUBAV PREMA UZVIŠENOM ALLAHU⁴⁷

Ljubav je opskrba za srca, hrana za duše i radost za oči. Ona je život, pa se onaj kome je uskraćena ne ubraja u žive, nego u mrtve. Ona je svjetlo zbog čijeg se gubljenja, ostaje u moru tame. Ona je lijek, usljed čije nestašice, srce obolijeva od svih vrsta bolesti. Ona je slast bez koje je život mučan i bolan. Ona ih dovodi do položaja do kojih bez njih nikada ne bi dospjeli. Ona je jahalica koja noseći vlasnike na leđima uvijek dovede do voljenog. Tako mi Allaha, oni koji vole, domogli su se časti i ovog i onog svijeta, jer imaju najviše sreće druženja sa voljenim.

Allah je još onoga dana, kada je Svojom voljom i neizmjernom mudrošću određivao sudbine Svojim stvorenjima, presudio da je čovjek sa onim koga voli. Kakva je to samo blagodat za one koji vole! Ljubav prema Uzvišenom Allahu je najuzvišeniiji položaj kome se teži i vrhunac na najvišem stepenu. Poslije ljubavi nema drugog stepena do ubiranja njenih plodova i rezultata...

O dužnoj ljubavi prema Uzvišenom podučavaju sve objavljene Knjige, svi Njegovi poslanici, urođena priroda koju je Svojim robovima dao, zdrav razum kojim ih je obdario i blagodati koje im je podario. Srca su po svojoj urođenoj prirodi sklona da vole onoga ko im je dobro učinio i blagodatima ih obasuo, a kako da ne vole Onoga Koji daje samo dobro i od Koga su sve blagodati

⁴⁷ Istinska ljubav prema Allahu, dž.š., neće se dogoditi sve dok čovjek ne bude volio ono što Allah voli i mrzio ono što On mrzi. Djela su ogledalo onoga što je u čovjekovom srcu. Zato svaki onaj koji tvrdi da voli Allaha, a ne radi ono što On voli, njegova tvrdnja je neistinita. Svaki onaj koji misli da voli Allaha, a ne boji ga se, obmanjen je.

kojima obasipa Svoja stvorenja.

Njegova lijepa imena, uzvišena svojstva i znakovi Njegovog stvaranja koje pokazuje Svojim robovima, dokaz su Njegovog savršenstva, uzvišenosti i svemoći. U tom smislu Uzvišeni Allah kaže: *O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne, - pa, Allah će sigurno mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati.* (Kur'an, 5:54)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, niko od vas neće vjerovati (potpuno) dok mu ja ne budem draži od djeteta svoga, roditelja svoga i svih ljudi.” (*Muttefekun alejhi*) Kada mu je Omer ؓ rekao: “Tako mi Allaha draži si mi od svakoga osim mene.” Allahov Poslanik ﷺ odgovori: “Ne Omere, sve dok ti ne budem draži i od tebe samog.” Pa je Omer rekao: “Tako mi Allaha, draži si mi i od samog mene.” Na to je Poslanik ﷺ rekao: “E sada Omere.” (*Buhari*)⁴⁸

48 El-Kadi Ijad, Ibn Bettal i drugi kažu da se ljubav dijeli na tri dijela: ljubav veličanja i slavljenja, kao što je ljubav prema roditelju, ljubav samilosti i saosjećanja, kao što je ljubav prema djetetu i ljubav dobročinstva i učtivosti kao što je ljubav prema ostalim ljudima. Tako je Allahov Poslanik ﷺ u ljubavi prema njemu spomenuo sve tri vrste ljubavi. Ibn Bettal je rekao: “Ovaj hadis govori da onaj kod koga je iman potpun zna da je Allahova Poslanika ﷺ dužan voljeti kao roditelja, dijete i sve ostale ljude, jer smo zahvaljujući njemu spašeni od Vatre i upućeni na pravi put.” El-Kadi Ijad, Allah mu se smilovao, kaže: “U ljubav prema Allahovu Poslaniku ﷺ spada pomaganje njegovog sunneta (prakse), odbrana njegovog vjerzakona, žaljenje što se nije živjelo u njegovo vrijeme pa da se za njega žrtvuje život i imetak.” Ako se ima u vidu sve što smo naveli jasno je da nema potpunog imana dok se sve navedeno ne ispuni, kao i da iman nije valjan sve dok se Vjerovjesniku ﷺ ne posveti tolika pažnja kolika se posvećuje roditelju, djetetu i svim drugim ljudima zajedno. Ko nije siguran u ovo i misli drugačije nije (pravi) vjernik.

Ako nam je Vjerovjesnik ﷺ preči da ga volimo više nego sami sebe, šta onda reći o Uzvišenom Gospodaru? Zar On nije preči da se voli više od svakog drugog i da se samo Njemu robuje?

Kako da čovjek svim svojim srcem i bićem ne voli Onoga koji mu, uz svaki uzdisaj i izdisaj, neprekidno, i pored nezahvalnosti, toliko dobra čini?! Kako, onda, srce može da ne voli Onoga od koga dolazi samo dobro?! Kako može da ne voli Onoga koji uslišava dove, uklanja zapreke, oprašta grijeha, pokriva mahane, raspršuje brige, i pomaže u nevolji?! On se Uzvišeni, u hadisu kudsiju, obratio riječima: **“Ko Me zamoli, daću mu, a ko Me zamoli za oprost, oprostiću mu!”** (*Muttefekun alejhi*) Nema nikoga koga je od Njega preče spominjati, kome je preče zahvaljivati, kome je preče robovati i koga je preče slaviti!

Također, svako koga od ljudi voliš i ko tebe voli, voli te zbog nekog interesa i nečega što želi za sebe, za razliku od Uzvišenog koji želi da to bude za tvoju dobrobit. Osim toga, potrebno je da znaš da te je Uzvišeni stvorio isključivo radi Sebe, a sve ostalo, i na ovom i na onom svijetu, radi tebe, zbog čega ti nema ništa preče nego da svu svoju ljubav pokloniš Njemu i da se maksimalno potrudiš da stekneš Njegovo zadovoljstvo.

On je jedini Vladar koji vlada, a da ni u čemu nema nikakva sudruga niti pomoćnika. Sve će, osim Njega, propasti. Srca se sa Njim osamljuju, i za Njim čeznu. Razum je nemoćan da spozna Njegovu suštinu. Urođena priroda i svi dokazi govore da niko nije kao On i da Mu niko nije sličan. Zahvaljujući Njemu rastjerane su tame i obasjane su svjetlom prostranstva Zemlje i nebesa. Zahvaljujući Njemu među stvorenjima vlada red i mir.

Ljubav prema Uzvišenom Allahu život je za srca i hrana za duše. Bez nje srce ne bi znalo šta je slast, život i spas. Kada je srce izgubi više pati i peče nego što pati oko kada izgubi vid ili uho kada izgubi sluh. Kada u srcu nestane ljubavi prema Stvoritelju i

Gospodaru, jedinom pravom Bogu, po njega je to gore nego kada iz tijela izađe duša. Ovo zna i vjeruje samo onaj ko zna šta je život, jer mrtvac ne zna šta je bol ranjavanja.

MOTIVI KOJI KOD ČOVJEKA IZAZIVAJU OSJEĆAJ LJUBAVI

1. Pažljivo učenje Kur'ana, i razmišljanje o njegovom značenju i cilju koji se želi postići.

2. Približavanje Uzvišenom Allahu ne samo kroz farzove, nego i putem nafila.⁴⁹

3. Sjećanje na Allaha u svakoj prilici i svakom stanju i Njegovo spominjanje pri svakom djelu kako jezikom tako i srcem, jer se Allahova ljubav i naklonost stiže u istoj onoj mjeri u kojoj se rob na Njega sjeća i u kojoj Ga spominje.

4. Davanje prednosti onome što voli Allah nad onim što voli čovjek.

5. Upoznavanje Allahovih lijepih imena, atributa i svojstava, jer onaj ko Allaha spozna po Njegovim imenima, svojstvima i djelima, bez sumnje će Ga i zavoljeti.

6. Promatranje i razmišljanje o Allahovoj dobroti, dobročinstvu, znamenjima i blagodatima, kako onim vidljivim, tako i o skrivenim, jer to upućuje i izaziva ljubav prema Njemu.

49 Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Zaista je Uzvišeni Allah rekao: 'Ko neprijateljski postupi prema Mom evliji, objavio sam mu rat. Najdraže čime Mi se Moj rob može približiti jesu farzovi. I Moj rob neće prestati da Mi se približava nafilama sve dok ga ne zavolim: Ja tada postanem njegov sluh kojim čuje, njegov vid kojim vidi, njegova ruka kojom hvata i njegova noga kojom hodi. Ako Me nakon toga zamoli za nešto, sigurno ću mu udovoljiti, a ako zatraži Moju zaštitu, sigurno ću ga zaštititi.'" (Buhari)

7. Osjećanje skrušenosti i potpune skrhanosti pred Uzvišenim Allahom, a što se onome ko to nije doživio riječima ne može opisati.

8. Osamljivanje i potpuno posvećivanje Allahu u svakoj prilici, a posebno prilikom upućivanja dove, učenja Kur'ana, obavljanja namaza i drugih ibadeta, kao i sva ta djela završiti sa tevbom i istigfarom.

9. Druženje sa onima koji Allaha iskreno vole, ubiranje njihovih riječi i savjeta kao što se ubiraju najsladi plodovi.

10. Izbjegavanje svega što udaljava srce od izražavanja ljubavi prema Allahu.

Pridržavanje ovih deset stvari pomoći će svakome onome ko voli da dođe do Voljenog.

ZNACI LJUBAVI PREMA UZVIŠENOM GOSPODARU

Znaj da svako tvrdi da voli Uzvišenog Allaha i da je to lahko tvrditi, a teško dokazati.

Kada tvrdi da voli Uzvišenog Allaha čovjek sebi ne smije dozvoliti da bude zaveden šejtanovim obmanama i podvalama duše, sve dok je ne provjeri i ne dokaže da ima znakova za takvu ljubav.

U znake čovjekove ljubavi prema Uzvišenom Allahu spadaju: želja da se što prije sa Allahom sretne u Džennetu, da više voli ono što voli Uzvišeni Allah nego što sam, javno i tajno, priželjkuje, da se kloni povodenja za prohtjevima i da izbjegava bezbrižnost i lijenost, da bude ustrajan u pokornosti Uzvišenom Allahu i nastojanju da Mu se što više približi nafilama.

Ko istinski voli Allaha, on prema Njemu nije neposlušan, iako se u osnovi neposlušnost ne kosi sa ljubavlju, već sa njenim

savršenstvom, jer koliko samo ljudi voli zdravlje, ali, opet, jedu ono što je po njega štetno.

Ovo zato što spoznaja može da oslabi, a prohtjevi da nadvladaju, pa da čovjek ne bude u stanju izvršavati nešto u čemu se ogleda ljubav.

U znake ljubavi prema Uzvišenom Allahu spada i to da čovjek voli Allahove riječi, riječi Njegova Poslanika ﷺ i riječi vjernika.

U znakove ljubavi prema Allahu, također, spada čovjekovo zadovoljstvo sa osamljivanjem, došaptavanje sa Uzvišenim Allahom i čitanje Kur'ana. Zato se čovjek što više treba osamljivati, u gluho doba noći, kada ostali spavaju, ustajati i obavljati noćni namaz. Također je jedan od znakova ljubavi prema Allahu da čovjek, kada je Allah u pitanju, ni od čijeg prijekora ne zazire. Sve su to znakovi ljubavi prema Allahu...

PRIPREMA ZA VJEČNOST

GUBITAK NADE U DUG ŽIVOT I PRIPREMA ZA SMRT

Gubitak nade u dug život je spoznaja da je smrt blizu. To je za srce jedna od najkorisnijih spoznaja, jer mu ona ulijeva dodatni motiv da iskoristi jedinstvenu priliku života koji, poput oblaka, brzo prođe. Ona čovjeka opominje da se priprema za put i da od ovoga svijeta uzme samo ono što mu je najpotrebnije.

Allah ﷻ kaže: *I povratite se Gospodaru svome i pokorite Mu se prije nego što vam kazna dođe, - poslije vam niko neće u pomoć priskočiti. I slijedite ono najljepše, ono što vam Gospodar vaš objavljuje, prije nego što vam iznenada kazna dođe, za čiji dolazak nećete znati. Da čovjek ne bi uzviknuo: "Teško meni, koliko sam samo dužnosti prema Allahu propustio, čak sam se i izrugivao!" Ili da ne bi rekao: "Da me je Allah pravim putem uputio, sigurno bih se Njegove kazne sačuvao." Ili da ne bi rekao kada doživi patnju: "Da mi je da se*

samo vratim, - dobra djela bih činio.” (Kur'an, 39:54-58)

Od Ibn Omera رضي الله عنه se prenosi da je rekao: “Allahov Poslanik me je uzeo za rame i rekao mi: 'Budi na ovome svijetu kao da si stranac ili prolaznik!'” Ibn Omer رضي الله عنه bi govorio: “Kada osvaneš, ne očekuj da ćeš dočekati več, a kada zanočiš, nemoj očekivati da ćeš dočekati jutro. Uzmi od svoga zdravlja za bolest, a od svoga života za smrt!” (Buhari)

Budući da je Uzvišeni Allah, Adema i njegovu ženu nastanio u Džennetu, a zatim ih iz njega izveo, obećavši im da će njih i njihove čestite potomke u njemu ponovo naseliti, u urođenoj prirodi svakog vjernika je neodoljiva želja i težnja za prvom domovinom – Džennetom.

S obzirom da ovaj svijet za vjernika nije ni prava domovina ni stalno mjesto boravka, on se prema njemu treba odnositi:

1. Ili kao stranac u nekom nepoznatom mjestu, preokupiran jedino brigom kako će se snabdjeti za put i vratiti u svoju domovinu.

2. Ili kao putnik koji se, na svome putu do kuće, nigdje ne zaustavlja više od jednog dana ili noći.

Hasan el-Basri je rekao: “*Ti nisi ništa drugo do određen broj dana. Kada god prođe jedan dan, prošao je dio tebe.*”

Pripovijeda se da je Fudajl b. 'Ijad upitao nekog čovjeka: “Koliko imaš godina?” - Pa mu je odgovorio: “Šezdeset.” Na to mu je rekao: “To znači da šezdeset godina putuješ putem koji vodi do tvoga Gospodara i da si pri kraju puta.” Na to mu je ovaj rekao: ***Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti.*** (Kur'an, 2:156), pa ga je Fudajl upitao: “A znaš li ti šta to znači? Ti kažeš: 'Mi smo Allahovi mi ćemo se Njemu vratiti.' To znači da onaj ko zna da je Allahov rob i da će se Njemu i vratiti, zna da će biti i zaustavljen, a ko zna da će biti zaustavljen, zna da će biti i pitan, a ko zna da će

biti pitan, mora unaprijed pripremiti i odgovor.” Na to je čovjek upitao: “Ima li za to kakva izlaza?” - Pa mu je odgovorio: “Ima, i to lahak?” Zatim ga je upitao: “U čemu je on?” - Pa mu je odgovorio: “Čini dobro u onome što ti je od života ostalo, pa će ti biti oprošteno za ono što je prošlo! U suprotnom, ako u ovome što ti je od života ostalo, budeš zlo činio, uzeće ti se za zlo i ono što je prošlo.”

Učenjaci kazuju: “Ako hoćeš da ti namaz bude valjan kako treba i da od njega imaš koristi, onda, kada pođeš da klanjaš pomisli: 'Možda više neću imati priliku da klanjam!?’”

RAZLOZI KOJI ULIJEVAJU LAŽNU NADU U DUG ŽIVOT

Znaj da postoje dva glavna razloga koji čovjeku ulijevaju lažnu nadu u dug život i da su to: privrženost ovom svijetu i neznanje.

Prvi razlog je čovjekova privrženost ovom svijetu. Budući da čovjek priželjkuje što duži ostanak na ovom svijetu, on neprekidno zamišlja, planira i procjenjuje šta mu je za ostanak potrebno, pa nastoji da stekne što više imetka, djece, kuća, prijatelja, stoke i drugih potreba za život, tako da mu se srce navikne na razmišljanje o tome, zanemarujući smrt i ne računajući da se ona primakla, jer kada se čovjek srodi sa dunjalukom, i kada se oda prohtjevima i navikne na uživanje u njegovim blagodatima, teško mu padne pomisao da će jednoga dana morati da umre i sve što je na ovom svijetu da napusti.

Ukoliko se ponekada i sjeti da se smrt, možda, primakla i da se za nju nije dovoljno pripremio, okupiran svakodnevnim poslovima, on razmišljanje o tome najčešće odgodi za neku drugu priliku i pomisli: “Ima još dana pred tobom, ostavi pokajanje i razmišljanje o tome kada prođe mladost!” A kada prođe mladost,

pomisli: "Ostavi to za stare dane!" A kada doživi starost, pomisli: "Samo još dok završim ovo ili dok sredim to, ili dok se vratim sa puta..." Zaboravljajući jadnik da će ga, isto ono što ga na odgađanje navodi danas, navoditi i sutra i to, možda, još više...

Tako da pokajanje, činjenje dobra i razmišljanje o smrti, stalno produžava i odgađa, dok ne završi jedan posao, i dok se u međuvremenu ne pojavi na desetine drugih poslova itd., sve dok ga iznenada ne iznevjeri nada, iznenadnom smrću, kada će početi žaliti za propuštenim prilikama, a tada će mu kajanje biti beskorisno.

Većina stanovnika Džehennema će u njemu dospjeti i zapomagati, zbog toga što su mislili i govorili da ima još vremena.

Drugi razlog je neznanje, i to zato što se čovjek, dok je mlad, zavarava i oslanja na svoju mladost, isključujući mogućnost smrti i u mladosti zaboravljajući, istovremeno, realnost koju svakodnevno gleda. Kada bi taj isti, jadni čovjek, dobro razmislio koliko u njegovom mjestu ima staraca, vidio bi da su oni, u odnosu na ukupnu populaciju stanovništva, manjina i da u prosjeku mnogo više umiru mladi ljudi. Štaviše, dok umre jedan starac u dubokim godinama života, možda umre hiljadu djece, mladića i srednjovječnih osoba. Kada bi tako nemarni čovjek dobro razmislio, i vidio da smrt ne bira doba uzrasta i da umiru djeca, omladina i odrasli ljudi, a ne samo starci, i to u svako doba godine i ljeti, i zimi, i po danu, i po noći, možda bi ga to dotaklo pa da i on počne za nju da se priprema?!

Misli li on da će stalno ispraćati dženaze drugih i da neće doći na red da i drugi isprate njegovu? Misli li to zato što je navikao da ispraća i gleda kako drugi umiru?! Misli li da se to isto neće i njemu desiti?! Otkud čovjek može znati da ga njegovi nasloni već ne čekaju gotovi?! Možda ga, a da toga nije ni svjestan, već čekaju izatkani ćefini... Zato je svako njegovo odgađanje sa pripremom

za smrt čista glupost. Čovjek mora biti svjestan da će jednog dana biti hrana crvima. Zato požurimo sa dobrim djelima...

Od Alije ﷺ se prenosi da je rekao: “*Ovaj svijet prolazi, a onaj dolazi. Danas je dan za djela, a ne za polaganje računa. Sutra je dan za polaganje računa, a ne za djela.*”

SJEĆANJE NA SMRT

Hvala Allahu koji je sa smrću polomio vratove tiranima, smrvio leđa kraljevima i iznevjerio nade carevima, čija srca nisu htjela da čuju za smrt, sve dok im se nije obistinila prijetnja i dok nisu vraćeni u ono što su nekada bili, pa su tako prenešeni iz palata u grobove, sa svjetla počivališta u tamu grobova, sa zabava sa konkubinama u borbu sa crvima i gusjenicama, sa sofri uživanja u svakojakim jelima i pićima na raspadanje u zemlji, sa zabava u društvu u divljinu samoće i iz mehkih postelja na poprište stradanja.

Šta misliš, jesu li mogli od smrti da pobjegnu, da li su mogli u kakvu tvrđavu od nje da se sklone, ili silom da se od nje odbrane, iza kakvog zastora od nje da se sakriju ili da se nečim drugim zaštite? Pogledaj dobro: ***Da li ijednog od njih vidiš i da li najslabiji glas njihov čuješ?*** (Kur'an, 19:98)

Zato onome kome je smrt stradalište, zemlja postelja, crv prijatelj, Munkir i Nekir drugovi, grob stanište, utroba zemlje prebivalište, Sudnji dan sastanak, a Džennet ili Džehennem pojilište, nema ništa preče nego da o tome razmišlja i da se za to priprema.

POHVALNOST SJEĆANJA NA SMRT

Ljudi se u pogledu sjećanja na smrt dijele na tri vrste: one koji su se prepustili ovom svijetu; one koji se tek kaju i one koji su već spoznali smisao smrti.

Prva vrsta: Oni koji su se prepustili ovom svijetu smrti se gotovo nikako i ne sjećaju, a kada se i sjete, sjete se samo radi žaljenja za ovim svijetom i kada je treba (smrt) grditi. Ovakve ljude sjećanje na smrt samo još više udaljava od Allaha.

Druga vrsta: Oni koji se kaju često se sjećaju smrti, kako bi u srcu pobudili strah i bojazan, koji opet kao takvi doprinose da čovjekovo pokajanje bude potpuno. Takve osobe, možda ponekad i preziru smrt, bojeći se da ih ne iznenadi prije nego što se potpuno pokaju i za nju pripreme, s tim što im se prezir smrti ne uzima za zlo. Oni podsjećaju na onoga ko voli da se pripremi za sastanak sa voljenim, makar na sastanak sa njim malo i zakasnio. Znakovi ovakvih pokajnika su da su uvijek preokupirani za sastanak i da ničim više nego tim nisu preokupirani. U suprotnom, ne spadaju u ovu vrstu, već u one koji su se prepustili ovom svijetu.

Treća vrsta: Što se, pak, tiče onih koji su već spoznali smisao smrti, njima smrt nikada ne silazi sa uma i u svako doba su spremni za susret sa voljenim. Takvi su se, obično, umorili čekajući na smrt i priželjkuju da im ona što prije dođe, kako bi se, jednom zauvijek, oslobodili društva neposlušnih na ovom svijetu i preselili u susjedstvo Gospodara svjetova.⁵⁰

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: **“Sjećajte se što više onoga što prekida naslađivanja - smrti”** (*Tirmizi i dr.*) Tj. zadavljujte

⁵⁰ To su oni Allahovi robovi, koji kada bi bili obaviješteni da će sutra umrijeti, ne bi imali šta da promijene i dodaju od dobrih djela.

naslađivanja ovog svijeta zalogajima sjećanja na smrt kako biste se lakše oslobodili oslanjanja na njega i usredsredili na sjećanje Uzvišenog Allaha!

Jedan od ashaba je upitao: **“Allahov Poslaniče, ko je od ljudi najbistriji i najplemenitiji čovjek?”** - Pa mu je rekao:

“Onaj ko se od njih najčešće prisjeća smrti i ko je za nju najspremniji. To su najbistriji ljudi, jer stiču čast ovog i počast onog svijeta.” (*Ibn Madže*)

Pa kakvo je onda stanje onoga ko je zanemari ili o njoj uopće ne misli, ne spominje je i za nju se dobrim djelima ne priprema...!?

Svi se slažu da je smrt sama po sebi pouka za svakoga ko imalo ozbiljno razmišlja i ima imalo zdrave pameti.

U jednom djelu stoji: “Braćo, znajte da surovo srce, s Božijom pomoći, omekšavaju: posjećivanje grobova, prisustvo vazovima, druženje s dobrim ljudima, slušanje kazivanja o čestitim robovima i pobožnim ljudima iz ranijih generacija i posebno, sjećanje na smrt, koja prekida uživanje u blagodatima na ovom svijetu, nakon lagodnog života, rastavlja družine i nakon ponosa sa roditeljima, djecu ostavlja bez njih.”

U koristi od sjećanja na smrt, također, spada: odvrćanje čovjeka od grijeha, prestanak radovanja ovom svijetu i lakše podnošenje nedaća.

U stvari koje omekšavaju srce i otupljuju njegovu surovost, svakako spada i posjeta bolesnika na samrti, jer se iz njihovih muka, patnji i borbe prilikom rastavljanja sa dušom, može izvući životna pouka, budući da svakoga uskoro čeka ista sudbina. Ukratko, onaj ko iz smrti drugog za sebe ne izvuče nikakvu pouku, taj je toliko ogrezao da mu nikakav savjet ne može pomoći.

Hasan el-Basri je rekao: *“Ništavnost ovog svijeta ne razotkriva ništa toliko kao smrt. Nikome ko ima imalo zdrava razuma, ona ne*

ostavlja nikakvog prostora da se ovom svijetu raduje. Kada god se rob sjeti smrti, u njegovim očima ovaj svijet i sve što je na njemu postanu bezvrijedni.”

Omer b. Abdulaziz je rekao: “Zar ne vidite da svaki dan nekoga dočekujete, spremate i ispraćate na putu ka Uzvišenom Allahu i da svaki dan nekoga stavljate u zemlju, zatrpavate i odvajate od prijatelja i imetka?”

SMISAO SMRTI

Znaj da mnogi ljudi o smrti imaju pogrešno mišljenje! Jedni misle da je smrt čovjekov kraj zauvijek, da poslije nje nema proživljenja niti bilo kakve nagrade ili kazne. Drugi misle da umrli ne uživa nagradu za svoja dobra djela i da ne iskušava kaznu za svoja nedjela. Treći misle da duša ostaje i nastavlja da i dalje živi, a da tijelo propada, raspada se u zemlji i da više nikada neće biti proživljeno. Sva ova mišljenja su pogrešna i odudaraju od istine. Naprotiv, zdrava pamet nalaže, a brojni kur’anski ajeti i islamska tradicija potvrđuju da smrt nije ništa drugo do promjena stanja, i da duša nastavlja da živi i poslije odvajanja od tijela, bilo da se kažnjava u Džehennemu ili da uživa u Džennetu. Grob, također, može biti ili jedan od džennetskih vrtova, ili jedna od džehennemskih provalija.

Ponekad se desi da čovjek ostane bez imetka tako što mu se pokrade, a ponekada da imetak ostane bez vlasnika tako što čovjek umre. I u jednom i u drugom slučaju, bol za rastankom je žestok. U svakom slučaju, smrt znači čovjekovo otrgnuće od njegovog imetka i njegovo preseljenje na drugi svijet, koji je drugačiji od ovog.

Ukoliko čovjek na ovom svijetu ima nešto što mu je drago, što mu je prionulo za srce ili nešto sa čime se ponosi, teško će

mu biti da se rastane i da ga sa smrću napusti. Ukoliko se, ipak, na ovom svijetu, čovjek raduje samo spominjanju Allaha i uživa u druženju sa Njim, njegovo uživanje i sreća, poslije smrti, biće neizmjerni, jer između njega i Voljenog neće više biti nikakvih prepreka kao na ovom svijetu, a sve žurbe za svakodnevnim poslovima na ovome svijetu su neka vrsta zapreka.

Smrt čovjeku otkriva i pokazuje ono što je u životu na ovom svijetu bilo pokriveno i nepoznato, slično kao što su budnome neke stvari na ovom svijetu bile poznate, za razliku od onoga ko spava. Drugim riječima, ljudi su u snu, pa se probude tek kada umru.

Prvo što će čovjeku biti otkriveno su koristi od njegovih dobrih djela i štete od njegovih loših djela, tako da će zbog svojih loših djela zažaliti.

Vjerniku će se, odmah nakon smrti, ukazati širina onog svijeta u odnosu na ovaj i učiniti, kao da je na ovom svijetu bio zatvorenik i da je sa smrću, iz tjesne i mračne zatvorske ćelije, na otvorena vrata, izašao u prostranu i nepreglednu bašču punu raznovrsnih plodova, drveća, ptica i zelenila, tako da više nikada neće poželjeti da se vrati u mrak zatvorske ćelije.

TRI NEDAĆE SMRTI

Smrt sa sobom nosi sljedeće tri nedaće:

1. Smrtnu agoniju;
2. Susret i viđenje sa melekom ili sa melekima smrti;
3. Strah od lošeg svršetka i nagovještaj grješnicima patnje u vatri.

1. SMRTNA AGONIJA

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “**Doista smrt ima svoje muke!**”
(*Buhari*)

Da jadnog čovjeka ne čeka nikakva druga nedaća, kazna, prijetnja i strah, osim smrtne agonije, i ona bi mu sama bila dovoljna pa da mu zagorča život, pomuti radost i da ga natjera da se ostavi nemara i zaborava, s jedne, i da se preda razmišljanju o sebi, svome kraju i pripremi za smrt, sa druge strane.

Začuđujuće je da bi čovjeku bilo pokvareno uživanje i zagorčan život, kada bi bio siguran da će, dok se provodi i sa društvom uživa, upasti vojnik i izudarati ga palicom, a da ga, istovremeno, dok to isto čini, ni najmanje nije strah da ne upadne Melek smrti i da sa sobom ne donese agoniju i gorčinu smrti, tim prije što smrtne muke mogu biti teže i od udarca sabljom, i rezanja testerom i prženja usijanim željezom. Osim toga, ako su udarci sablje po tijelu toliko bolni, samo zbog toga što u njemu još kuca duša, može se pretpostaviti koliko samo boli, kada se sama duša muči. To što, sve dok je tijelo izloženo udarcima i mučenju, čovjek pomaže i više, ne znači ništa drugo osim da u njegovom

srcu i jeziku ima još snage života. Kakav li je tek bol od smrtnih muka od kojih čovjek izgubi glas i snagu do te mjere da ne može ni da pomaže ni da viče?!

Bolovi od smrtnih muka su toliko žestoki da zahvaćaju svaku poru tijela i potpuno oduzimaju svaku snagu, ne ostavljajući od nje ni toliko da čovjek može zvati u pomoć. Smrtni bolovi bili bi neizdrživi i kada bi zahvatili samo jedan nerv, a ne cijelo tijelo. Šta tek misliš kakvi su bolovi koji ne zahvaćaju samo tijelo, nego i dušu?! Šta misliš kakvi su bolovi od kojih svaki dio tijela, jedan za drugim, umire i počinje da se hladi, prvo stopala, pa potkolenice, pa bedra itd., sve dok se ne ugasi i posljednji znak života. Svaki dio čovjekovog tijela ima svoju smrt i svoje patnje, jednu iza druge, dok smrt ne dođe do grkljana, a kada dođe do grkljana prekida se obaziranje na ovaj svijet i kontakt sa onima koji na njemu ostaju.

U tom momentu se zatvaraju vrata pokajanja, a nastupaju kajanje i patnje. U tom smislu, učenjaci kažu da se riječi Uzvišenog: *Uzaludno je pokajanje onih koji čine hrđava djela, a koji, kada se nekom od njih približi smrt, govore: "Sad se doista kajem!"* (Kur'an, 4:18) odnose na momenat kada se ugleda melek smrti. Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Čovjekovo pokajanje se prima sve dok mu duša ne dođe do grkljana." (Tirmizi)

2. SUSRET I VIĐENJE SA MELEKOM ILI MELEKIMA SMRTI

Ova vrsta nedaće tiče se neposlušnih grješnika i nje će pravi vjernici biti pošteđeni.

El-Bera' bin 'Azib ؓ pripovijeda: Otišli smo zajedno sa Allahovim Poslanikom ﷺ na dženazu jednom ensariji i došli do groba. Kada je umrli zakopan, Allahov Poslanik ﷺ je sjeo, pa smo i mi oko njega posjedali. Bili smo mirni kao da su nam na

glavama ptice. On je u ruci držao štap i njime kuckao po zemlji. Zatim je podigao glavu i rekao: "Zamolite Allaha, da vas sačuva od kaburske patnje!" To je ponovio dva ili tri puta, pa je nastavio:

"Kada se robu vjerniku približi rastanak sa ovim svijetom i otvori put za onaj svijet, sa neba se spuste meleki, svijetlih lica poput sunca, noseći sa sobom za njega džennetsku odjeću i džennetski miris. Zatim sjednu bliže kako bi ih mogao vidjeti. Zatim dođe Melek smrti, sjedne pored njegove glave i pozove: 'O smirena dušo, izađi iz tijela i uđi u Allahov oprost i zadovoljstvo!' Duša zatim napušta svoje tijelo poput kapljice koja klizi sa svoga mjesta, potom je prihvataju, pa kad je prihvate ne puštaju je ni jednog trena sve dok je ne postave u tu odjeću i mirise.

Od nje se zatim, proširi miris tako lijep da ga na zemlji nema. Zatim se sa njom počnu dizati. Kada tako sa njom naiđu, ne prođu ni pored jedne grupe meleka, a da ih ne upitaju: 'Kakav je ovo lijep miris?' - Pa im odgovore: 'Miris toga i toga', prozivajući ga najljepšim imenima kojima su ga zvali dok je bio na ovom svijetu. I tako sve, dok ne dođu do nama najbližeg neba, gdje zatraže da mu se otvore vrata, pa se otvore. Odatle ga od jednog do drugog neba ispraćaju najodabraniji stanovnici, sve dok tako ne dođe do sedmog neba, gdje Uzvišeni Allah kaže: 'Zapišite Knjigu Moga roba u Illijjun, i vratite ga u zemlju, jer Ja sam ih od nje stvorio, u nju ću ih vratiti, i iz nje ću ih ponovi izvesti.'"

On ﷺ je dalje rekao: "Pa će mu se duša ponovo vratiti. Zatim će mu doći dva meleka i upitati ga: 'Ko je tvoj Gospodar?' - Pa će odgovoriti: 'Moj Gospodar je Allah.' Zatim će ga upitati: 'Koja je tvoja vjera?' - Pa će odgovoriti: 'Moja vjera je islam.' Zatim će ga upitati: 'Ko je ovaj čovjek koji vam je poslan?' - Pa će odgovoriti: 'On je Allahov Poslanik ﷺ.' Zatim će ga upitati: 'Šta je tvoje znanje?' - Pa će odgovoriti: 'Čitao sam Allahovu knjigu i vjerovao u ono što tamo piše.' Zatim će sa neba glas povikati: 'Istinu je

rekao Moj rob, pa mu prostrite prostirku u Džennetu, obucite mu džennetsku odjeću i otvorite mu džennetsku kapiju, pa će do njega doprijeti lijep i ugodan miris iz Dženneta i proširiće mu se kabur dokle god mu pogled doseže.”

On ﷺ je nadalje rekao: “Zatim će mu doći jedan čovjek lijepa lica, u lijepoj odjeći i sa ugodnim mirisom i reći će mu: 'Donosim ti radosnu vijest; ovo je onaj dan koji ti je obećavan.' - Pa će ga upitati: 'Ko si ti? Tvoje lice najavljuje samo dobro!' Na to će mu odgovoriti: 'Ja sam tvoje dobro djelo.' - Pa će na to povikati: 'Gospodaru, požuri sa Sudnjim danom! Gospodaru, požuri sa Sudnjim danom da bih se susreo sa svojom porodicom i imetkom!’”

On ﷺ je zatim rekao: “Kada se robu nevjerniku približi rastanak sa ovim svijetom i otvori put za onaj svijet, sa neba se spuste meleki crnih lica, noseći sa sobom kostrijetno sukno, i sjednu nadomak njegovog vida. Zatim dođe Melek smrti, sjedne pored njegove glave i pozove: 'O zla dušo, izađi (iz tijela) i uđi u Allahovu srdžbu i gnjev!’”

On ﷺ je zatim rekao: “Zatim se ona po tijelu razide, pa je počne čupati kao što se čupa trn iz mokre vune. Zatim je uzme, a kada je uzme, ni koliko je treptaj oka ne ostane u njegojoj ruci, dok je ne stave u to kostretno sukno. Tada iz nje izađe odvratni smrad kao od najpokvarenije lešine na cijeloj Zemlji. Zatim se sa njom počnu dizati. Kada tako sa njom naiđu, ne prođu ni pored jedne skupine meleka, a da ih ne upitaju: 'Kakav je ovo odvratni smrad?' - Pa im odgovore: 'Smrad toga i toga', prozivajući ga najružnijim imenima kojima su ga zvali dok je bio na ovom svijetu, i tako sve dok sa njom ne dođu do nama najbližeg neba, gdje zatraže da se otvore vrata, pa se ne otvore.”

Zatim je Allahov Poslanik ﷺ proučio riječi Uzvišenog: “*Kapije nebeske neće se otvoriti, i prije će debelo uže kroz iglene uši proći nego*

što će oni u Džennet ući. (Kur'an, 7:40) Zatim će Uzvišeni Allah reći: 'Zapišite knjigu njegovu u Sidždžinu na dnu Zemlje!' Zatim će njegova duša odatle biti bačena."

Potom je on ﷺ proučio: "A onaj ko bude Allahu širk činio - biće kao onaj koji je s neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio. (Kur'an, 22:31)

Zatim će se duša njegova ponovo u njegovo tijelo vratiti. Zatim će mu doći dva meleka, sješće pored njega i upitaće ga: 'Ko je tvoj Gospodar?' - Pa će reći: 'Hm! Hm! Ne znam!' Zatim će ga upitati: 'Koja je tvoja vjera?' - Pa će reći: 'Hm! Hm! Ne znam!' Zatim će ga upitati: 'Ko je ovaj čovjek koji vam je poslan?' - Pa se neće moći sjetiti njegovog imena, pa će mu biti rečeno: 'Muhammed' - pa će, opet, reći: 'Hm! Hm! Ne znam!' Zatim će sa neba neki glas povikati: 'Laže Moj rob, pa mu prostrite prostirku od vatre i otvorite mu vrata Džehennema', pa će do njega dospjeti vrućina i užarenost vatre, a grob će mu se još više stijesniti, da će mu se rebra saplesti.

164

Zatim će mu doći jedan čovjek u ružnoj odjeći i sa ružnim zadahom i reći mu: 'Donosim ti zlu vijest: Ovo je onaj dan kojim ti je prijećeno.' - Pa će ga upitati: 'Ko si ti? Tvoje lice najavljuje samo zlo.' Na to će mu odgovoriti: 'Ja sam tvoje zlodjelo.' - Pa će reći: 'Gospodaru, ne uspostavljaj Sudnji dan!'"

U kazivanju o vjerniku on ﷺ je još dodao: "...a kada izađe njegova duša, blagoslovi ga svaki melek između neba i Zemlje i svaki melek na nebu, pootvaraju mu se nebeske kapije i čuvari svih kapija mole Uzvišenog Allaha da se njegova duša popne prije njih."

U kazivanju o nevjerniku je, također, dodao: "Zatim će mu biti poslan jedan slijep, gluh i nijem (čovjek) sa željeznom polugom u ruci, kada bi njom udario o brdo zdrobio bi ga u prašinu, pa će ga njome udarati dok ne postane prašina. Zatim

će ga Uzvišeni Allah ponovo vratiti kao što je bio, pa će ga ovaj ponovo početi udarati, od čega će zapomagati i vikati toliko da će ga svako, osim ljudi i džina, čuti.”

El-Bera kazuje: “Zatim će mu se otvoriti vrata od Džehennema i pripremiće mu se postelja od vatre.” (*Ebu Davud, Hakim, Ahmed*)

3. STRAH OD LOŠEG ZAVRŠETKA I NAGOVJEŠTAJ GRJEŠNICIMA PATNJE U VATRI

Strah od lošeg završetka kida srca onima koji znaju šta to znači. To je jedna od velikih nedaća smrtnih muka, jer tada će ljudi preživljavati svu gorčinu smrti, nakon što su prethodno izgubili svaku vrstu snage i predali se rastanku sa dušom. Međutim, njihove duše neće izaći dok od Meleka smrti ne čuju jednu od dvije najave: ili: “Raduj se Džennetu, Allahov prijatelju!” Ili: “Teško ti od Vatre, Allahov neprijatelju!” To je ono čega se boje pametni!

Priča se da se Ebu Hurejre na samrti rasplakao i rekao: “*Tako mi Allaha, ne plačem iz žalosti za ovim svijetom, niti od tuge što se sa vama rastajem, već zato što iščekujem kakva će mi od moga Gospodara najava doći: za Džennet ili za Džehennem.*”

ŠTA JE POHVALNO DA SE ČINI NA SAMRTI?

Znaj da je poželjno da onaj ko je na samrti bude, koliko god može više, smiren i priseban, da jezikom izgovara riječi šehadeta, da se nada dobru i da o Uzvišenom Allahu ima lijepo mišljenje.

Smirenost je poželjna zato što će se susresti sa melekima milosti koji su zaduženi da mu uzmu dušu i obraduju ga Džennetom. Uzvišeni Allah kaže: *Onima koji govore: “Gospodar naš je Allah” - pa poslije ostanu pri tome dolaze meleki: “Ne bojte se*

i ne žalostite se, i radujte se Džennetu koji vam je obećan. Mi smo zaštitnici vaši u životu i na ovom svijetu, a i na onom; u njemu ćete imati sve ono što duše vaše zažele, i što god zatražite - imaćete, bićete počašćeni od Onoga koji prašta i koji je Milostiv.” (Kur’an, 41:30-32)

One kojima će meleki duše uzeti - a oni čisti, i kojima će govoriti: “Mir vama! Uđite u Džennet zbog onoga što ste činili!” (Kur’an, 16:32)

Dok, o razvratnicima i nevjernicima Uzvišeni kaže: *A da si samo vidio kad su meleki nevjernicima duše uzimali i po licima ih njihovim i straga udarali: “Iskusite patnju u ognju!” (Kur’an, 80:50)*

Tražimo zaštitu kod Allaha od toga!

Što se tiče jezika, lijepo je da čovjek na samrtni njime što više izgovara riječi šehadeta, tim prije što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: **“Onaj kod koga posljednje riječi budu: 'La ilahe illallah', ući će u Džennet.”** (Ebu Davud) To je lijep znak da je umrli lijepo okončao život i da će, ako Allah da, u Džennet. U takve se ubrajaju i oni koji se budu slično držali, kao npr. ko poslije šehadeta progovori još nešto, ali lijepo što odiše pokornošću prema Uzvišenom Allahu ili uradi ili naredi da se učini neko dobro djelo i sl.

Od Omera b. el-Hattaba ؓ se prenosi da je rekao: “Budite prisutni uz svoje na samrtni i podsjetite ih na riječi šehadeta, jer oni vide ono što vi ne vidite.”

Također je lijepo da na samrtni čovjeka budu prisutni pobožni ljudi, jer onome ko umire njihova dova može biti od koristi. Osim toga oni će, radi prisustva meleka i njihovih aminovanja na dovu, govoriti samo ono što je dobro i lijepo.

Što se tiče srca, ono treba da ima lijepo mišljenje o Uzvišenom Allahu, jer u hadisu koji prenosi Džabir b. Abdullah ؓ stoji: **“Na tri dana prije nego što je umro, čuo sam da je Allahov Poslanik rekao:**

'Neka niko od vas ne dopusti da umre, a da o Uzvišenom Allahu nema lijepo mišljenje.'" (Muslim)

Pripovijeda se da su jednom beduinu, kada se razbolio, rekli da je na samrti, pa je upitao: "Gdje odlazim?" - Pa su mu rekli: "Allahu" - Pa je on odgovorio: "Drago mi je što odlazim Onome od koga dolazi samo dobro."

Prve generacije muslimana su smatrale da je lijepo čovjeka na samrti podsjetiti na njegova dobra djela i na Allahovu milost, kako bi se sa Uzvišenim Allahom sreo, misleći o Njemu sve najljepše.

ŠTA SU NA SAMRTI REKLI NEKI VLADARI, NAMJESNICI I DOBRI LJUDI?

Priča se da je neko Abdulmelika na samrtnoj postelji upitao: "Kako se osjećaš, vladaru pravovjernih?" - Pa mu je odgovorio: "Kao što je rekao Uzvišeni: *A doći ćete nam pojedinačno, onakvi kakve smo vas prvi put stvorili, napustivši dobra koja smo vam bili dali.* (Kur'an, 6:94)"

Priča se da je Harun er-Rešid pred smrt lično svojom rukom odabrao svoje ćefine, zagledao se u njih i rekao: "*Bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje nema više.* (Kur'an, 69:28-29)"

Kada je halifa Mervan b. Abdulmelik bio na samrti, u blizini Damaska je vidio perača kako svojim rukama pere haljinu i udara je prakljačom, pa je rekao: "Kamo sreće da sam i ja bio perač rublja i od jednog do drugog dana životario od rada svojih ruku i da na ovom svijetu nikada nisam postavljen ni na jedan položaj!"

Čuvši za te njegove riječi Ebu Hazim je rekao: "*Hvala Allahu koji je dao da oni na samrti priželjkuju da budu ono što smo mi, a da mi na samrti ne priželjkujemo da budemo ono što su oni.*"

Priča se da je Abdullah b. el-Mubarek, na samrtni otvorio oči, nasmijao se i rekao: “*Za ovako nešto neka se trude trudbenici!*” (Kur’an, 37:61)”

Gospodaru naš probudi nas iz našeg sna i nemara, tako Ti Tvoje milosti i dobrote! Oprosti nam naše grijehе, tako Ti Tvoga pomilovanja i oprosta!

Pridruži nas onima na koje si izlio Svoje blagodati u Kući Tvoga zadovoljstva! Opskrbi i nas kao što si njih opskrbio slašću došaptavanja sa Tobom! Oprosti nama, našim roditeljima i svim muslimanima, tako Ti Tvoje milosti, o od milostivih Najmilostiviji!

ZAGROBNI ŽIVOT (BERZAH)⁵¹

Znaj da čovjek poslije smrti uživa ili pati, i to, kako duhovno, tako i tjelesno. Duša nakon rastanka sa tijelom nastavlja da uživa ili pati.

Ona i poslije ima određenu vezu sa tijelom, pa zajedno

⁵¹ Berzah jezički označava pregradu, a znači život ili stanje nakon smrti pa sve do proživljenja na Sudnjem danu. Ibn Redžeb el-Hanbeli, rahimehullah, je rekao sljedeće: “Allah je stvorio ljude radi ostanka, a ne radi nestanka. On je učinio da nakon stvaranja, ljudi prelaze iz jedne u drugu kuću. Nastanio ih je u dunjalučkoj kući da bi provjerio ko će od njih bolje postupati i raditi, zatim ih nastanjuje u svijetu berzeha i zadržava do Sudnjeg dana kada će ih ponovo okupiti i kada će im sviđati račun kako bi svako dobio ono što je zaradio. No, prije toga, oni i u kući berzeha osjećaju posljedice svojih djela.” Kaburovi se stalno vežu za berzah, jer su oni jedan aspekt berzahskoga života. Berzah je širi pojam koji ima širi smisao nego kabur, jer će svako biti u berzahu, iako neki ne budu ukopani u kaburove.

uživaju ili pate.⁵²

Uzvišeni Allah kaže: *I Allah ga je sačuvao nevolje koju su mu oni skovali, a faraonove ljude zla kob zadesi. Oni će se ujutru i naveče u vatri pržiti, a kada nastupi Čas: "Uvedite faraonove ljude u patnju najvišu!"* (Kur'an, 40:45-46)

U ovom ajetu Uzvišeni Allah je jasno spomenuo patnju i u zagrobnom životu i na budućem svijetu, tako da u to nema nikakve sumnje. Pored Kur'ana mnogobrojni su i dokazi iz sunneta, prvenstveno vjerodostojni hadisi, koji potvrđuju istinitost kaburske patnje.

Od Ibn 'Abbasa رضي الله عنه se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ naišao pored dva kabura i rekao: "Njih dvojica su izloženi kazni, i to (na prvi pogled) ne zbog velikog grijeha: Jedan od njih se nije čuvao mokraćne, a drugi je prenosio tuđe riječi." (Buhari)

Od Zejda b. Sabita رضي الله عنه se prenosi da je rekao: "Dok je Allahov Poslanik ﷺ na svojoj mazgi, zajedno sa nama, prolazio gradinom Beni en-Nedždžar, ona je potrčala i umalo ga nije zbacila sa sebe, a onda su se iznenada našli ispred šest, pet ili četiri groba, pa je upitao: 'Ima li ko da zna čiji su ovo grobovi?' - Pa je jedan čovjek rekao: 'Znam ja.' Na to je upitao: 'Kada su ovi pomrli?' - Pa je rekao: 'Umrli su u doba paganstva.' Na to je Poslanik ﷺ rekao: 'Ovaj Ummet će biti iskušavan i u svojim grobovima. Da se vi ne ukopavate, ja bih dovio Allahu da vam omogući da čujete kabursku kaznu koju ja čujem.' Zatim se

52 Prebivališta ima tri: ovosvjetsko, zagrobno (berzah) i trajno (ahiretsko). Za svako od njih Allah je dao posebne propise. Čovjeka je sačinio od tijela i duše. Ovosvjetske propise vezao je za tijela, i tu se duše povode za tijelima, dok je propise zagrobnoga života vezao za duše, i tu se tijela povode za dušama, a kada dođe dan proživljavanja tijela i ljudi se dignu iz svojih kaburova, tada će se propisi, nagrade i kazne odnositi i na duše i na tijela podjednako.

prema nama okrenuo svojim licem i rekao: 'Zamolite Allaha da vas sačuva džehennemske kazne!' - Pa smo rekli: 'Tražimo utočište kod Allaha od džehennemske kazne!' Zatim je rekao: 'Zamolite Allaha da vas sačuva od kaburske kazne!' - Pa smo rekli: 'Tražimo utočište kod Allaha od kaburske kazne!' Zatim je rekao: 'Zamolite Allaha da vas sačuva od vidljivog i nevidljivog iskušenja!' - Pa smo rekli: 'Tražimo utočište kod Allaha od vidljivog i nevidljivog iskušenja!' Zatim je rekao: 'Zamolite Allaha da vas sačuva od Dedždžalova iskušenja!' - Pa smo rekli: 'Tražimo utočište kod Allaha od Dedždžalova iskušenja!'” (Muslim)

Od Ebu Hurejre ؓ se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: “Kada neko od vas završi sa posljednjim sjedenjem na namazu, neka Allaha zamoli da ga sačuva od četiri stvari: džehennemske kazne, kaburske kazne, iskušenja u životu i na samrti i iskušenja Dedždžala!” (Buhari)

Od Semure b. Džunduba ؓ prenosi se da je rekao: “Kada bi Vjerovjesnik ﷺ klanjao namaz, okrenuo bi nam se svojim licem i rekao: 'Ko je od vas sinoć sanjao kakav san?' Ko je šta sanjao, on bi to, i ispričao, a Vjerovjesnik bi rekao: 'Bit će ono što Allah bude htio!'”

Jednog dana nas je opet pitao: 'Je li neko od vas sanjao kakav san?' 'Nije' – rekli smo. 'Ali sam ja', kaže on ﷺ, 'sanjao sinoć kako su došla dva čovjeka (meleka), uzela me za ruku i odveli me do u Svetu zemlju (Palestinu).'

'Kad tamo sjedi jedan čovjek, a drugi do njega stoji i u ruci mu željezne kuke, koje mu on gura u ugao njegovih usta, dok mu one ne dođu do na zatiok, potom to isto čini kroz drugi ugao njegovih usta. Kada mu rana na vilici zaraste, on mu se povrati i čini mu kao i ranije.'

'Ko je to?' – upitao sam. 'Idi dalje!' – rekli su mi oni. Potom smo išli i došli do jednog čovjeka naslonjenog na svoj zatiok, a jedan čovjek mu stoji više glave i kamenom odnosno stijenom mu razbija glavu. Kada ga god udari, kamen se odvaja, a on ode da ga uzme, ali se ne vraća dok mu glava ne zaraste i ne povrati kao što je bila prije. 'Ko je to?' – upitao sam. 'Idi dalje!' – rekla su obojica.

Potom smo došli do jedne uvale poput peći, gornji joj je dio tijesan, a donji širok. Ispod nje se loži vatra i kada se ona (plamenom) približi, svijet koji je u njoj, podigne se kao da će skoro izaći, a kada se malo ugasi (splahne), oni se opet u nju povrate (naniže). U njoj su i ljudi i žene goli. 'Ko su ovi?' – upitao sam. 'Idi dalje!' – rekli su.

Tako smo išli dok nismo došli do na jednu rijeku od same krvi. Jedan čovjek je stajao na sredini te rijeke, a drugi čovjek na obali, i pred njim jedan kamen. Utom se ovaj čovjek u rijeci okrenuo i kada je htio izaći, onaj drugi ga je pogodio kamenom u usta i vratio ga onamo, gdje je ranije bio. 'Šta je ovo?' – upitao sam. 'Idi dalje!' – rekli su.

Tako smo išli dok nismo došli do jedne zelene bašče u kojoj bijaše jedno veliko drvo i u njegovoj blizini bijaše jedan starac s djecom, a blizu toga stabla jedan čovjek ispred koga bijaše vatra koju on stalno ložашe. Oni me, potom, popeše na to stablo i uvedoše u dvor od kojeg nikada nisam ljepšeg vidio. U njemu je bilo ljudi, staraca, mladića, žena i djece. Zatim su me iz njega izveli, popeli više na stablo i uveli u dvor, koji bijaše još ljepši i vrjedniji i u njemu opet starci i mladići.

Tada sam rekao: 'Sa mnom ste, eto, obilazili cijelu noć, pa obavijestite me sada o onom što sam vidio!' 'Dobro' – rekoše obojica.

'Onaj koga si vidio da mu se probija vilica je lažov koji izmišlja laži pa se od njega svuda naokolo prenose, i ono što si vidio, činit će se s njim sve do Sudnjeg dana.'

'Onaj što mu se razbija glava, to je čovjek kome je Allah dao, pa je naučio Kur'an, i on ga noću prespava, a danju ne radi po njemu. S njim će se onako postupati do Sudnjeg dana.'

'One koje si vidio u onoj uvali su bludnici. Onaj u onoj rijeci je čovjek koji je jeo kamate, onaj starac u blizini onog drveta je Ibrahim عليه السلام a ona dječica oko njega su djeca svijeta, onaj pak što ložaše vatru je čuvar džehennemske vatre.'

'Prvi dvorac u koji si ušao je opći dvor pravovjernika, a što se tiče ovoga dvora, to je dvor šehida. Ja sam Džibril, a ovo je Mikail. Sada podigni svoju glavu!' Ja sam potom podigao glavu, kad iznad mene nešto poput oblaka! 'To je', rekla su obojica, 'tvoja kuća.' 'Pa, pustite me', rekao sam, 'da uđem u svoj stan.' 'Tebi je', odgovorili su, 'ostalo još života koji nisi dovršio, a da si ga dovršio, ti bi došao u svoj stan.'" (Buhari)

172

ZBOG ČEGA SE UMRILI U SVOJIM KABURIMA KAŽNJAVAJU?⁵³

Umrli se u svojim kaburima prije svega kažnjavaju zato što su bili nevjernici, što nisu izvršavali Allahove zapovjedi i što su činili ono što im je On zabranio da čine.

53 Postoje mnogobrojne predaje o grijesima zbog kojih će onaj ko ih je činio trpiti kaznu u kaburu, a mi ćemo spomenuti neke: prenošenje tuđih riječi, ogovaranje, nečuvanje od mokraće, klanjanje namaza bez prethodne potpune čistoće, ostavljanje namaza i nemaran odnos prema njemu, laž, zanemarivanje obaveze zekata, blud, krađa, izdaja, širenje smutnje među muslimanima, uzimanje kamate, odbijanje pomoći obespravljenom, konzumiranje alkohola, bespravno ubistvo i drugo.

Svako ko, prethodno zasluživši kaznu, umre, moraće kaznu i iskusiti, bez obzira na to da li je zakopan u grob ili nije, čak i kad bi ga pojele zvijeri, do pepela sagorjela vatra, pa bio bačen da ga raznese vjetar, ili se utopio u moru i sl. Drugim riječima, ma gdje bilo ostavljeno, svako tijelo i dušu stići će zaslužena kazna u zagrobnom životu, isto kao da je zakopano u zemlju.

Budući da većina svijeta zaslužuje kabursku kaznu, većina umrlih će je i iskusiti. Malo je onih koji će je se spasiti. Zato su grobovi spolja zemlja, a iznutra nesreća i patnja. Iako spolja grobovi mogu biti obloženi i ukrašeni klesanim kamenom, iznutra su najčešće poprište muka, nesreća i žaljenja, od kojih ključaju kao što ključa kotao na vatri, zajedno sa onima što su u njima. A tada, nekadašnji prohtjevi i puste želje, nikome neće ni na pamet padati, istim onima koji su prije toga sve savjete odbijali i na upozorenja se oglašivali da grade kuću koju, samo što nisu napustili, a ruše drugu u koju, samo što se nisu preselili, da grade kuću za drugoga, a da istovremeno svoju ruše.

Ukratko, ovaj svijet je kuća takmičenja, spremište djela i sjeme za sijanje, a onaj svijet je ili džennetska bašča ili vatrena provalija.⁵⁴

⁵⁴ Svaki čovjek je ponekad u životu osjetio samoću, ali znaj da je istinska samoća onda kad ostaneš sam u kaburu. Šta si pripremio za prvu noć u kaburu? Zar nisi čuo da je to mučna i strašna noć, zbog koje su plakali učenjaci, na koju su se žalili mudraci i od nje strahovali pobožnjaci?! Prenosi se da je Rebi'a ibn Hejsem, pripremajući se za tu noć, iskopao kabur u svojoj kući i kad god bi osjetio da mu je srce otvrdilo i zaboravilo na smrt, legao bi u kabur i zamišljao kao da je umro. Zatim bi se kajao i molio da se vrati na dunjaluk, učeći kur'anski ajet: *Kada nekom od njih smrt dođe, on uzvikne: "Gospodaru moj, povrati me da uradim kakvo dobro u onome što sam ostavio!"* (Kur'an, 23:99-100) A onda je sam sebi odgovarao: "Eto, vratio si se, Rebi'a", nakon čega bi ustrajavao u ibadetu i dobrim djelima.

Da bi čovjek poslije smrti izbjegao kabursku kaznu, on se prije svega na ovom svijetu mora čuvati onoga što do nje dovodi. Uzvišeni Allah neće mučiti dušu koja Ga je spoznala, voljela, Njegovim se zapovjedima pokoravala i zabrana klonila.

Od El-Bera' b. 'Aziba se prenosi da je čuo da je Allahov Poslanik rekao: "O slučaju kada musliman u kaburu bude ispitivan, pa posvjedoči da nema istinskog boga osim Allaha Jedinog i da je Muhammed Allahov poslanik, govori se u riječima Uzvišenog Allaha: *Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu.* (Kur'an, 14:27)" (Buhari)

Ibnul-Kajjim kaže: Što se tiče berzaha, tu je kazna koju prati bol zbog rastanka poslije kojeg nema povratka, bol zbog prolaska velikog užitka kojeg je propustio zbog zauzetosti nečim suprotnim tome, bol zbog zastora od Allaha, i bol propasti koji cijepa džigerice. Briga, sjeta, kajanje i tugovanje rade u njihovim dušama isto što crvi i insetki rade u njihovim tijelima. Čak je razaranje njihovih duša neprestano i stalno, dok ih Allah ne vrati u njihova tijela, nakon čega kazna postaje još užasnija i gorčija. Pa gdje je ovo u odnosu na užitak onoga čije srce igra od radosti, sreće i prisnosti sa svojim Gospodarom, čeznući za Njim, odmarajući se u ljubavi prema Njemu, i nalazeći spokoj u Njegovom spominjanju. (*El-dževabul-kafi*)

SUDNJI DAN

Ranije smo ukazali na strahote i agoniju smrti, na strah od toga kako će da se okonča život na ovom svijetu i na strahote i opasnost od patnji u kaburu ukoliko se protiv sebe izazvao Allahov gnjev i mržnja. Još strašnije od svega toga je iščekivanje trenutka kada će se puhnuti u rog, proživjeti iz grobova, i izaći pred Svemogućeg Gospodara radi polaganja računa za učinjena djela na ovom svijetu koja će biti stavljena na vagu i izvagana, zatim prelazak preko sirat - ćuprije i čekati proziv da se saopći konačna presuda i vidi da li će čovjek biti od onih sretnih ili nesretnih.

Za sva ova stanja i užase prvo se mora znati, zatim, u njih čvrsto vjerovati i konačno o njima neprekidno razmišljati, s ciljem da u srcu pobudiš motive za spremanje na takav put.

Nažalost, većinu ljudi, vjerovanje u Ahiret nikada nije ganulo u srce, a nisu ni, u dubini svoje duše u njega iskreno povjerovali. Najbolji dokaz za to je njihovo toliko pripremanje za ljetnju žegu i zimski mraz, zaboravljajući na pripremanje za paklenu žegu i mraz koji će im pričinjavati toliko patnji i užasa. Štaviše, ukoliko ih upitaš za onaj svijet, čak i ako jezikom potvrde da u njega vjeruju, to će im poreći srce. Oni podsjećaju na onoga ko je upozoren da je pred njim zatrovana hrana, pa onome ko ga je upozorio kaže da je to istina, a onda potom, pruži ruku prema njoj da jede, potvrđujući istinu jezikom, a poričući je djelom, zaboravljajući da je poricanje djelom gore od poricanja jezikom.

Zamisli sebe da si proživljen i da ustaješ iz groba, zaprepašten od žestoke vriske i da sav blijed od straha očekuješ poziv, nakon

što je i sav drugi svijet, na jedan zov ustao iz grobova, poslije toliko patnji, užasa, briga, neizvjesnosti i iščekivanja šta će se na kraju desiti!

Razmisli dobro o riječima Uzvišenog:

I u rog će se puhnuti, i umrijeće oni na nebesima i oni na Zemlji, ostaće samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati. (Kur'an, 39:68)

Zamisli samo koliko će svi biti ponizni, uplašeni i nemoćni u iščekivanju kako će im biti presuđeno; da budu vječiti sretnici ili vječiti nesretnici! Zamisli jer i ti ćeš biti među njima, potišten kao što su i oni potišteni, uplašen, kao što su i oni uplašeni i zbunjen, kao što su i oni zbunjeni! Zamisli samo kako ćeš se osjećati, kada više ništa ne bude kao prije; kada Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, kada ni nebesa ne budu ona ista, kada se Sunce ugasi i kada Mjesec sjaj izgubi, kada Zemlja potamni, kada se ljudi, goli i bos, ukočenih pogleda, počnu gurati i kada im od straha budu pucala srca! Zamisli siromahu jedan, koliko će samo dug dan i iščekivanje biti, koliko će stida pred Gospodarom Svemoćnim od razotkrivanja sramote biti, dok go, bos, jadan, ponizan, zbunjen, izbezumljen i od čuda zapanjen, budeš iščekivao kakva će ti presuda biti; da ti se kaže da si sretan ili nesretan! Zato dobro razmisli o svemu ovome, jer su to isuviše ozbiljne stvari! Pripremaj se odmah za taj veliki dan, koji se neće moći izbjeći i koji je tako blizu. Za Sudnji dan Uzvišeni kaže:

O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres, kada Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti! Na dan kad ga doživite svaka dojilja će ono što doji zaboraviti, a svaka trudnica će svoj trud pobaciti, i ti ćeš vidjeti ljude pijane, a oni neće pijani biti, već će tako izgledati zato što će Allahova kazna strašna biti. (Kur'an, 22:1-2)

Toga dana će nebo rascjepljeno biti, zvijezde će od straha

razasute biti, nebeska tijela će popadati, Sunce će sjaj izgubiti, planine će se pokrenuti, steone kamile će bez pastira ostati, divlje životinje će biti sakupljene, mora vatrom napunjena, duše sa tijelima će biti sparene, Džehennem rasplamsat, a Džennet primaknut!

Budući da će se na Sudnjem danu desiti mnogi događaji, Allah je po svakom tom događaju nazvao i Sudnji dan, tako da za svako ime ima i značenje. Zato se taj dan naziva: Danom stajanja, Danom žalosti, Danom potresa, Danom događaja, Danom katastrofe, Danom nesvjestice, Danom strijepnje, Danom nesreće, Danom najveće nesreće, Danom zaglušujuće buke, Danom susreta, Danom nagrade, Danom prijetnje, Danom smotre, Danom odluke, Danom vjere i Danom proživljenja. Neka je, zato, teško nemarnima! Uzvišeni nam šalje najodabranijeg Poslanika ﷺ, objavljuje jasnu Knjigu, u njoj nam opisuje Sudnji dan, a zatim nas upozorava na naš nemar pa kaže:

Ljudima se bliži čas polaganja računa njihova, a oni, bezbrižni, ne mare za to. I ne dođe im nijedna nova opomena od Gospodara njihova kojoj se, slušajući je, ne podsmjehuju, srca rasijanih... (Kur'an, 21:1-3)

KAKO ĆE IZGLEDATI STRAHOTE SUDNJEG DANA?

Uzvišeni Allah kaže:

Onoga Dana kada čestite kao uzvanike pred Milostivim nakupimo i kada u Džehennem žedne grješnike potjeramo. (Kur'an, 19:85-86) Toliko žedne da će im od žeđi grla pucati, ali opet neće do pojilišta doći, nego će u džehennemsku vatru, gnoj i ključalu vodu, biti bačeni.

Uzvišeni Allah kaže: *Kada bližnji neće bližnjega ništa pitati.* (Kur'an, 70:10), tj. kada svako bude zaokupljen svojom brigom i

kada bližnji neće imati vremena da se raspituje za stanje svoga najbližnjeg, kao što na drugim mjestima Uzvišeni kaže: *A kad dođe glas zaglušujući – na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći, i od majke svoje i od oca svoga, i od druge svoje i od sinova svojih. Toga dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti.*” (Kur’an, 80:33-37)

Ikrima kaže: Otac će se na Sudnjem danu držati svoje dijete i govoriće mu: “Sine, kakav sam ja prema tebi kao otac bio?” - Pa će ga spomenuti po dobru. Na to će mu on reći: “Sine, danas mi je potreban makar jedan trun od tvojih dobrih djela da bih se spasio od ovoga što vidiš.” Na to će mu njegovo dijete reći: “Oče, znam da je malo to što tražiš, ali se i ja bojim onoga čega se bojiš i ti, pa ti ne mogu ništa dati.” Zatim će se uhvatiti za svoju ženu i reći će joj: “O ta i ta, kakav sam ja prema tebi kao muž bio?” - Pa će mu spomenuti učinjeno dobro. Na to će joj on reći: “Danas od tebe tražim da mi pozajmiš samo jedno dobro djelo, ne bih li se spasio od ovoga što sama vidiš.” Na to će mu ona reći: “To što od mene tražiš je tako malo, ali ti to ne mogu učiniti, niti bilo šta dati, jer se i ja bojim od istog onoga od čega se i ti bojiš.”

178

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Kada bude Sudnji dan Sunce će se iznad ljudi toliko nisko spustiti da će od njih biti koliko jednu ili dvije milje, pa će ih Sunce topiti. Oni će se prema svojim djelima u znoju oblivati. Nekome će znoj biti do koljena, nekome do pojasa, a nekome skroz do usta.” (Muslim)

KAKO ĆE IZGLEDATI SUĐENJE?

Uzvišeni Allah kaže: *Danas ćemo im usta zapečatiti, njihove ruke će Nam govoriti, a noge njihove će o onom što su radili svjedočiti.* (Kur’an, 36:65)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Čovjekova se stopala na Sudnjem danu neće pomaći dok ne bude upitan za petoro:

u čemu je život potrošio, u čemu je mladost proveo, kako je imetak zaradio i u što ga je potrošio i da li je radio po onome što je znao.” (Tirmizi)

Od Ebu Hurejre ﷺ se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: “Prava prema drugima na Sudnjem danu će se morati izravnati, dotle da će se od rogata ovce uzeti i dati šugastoj.” (Muslim)

Uzvišeni Allah kaže: *Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije (vage) postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je što ćemo Mi račune ispitivati.* (Kur'an, 21:47)

SRAVNAVANJE RAČUNA MEĐU PROTIVNICIMA

Znaj da će se od opasnosti na onome svijetu spasiti samo onaj ko se na ovome svijetu stalno sam sa sobom obračunava, preispituje svoja djela, riječi, korake i poglede mjeri i odmjerava jedino vagom Šerijata. Samoobračunavanje je neophodno kako bi se čovjek prije smrti iskreno pokajao za svaki učinjeni grijeh, uvidio svoje greške i nedosljednost u izvršavanju obaveza prema Uzvišenom Allahu, malo pomalo se odužio prema onima kojima je nanio nepravdu, zatražio halala od svih onih koje je na bilo koji način uvrijedio; bilo to jezikom, rukom ili pogrešnim mišljenjem u sebi, tako da bi prije nego što umre, pridobio njihova srca, ne ostajući nikome dužan. To je ono što čovjeka, bez polaganja računa, uvodi u Džennet.

U suprotnom, ako čovjek umre prije nego što sa svakim izravna račune, na Sudnjem danu će se oko njega okupiti svi oni s kojima je bio u sporu, pa će ga jedni tegliti za ruku, drugi čupati za kosu, treći se pribiti uz njega, četvrti govoriti da mu je nepravdu

.....

učinio, peti da ga je opsovao, šesti da mu se rugao, sedmi da ga je u kupoprodaji prevario itd. Ako tako ne uradi, biće i onih koji će govoriti da mu je pod mahanom prodao robu, da je prekrpio mahanu, da je varao na cijeni, da ga je vidio siromašnog i pomoći potrebnog, pa da mu, iako je bio bogat, nije pomogao, da je vidio da mu je nepravda učinjena i da mu, iako je mogao, nije u pomoć pritekao i nepravdu otklonio.

Ukratko, oko tebe će se okupiti svi oni prema kojima si nešto dužan ostao i tražiće svoje pravo, a ti ćeš zbunjeno gledati koliko ih je, nemoćan da im se odupreš i suprotstaviš.

Jedino će ti preostati da se nadaš u svoga Gospodara, neće li te On iz njihovih ruku iščupati. Međutim, uši će ti začuti poziv Svemogućeg: ***Danas će svaki čovjek prema zasluži kažnjen ili nagrađen biti; Danas neće nepravde biti!*** (Kur'an, 40:17)

Tada će ti srce, umalo, od straha, iskočiti. Tada ćeš se sjetiti da te je Allah preko Svoga Poslanika ﷺ upozoravao i opominjao: ***A ti nikako ne misli da Allah ne motri na ono što rade nevjernici! On im samo pušta do dana kada će im oči ostati otvorene, i kada će žureći, uzdignutih glava, netremice gledati; a srca će im prazna biti.*** (Kur'an, 14:42-43)

Kako ti je samo danas drago pretresati tuđe brige, druge tračati i njihovu imovinu zakidati i jesti! Kako će ti teško biti na Sudnjem danu kada sve izađe na vidjelo pravde i kada se razotkriju tvoje sramote i nevaljali postupci! Zato se dobro pazi da protiv sebe ne izazoveš Allahovu srdžbu, a time i Njegovu bolnu kaznu. Budi ustrajan na pravome putu, jer ko bude ustrajan na pravome putu na ovom svijetu, biće mu lakše da pređe preko sirat-ćuprije⁵⁵

55 Nakon što se okonča sa obračunom i vaganjem djela, ljudi će biti prisiljeni da idu prema Sirat ćupriji. Sirat ćuprija je most koji se pruža preko Džehennema i preko kojeg će ljudi prelaziti, kako bi stigli do Dženneta.

na onom svijetu i da se spasi. Onaj ko na ovome svijetu skrene sa pravog puta, biće mu leđa pretovarena teretom grijeha na onom svijetu, koje neće moći da izdrži, nego će pokleknuti i pasti u provaliju vatre džehennemske na prvom koraku kojim kroči preko sirat-ćuprije.

OPIS DŽEHENNEMA I NJEGOVIH KAZNI I STRAHOTA

Hej ti koji o sebi ne vodiš računa i koji si se zaokupio ovosvjetskim poslovima osuđenim na propast i nestanak, prestani da razmišljaš o onome što napuštaš i svu pažnju posveti na svoje buduće odredište, jer ti se u riječima Uzvišenog poručuje da će svako do Džehennema stići: *I svaki od vas će do njega stići! Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao! Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti.* (Kur'an, 19:71-72)

Sigurno ćeš i ti do njega stići, a pitanje je da li ćeš se spasiti. Zato u srcu dobro razmisli o strahotama odredišta, jer, ne bi li počeo da se spremaš kako od njega da se spasiš. Zamisli samo kako će ljudi izgledati, na Sudnjem danu nakon što su pronevjerili ono što su pronevjerili. Zamisli da će, dok u strahu i nesreći budu stajali, iščekujući šta će se dalje desiti i hoće li se ko za njih zauzeti, grješnike tama u tri pramena razdvojena obuzeti i prema njima se rasplamsala vatra pomoliti. Zamisli samo prizor, kada će od straha, svi ljudi na koljenima klečati, da će čak i nevini od zlog svršetka zazirati!

Zamisli samo kakav će strah biti, kada se pomoli neko od

meleka kazne i upita: "Gdje je taj i taj, koji se na dunjaluku previše nadao, sve odgađao i koji je cio svoj život u nedjelima proveo?!" Zamisli samo kako će strašno biti, kada ga gvozdanim maljevima počnu udarati, zastrašujućom kaznom mu prijetiti, u žestoku patnju ga voditi i strmoglavačke ga na dno Džehennema bacati, rekavši mu: "*Okušaj, pa ti si, uistinu, 'moćni i 'poštovani'.* (Kur'an, 44:49)"

Zamisli samo kako će im biti kada se u tijesno mjesto sa svih strana zbiju, mjesto sa mračnim prolazima, zastrašujućim nesrećama, mjesto u kojem će vječno zarobljenici ostati, ispod kojeg će se vatra razbuktavati, u kojem će im piće ključala voda biti, a vatra staništem postati, mjesto u kojem će ih meleki kazne željeznim maljevima po glavi udarati i gdje će se u džehennemskoj provaliji okupljati!

U njemu će smrt priželjkivati, okovi im se nikada neće skidati, noge će im se za kosu vezati, lica će im od grijeha pocrnjeti. Dozivaće iz svojih boravišta starješinu Džehennema i na sve strane će kukati i zapomagati: "O Malik, prijetnja se nad nama obistinila! O Malik, kože su nam se ispekale! O Malik, izvedi nas odavde, nikada više nećemo da činimo ono što smo činili!" Na to će im meleki kazne odgovoriti: "Daleko od toga da ćete više ikada mira imati! Nema vam izlaska iz kuće poniženja! Ostanite u njoj prezreni i ništa ne govorite! I kada bi iz nje izašli, opet bi isto, kao i ranije, ono što vam je bilo zabranjeno činili."

Tada će svaku nadu izgubiti i, zato što su u grijehu prema Allahu pretjerali, zažaliti. Ali, od kazne ih neće spasiti kajanje, niti će im pomoći žaljenje, nego će se, poraženi, strmoglaviti i vatra će ih sa svih strana okružiti; iznad, ispod, sa desne i sa lijeve njihove strane, pa će se u vatri gušiti. Ona će im biti i hrana, i piće, i odjeća i postelja. Kuda god se okrenu, čekaće ih gomile vatre, košulje od katrana, željezni maljevi i teški lanci. Tako će pomagati

u tjeskobi, krhati se po ponorima i biti udarani do besvijesti.

Gorjeće i ključaće na vatri, kao što ključaju lonci, kukaće i cviliće, i svaki put kada zamole propast, na njihove će se glave odozgo sručiti ključala voda, od koje će im se topiti trbusi njihovi i kože njihove. Biće udarani gvozdanim maljevima kojima će im se razbijati čela njihova, pa će na usta gnoj povraćati, a od žeđi će im jetre pucati. Niz obraze će im se zjenice proljevati, a sa jagodica lica meso će im otpadati, tako da će smrt prizivati, ali im neće biti dato da umru.

DUBINA DŽEHENNEMA I ŽESTINA NJEGOVE VATRE

Od Ebu Hurejre رضي الله عنه se prenosi da je rekao: “Bili smo kod Allahova Poslanika kada se (iznenada) začuo tup udar, pa je Vjerovjesnik rekao: 'Znate li šta je ovo?' - Pa smo rekli da Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju. Na to je on rekao: 'Ovo je kamen koji je Allah u Džehennem poslao prije sedamdeset godina, i upravo je sada završio na njegovom dnu.’” (*Muslim*)

Džehennem ima sedam vrata, kao što se kaže u riječima Uzvišenog Allaha: *On će sedam kapija imati i kroz svaku će određen broj njih proći.* (Kur'an, 15:43) Neki smatraju da se pod izrazom “kapije” misli na sedam katova Džehennema.

Uzvišeni kaže: *...čuvajte se vatre za nevjernike pripremljene, čije će gorivo biti ljudi i kamenje.* (Kur'an, 2:24)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Ova vaša vatra koju potpaljuje čovjek, ima samo jedan dio vreline od sedamdeset dijelova koliko ih ima džehennemska vatra.” Na to su rekli: “Allahov Poslaniče, tako nam Allaha i on je dovoljan.” - Pa je dodao: “Ona je od ove (dunjalučke) jača za šezdeset i devet puta. Svaki od njenih dijelova je poput njene vrućine.” (*Muttefekun alejhi*)

HRANA I PIĆE STANOVNIKA DŽEHENNEMA

Uzvišeni Allah kaže: *Kada drugog jela osim trnja neće imati, koje neće ni ugojiti ni glad utoliti.* (Kur'an, 88:6-7)

U opisu drva zekukum Uzvišeni kaže: *To je drvo koje će usred Džehennema rasti; plod će mu poput glava šejtanskih biti. Oni će se njime hraniti i trbuhe će svoje njime puniti, zatim će to s ključalom vodom izmiješati, a potom će se, sigurno, opet u Džehennem vratiti.* (Kur'an, 37:64-68)

Od Ibn Abbasa رضي الله عنه se prenosi da je Vjerovjesnik صلى الله عليه وسلم proučio sljedeći kur'anski ajet: *Bojte se Allaha onako kako se treba bojati i ne umirite osim kao muslimani!* (Kur'an, 3:102) i rekao: "Kada bi samo jedna kap od (džehennemskog) zekukum drveta kanula na ovaj svijet, pokvarila bi sve namirnice stanovnicima ovog svijeta. Kako li će tek onome kome će on hrana biti?!" (Tirmizi)

Uzvišeni Allah je rekao: *Zato on danas ovdje nema prisna prijatelja, ni druga jela osim smrdljive kapljevine.* (Kur'an, 69:35-36)

Ibn Abbas رضي الله عنه kaže da se misli na krv, sukrvicu i gnoj koji će curiti iz njihovih tijela.

Uzvišeni Allah kaže: *I on će biti pojen odvratnom kapljevinom, mućiće se da je proguta, ali je nikako neće moći progutati i smrt će mu sa svih strana prilaziti, ali on neće umrijeti; njega će teška patnja čekati.* (Kur'an, 14:16-17), tj. biće pojen gnojem koji će mu iz tijela curiti i koji će neprijatno zaudarati, pa ga zbog pokvarenosti i gustoće neće moći da to probavi.

Također kaže: *Uzavreloom vodom će se pojiti koja će im crijeva kidati.* (Kur'an, 47:15) Od ove uzavrele vode na vatri džehennemskoj, topiće se ono što je u stomacima njihovim, izlaziće im crijeva i raspadaće se koža, kao što stoji u riječima

Allaha Uzvišenog:

Od nje će se istopiti ono što je u stomacima njihovim, i koža, a gvozdanim maljevima biće mlaćeni; kad god pokušaju da zbog teškog jada iz nje izađu, biće u nju vraćeni: "Iskusite patnju u užarenoj vatri!" (Kur'an, 22:20-22)

...a ako zamole pomoć, pomoći će im se tečnošću poput rastopljene kovine koja će lica ispeći. Užasna li pića i grozna li boravišta! (Kur'an, 18:29)

ODJEĆA I POSTELJA STANOVNIKA DŽEHENNEMA

Uzvišeni Allah kaže: *Toga Dana ćeš vidjeti grješnike povezane u zajedničke okove; košulje će im od katrana biti, a vatra će im lica njihova obavijati.* (Kur'an, 14:49-50) Riječi Uzvišenog: "Košulje će im od katrana biti", znače da će im odjeća biti od katrana koji će pržiti njihove kože, tako da će i one izgorjeti i pocrnjeti kao košulje od katrana.

Uzvišeni Allah, nadalje, kaže: *Onima koji ne budu vjerovali biće odijela od vatre skrojena, a ključala voda biće na glave njihove nalivana.* (Kur'an, 22:19)

Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Neke od njih vatra će obuzeti do koljena, neke do pojasa, neke do vrata, a neke do ključne kosti." (*Muslim*)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Od svih stanovnika Džehennema najblaža kazna će biti Ebu Talibu. Obuzimaće ga vatra do članaka i od nje će mu ključati mozak." (*Muslim*)

Uzvišeni Allah kaže: *U Džehennemu će im ležaji i pokrivači od vatre biti.* (Kur'an, 7:41), tj. postelja će im biti od vatre pokrivači od vatre, neka nas Allah od nje sačuva.

KAŽNJAVANJE STANOVNIKA DŽEHENNEMA U MORALNO - PSIHIČKOM SMISLU

U ovu vrstu kažnjavanja spada i to da će stanovnike Džehennema prije ulaska u vatru meleki učutkivati, kao što stoji u riječima Uzvišenog Allaha: *Kad god se koja gomila u nj baci, stražari u njemu će je upitati: "Zar nije niko dolazio da vas opominje" "Jeste, dolazio nam je onaj koji nas je opominjao" - odgovoriće – "ali mi smo poricali i govorili: 'Allah nije objavio ništa.'" (Kur'an, 67:8-9)*

U ovu vrstu kažnjavanja spada i to što će jedni druge proklinjati i vrijeđati, kao što stoji u riječima Uzvišenog: *I kad god neki narod uđe, proklinjaće onaj za kojim se u nevjerovanju poveo. (Kur'an, 7:38)*

U njihov moralni poraz i svojevrsnu kaznu spada i to što će da vide da će vjernici koje su na ovom svijetu vrijeđali, ponižavali i ruglu izlagali, zaslužiti Allahovo zadovoljstvo i nagradu, te spas od Allahove srdžbe kojom su oni izvrgnuti, kao što stoji u riječima Uzvišenog: *I govoriće: "Zašto ne vidimo ljude koje smo u zle ubrajali i koje smo ismijavali? Da nam se nisu iz vida izgubili?" (Kur'an, 38:62-63)*

U njihov moralni poraz i kaznu spada i to što će im biti uzalud da govore. Uzvišeni kaže: *Oni će u njemu (Džehennemu) jaukati: Gospodaru naš, izbavi nas, činićemo dobra djela, drugačija od onih koja smo činili. (Kur'an, 35:37), pa će im Uzvišeni Allah reći: A zar vas nismo ostavili da živite dovoljno dugo da bi onaj koji je trebao da razmisli imao vremena da razmisli, a bio vam je došao i onaj koji opominje! Zato iskusite patnju, nevjernicima nema pomoći! (Kur'an, 35:37)*

Pored navedenih vrsta patnji stanovnici Džehennema nikada neće moći prežaliti što su propustili priliku da uživaju u džennetskim blagodatima, susretu sa Allahom i da steknu

Njegovo zadovoljstvo, te će biti svjesni da su to sve žrtvovali za jeftinu robu radi svojih niskih prohtjeva i kratkog uživanja na dunjaluku.

Shvativši, konačno, da je to sve kratko trajalo i da im, čak, ni uživanje na ovom svijetu nije bilo čisto, nego ponekad i pomučeno gorčinom, u sebi će pomisliti: “Kako smo mogli sebi tako zlo nanijeti i zbog neposlušnosti prema Gospodaru našem, sebe upropastiti?! Kako se nismo uspjeli strpiti određeni broj dana i tako spasiti?! Da smo se tada strpili, prošli bi dani i danas bi vječno bili u blizini Gospodara svjetova i uživali u Njegovom zadovoljstvu!”

Kakve žalosti za njih! Propustili su ono što su propustili i iskusili ono što su iskusili, a da im ništa od dunjaluka, njegovih blagodati i uživanja nije ostalo.

Allahov Poslanik ﷺ je kazao: “Na Sudnjem danu će se doći sa čovjekom koji je na dunjaluku najviše uživao, a biće od stanovnika vatre, pa će se samo jednom umočiti u vatru i upitati: 'Čovječe, jesi li ikada vidio kakvo dobro? Jesi li ikada osjetio kakvo uživanje?' - pa će odgovoriti: 'Nisam, tako mi Allaha!' Zatim će se doći sa jednim od stanovnika Dženneta koji je na dunjaluku najviše patio, pa će mu se dati da samo jednom oproba Džennet i upitati: 'Čovječe, jesi li ikada vidio kakvu nedaću? Jesi li ikada osjetio muku?' - pa će odgovoriti: 'Nisam, tako mi Allaha! Nikada nisam osjetio poteškoću, niti sam je kada vidio.'” (Muslim)

Ono što čudi je da se mi smijemo, veselimo i zaokupljamo bezvrijednim stvarima na ovom svijetu, a ne znamo kakav nam je kraj i kakvo nas konačno odredište čeka. Pogledajmo u svoje stanje i djela prije nego bude kasno... Uzvišeni Allah kaže: **Čestiti će sigurno u Džennet, a grješnici sigurno u Džehennem.** (Kur'an, 82:13-14)

OPIS DŽENNETA I NJEGOVIH BLAGODATI

Znaj da iza ovog svijeta, čije si brige, teškoće i nedaće, već ovdje upoznao, dolazi drugi svijet! Zato, dobro razmisli o blagodatima, sreći i uživanjima koja na njemu čekaju, jer sve što se više žrtvuješ na ovom svijetu, dobijaš više na drugom.

Pobudi strah u srcu što dužim razmišljanjem o užasima Džehennema s jedne, i nadu u vječno uživanje u džennetskim blagodatima, s druge strane. Neka te na pravi put podstiče bič straha od Džehennema i vodi nada u Džennet, jer ćeš se jedino na taj način domoći džennetskog carstva i spasiti bolne džehennemske kazne.

Razmišljaj o stanovnicima Dženneta, o vedrini njihovih lica sa kojih se prepoznaje radost sretna života. Razmišljaj o tome kako će biti na mjestu sigurnom, u vrtovima sa hladnim izvorima, kroz koje rijeke teku, na mjestu u kome će biti zadovoljni, kod Vladara Svemoćnog, na mjestu gdje će, ozareni srećom, gledati lice Vladara Plemenitog, gdje im lica tama i sjeta neće prekrivati, nego će biti robovi poštovani, od Gospodara svoga najrazličitijim darovima nagrađeni, vječno uživati u onome što im se dopada, gdje neće ni straha ni žalosti osjećati.

Tako mi Allaha, da u Džennetu nije zagarantovano ništa drugo osim to što će tijelo uvijek biti zdravo, da nikada neće umrijeti, niti trpjeti glad i žeđ, čovjeku bi bilo bolje da se u njega preseli sa ovog svijeta i da onaj svijet više voli, jer se jedino na taj način može poštediti ovosvjetskih nedaća i surovosti. A šta

tek reći kada se zna da će svi njegovi stanovnici biti kao vladari bezbjedni, u svakojakim blagodatima lagodnog života uživati, da će u njemu imati šta god požele, da će u dvorište Arša navraćati i u lice Allaha Plemenitog gledati, da se pored uživanja u gledanju u Allahovo lice na druge blagodati neće ni osvrutati, da će u džennetskim blagodatima neprekidno uživati i da one nikada neće prestati?!

DŽENNET JE DALEKO OD TOGA DA SE NJEGOVE BLAGODATI MOGU ZAMISLITI

Buharija i Muslim bilježe da je Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Uzvišeni Allah kaže: ‘Svojim dobrim robovima sam pripremio ono što oko nikada nije vidjelo, niti uho čulo niti ljudski um mogao da zamisli.’” Potvrda za to su i riječi Uzvišenog Allaha: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su radili, skrivene radosti čekaju.* (Kur’an, 32:17)

Od Ibn Abbasa ؓ se vjerodostojnom predajom prenosi da je rekao: “Ništa od onoga što je u Džennetu, osim naziva, nema na ovom svijetu.”

Koliko god čitao o opisu džennetskih blagodati i koliko god ih zamišljao, one su ljepše nego što si ih čitajući zamišljao i ugodnije nego što su ti razmišljajući na um pale.

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “U Džennetu ima osam kapija. Jedna od njih se zove Rejjan. Na nju će ući samo oni koji su postili.” (*Muttefekun alejhi*)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: “Kada Allaha molite, molite Ga za Firdevs, jer je to sredina Dženneta i najviši dio Dženneta, iznad koga je Arš Milostivog i tu izviru džennetske rijeke.” (*Buhari*)

Uzvišeni Allah kaže: *A one koji se Gospodara svoga boje, čekaju odaje, sve jedne iznad drugih sagrađene, ispred kojih rijeke teku, - obećanje je Allahovo, a Allah neće obećanje prekršiti.* (Kur'an, 39:20)

Džabir رضي الله عنه prenosi da je Poslanik صلى الله عليه وسلم kazao: "Zaista će stanovnici Dženneta jesti i piti, ali neće pljuvati, neće mokriti i obavljati veliku nuždu, i neće se osekivati. A ashabi su upitali: 'A šta biva sa hranom?' On im odgovori: 'Bit će samo nešto poput podrigivanja (mirisa miska) i znoja koji će imati miris miska. Bit će nadahnuti da Allaha slave (tesbih) i da Mu zahvaljuju (tahmid) kao što su nadahnuti da dišu.'" (Muslim)

Uzvišeni Allah kaže: *A one koji vjeruju i dobra djela čine obraduj džennetskim baščama kroz koje rijeke teku; svaki put kad im se iz njih da kakav plod, oni će reći: "Ovo smo i prije jeli" - a biće im davani samo slični. U njima će čiste žene imati, i u njima će vječno boraviti.* (Kur'an, 2:25)

Tumačeći gore navedeni ajet Ibnul-Kajjim kaže: "U ovom ajetu Uzvišeni Allah na jednom mjestu zajedno navodi sve vrste uživanja, i to prvo tjelesno uživanje u baščama prepunim raznovrsnih plodova, ispod kojih rijeke teku, zatim u naslađivanju prohtjeva sa čistim ženama, zatim uživanje srca, zatim uživanje očiju, i neprekidnom životu bez smrti i neprekidnim džennetskim blagodatima.

Žene u Džennetu nazvane su čistim jer za razliku od ovosvjetskih žena neće imati mjesečnog pranja, niti period nakon porođaja, neće obavljati malu ni veliku nuždu, neće sliniti, niti pljuvati. Uz sve to, neće imati ni moralnih mahana, loših osobina, neće ružne riječi govoriti, a pogotovo neće nikada poželjati drugog čovjeka."

Uzvišeni, također, kaže: *I blizu će im hladovina njegova biti, a plodovi njegovi će im nadohvat ruke stajati.* (Kur'an, 76:14)

Ibn Abbas ؓ kaže: “Kada neko pođe da neki plod dohvati, on će se sam na dohvata ruke primaći.”

O džennetskom piću Uzvišeni veli: *Daće im se pa će piće zapečaćeno piti, čiji će pečat mošus biti - i neka se za to natječu oni koji se hoće natjecati! - pomiješano sa vodom iz Tesnima će biti, sa izvora iz kojeg će Allahu bliski piti.* (Kur'an, 83:25-28)

Što se tiče odjeće džennetlija Uzvišeni kaže: *...u kojima će se zlatnim narukvicama, biserom ukrašenim, kititi, a haljine će im, u njima, od svile biti.* (Kur'an, 35:33)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Ko jednom uđe u Džennet vječno će uživati i više nikada neće nestašicu osjetiti, niti će mu se odjeća pohabati, niti će mu mladost proći.” (*Muslim*)

Uzvišeni kaže: *I Mi ćemo zlobu iz grudi njihovih istisnuti, oni će kao braća na divanima jedni prema drugima sjediti.* (Kur'an, 15:47)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Oni se neće međusobno razilaziti niti mrziti. Njihova srca će biti složna kao jedno srce. Slaviće Allaha i jutrom i naveče.” (*Muttefekun alejhi*)

NAJNIŽI STUPANJ STANOVNIKA DŽENNETA

Mugire b. Šu'be ؓ prenosi da je Poslanik ﷺ rekao: “Musa ؑ je upitao Uzvišenog Allaha: 'Gospodaru, ko će imati najniži stepen u Džennetu?' Allah mu je objavio: 'To je čovjek koji će doći pred Džennetom nakon što sve džennetlije uđu u njega, pa će mu biti rečeno: 'Uđi u Džennet!' On će odgovoriti: 'Gospodaru, kako da uđem kad su svi ljudi ušli i zauzeli ono što im pripada?!' Allah će mu onda reći: 'Jesi li zadovoljan da imaš u Džennetu onoliko koliko je imao jedan od dunjalučkih kraljeva?' Odgovorit će: 'Jesam, Gospodaru!' Onda će mu Allah reći: 'Tebi pripada još toliko i još toliko i još toliko i još toliko.' Čovjek će reći: 'Zadovoljan sam, Gospodaru!' Allah će mu

opet reći: 'Tebi pripada deset puta toliko, ti ćeš u Džennetu imati sve što tvoje oko vidi i duša poželi.' On će odgovoriti: 'Zadovoljan sam, Gospodaru!' Nakon toga, Musa عليه السلام je upitao: 'A ko će onda imati najveći stepen u Džennetu?' Uzvišeni Allah mu je objavio: 'To su oni kojima sam Ja nagradu Svojom rukom pripremio, a pripremio sam im ono što oko nije vidjelo niti uho čulo i što čovjek ne može ni zamisliti.' Potvrda tome je u riječima Uzvišenog: *I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što su činili, skrivene radosti čekaju.*" (Muslim)

U drugoj verziji u kojoj se spominje najniži stepen u Džennetu, stoji: "Tebi pripada čitav dunjaluk i još deset puta toliko." (Muttefekun alejhi)

GLEĐANJE U LICE UZVIŠENOG ALLAHA

Uzvišeni Allah kaže: *Toga Dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati.* (Kur'an, 75:22-23)

Uzvišeni, također, kaže: *One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga.* (Kur'an, 10:26)

Pod riječima Uzvišenog "i više od toga" misli se na gledanje u lice Uzvišenog Allaha. U tom smislu se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ proučio: *One koji čine dobra djela čeka nagrada, i više od toga*, a zatim rekao: "Kada stanovnici Dženneta uđu u Džennet, a stanovnici Džehennema u Džehennem, začuće se poziv: 'O stanovnici Dženneta, vi kod Allaha imate još jedno obećanje koje želi da vam sada ispuni.' Na to će upitati: 'Kakvo je to obećanje? Zar nam nije dao da nam težina dobrih djela pretegne? Zar nam nije dao da nam lica budu bijela? Zar nas nije uveo u Džennet i izveo iz Džehennema?' Poslanik reče: 'Zatim će se podići zastor pa će ugledati lice Uzvišenog Allaha,

pa im ništa što im je dato neće biti draže od gledanja u Njega.”
(*Muslim*)

To će biti nagrada nad svim nagradama i vrhunac uživanja. Na sve druge blagodati o kojima smo do sada govorili, naspram ove, će se zaboraviti. Ne samo da ovom susretu stanovnika Dženneta sa svojim Gospodarom neće biti kraja, već nijedna druga džennetska blagodat toj nagradi neće biti ni slična, a kamoli ravna!

Allahu naš, budi zadovoljan nama, našim roditeljima i svim muslimanima i Svojom nas milošću uvedi u džennetske bašče, o Najplemenitiji, o Gospodaru svjetova!

SADRŽAJ

UMJESTO PREDGOVORA.....	5
RIJEČ RECENZENTA.....	7
ISKRENOST I SLIJEĐENJE SUNNETA	11
♦ Iskrenost.....	12
♦ Smisao i značaj nijjeta.....	15
♦ Slijeđenje sunneta.....	16
♦ Opasnost novotarija.....	17
ZNAČAJ ISLAMSKOG ZNANJA I UČENJAKA	20
♦ Odgoj onoga ko traži znanje.....	24
♦ Odgojenost učitelja	25
STANJA I VRSTE SRCA	28
♦ Vrste srca	30
♦ Šejtanovi prilazi srcu	32
♦ Znaci bolesti srca	34
♦ Znaci zdrava srca	36

UZROCI BOLESTI SRCA I NJEGOVI ŠTETNI OTROVI	40
♦ Prekomjerni govor je “nesreća jezika”	43
♦ Govor koji se tebe ne tiče	46
♦ Ogovaranje	47
♦ Prenošnje tuđih riječi	49
♦ Pretjerivanje u hvaljenju	51
♦ Zabranjeno gledanje	52
♦ Pretjerano druženje	54
♦ Pretjerivanje u jelu	58
♦ Pretjerano spavanje	60
ŽIVOT SRCA I NJEGOVA KORISNA HRANA	62
♦ Sjećanje na uzvišenog Allaha (zikr) i učenje Kur’ana	64
♦ Traženje oprost (istigfar)	68
♦ Dova	70
♦ Donošenje salavata (blagosiljanje) na Poslanika ﷺ	75
♦ Noćni namaz	77
ISPITIVANJE SAVJESTI DUŠE I NJENA STANJA	82
♦ Smirena duša	84
♦ Duša koja kori	85
♦ Duša koja na zlo navodi	85
♦ Ispitivanje savjesti duše	86
♦ Koristi od preispitivanja duše	88
TRI UPROPAŠTAVAJUĆE BOLESTI	92
♦ Bolest pretvaranja	92
♦ Bolest oholosti	97
♦ Bolest samoljublja	99
NEOPHODNA OPSKRBA NA PUTU DO CILJA	104
♦ Pokajanje	104
♦ Naređivanje dobra i zabranjivanje zla	112
♦ Zuhd / odricanje	117

♦ Strpljivost (sabar)	121
♦ Zahvalnost (šukr)	127
♦ Strah i nada	131
♦ Oslanjanje na Allaha (tevekkul)	139
♦ Zadovoljstvo	141
♦ Ljubav prema uzvišenom Allahu	144
PRIPREMA ZA VJEČNOST	150
♦ Gubitak nade u dug život i priprema za ahiret.....	150
♦ Sjećanje na smrt.....	155
♦ Tri nedaće smrti.....	160
♦ Zagrobni život (berzah)	168
♦ Sudnji dan	175
♦ Opis Džehennema i njegovih kazni i strahota	181
♦ Opis Dženneta i njegovih blagodati.....	188

